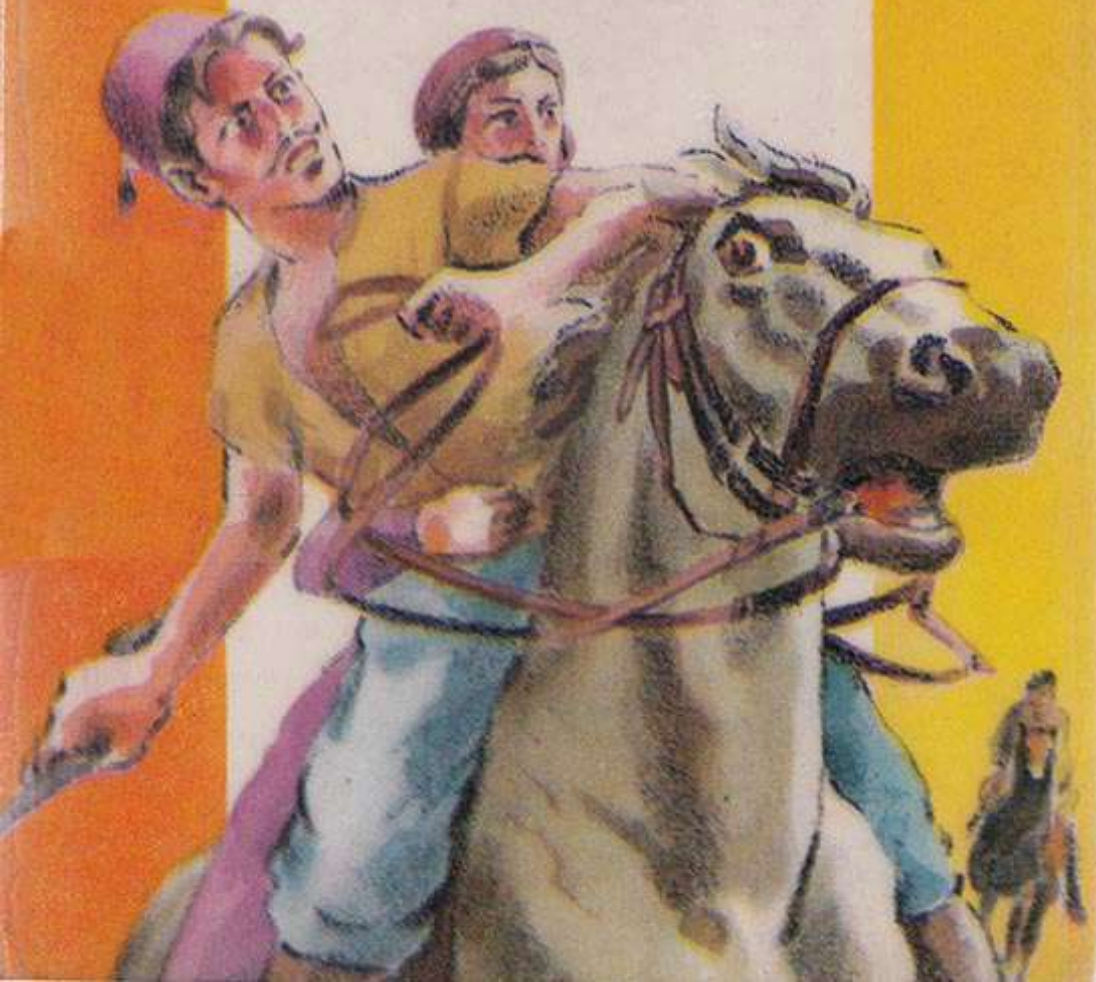
Reşad Ekrem Koçu

Haydut aşkları

REŞAD EKREM KOÇU

Haydut Aşkları

ANA
YAYINEVİ

İstanbul 1981

ANA YAYINLARI No. : 2
Tarihî Eserler Dizisi No. : 2

ANA YAYINEVİ :

Büyükreşitpaşa Caddesi No. 42/8
Telefon : 27 00 57 - Beyazıt / İstanbul

✦

GENEL DAĞITIM :

Dilmen Kitabevi. Sahaflar Çarşısı No. 20
Telefon : 27 99 34 - Beyazıt - İstanbul

Dizgi - Baskı : Kültür Matbaacılık
Kapak Düzeni : Sait MADEN
Kapak Baskı : Talât Matbaası
Desenler : Sabiha BOZCALI
(İstanbul Ansiklopedisi Arşivi)
Cilt : Kardeşler Mücellithanesi

ÖNSÖZ

Dağ haydudu ve şehir eşkiyası, kellelerini koltukları altına alıp cemiyetin günlük hayat huzurunu bozan dikenler, çalılar, acıma bilmiyen o zehir misali insanlar için sevgiden de nasipleri olmamıştır, demek biraz güçlür. Tehlikelerle dolu yollarında fuhuş ile yoğrulmuşlardır; ve çoğu fuhuş mundarlığı içinde cinsî sapık olmuşlardır. Vak'anüvislerimizin eşkiya ağzından naklen tarih kütüğüne geçirdiği bir tâbirdir, namus ve iffete cebren ve kahren tecavüzü «Kasık Mancası» diyecek kadar küçümsemişler, en ağır şenaet ve mel'aneti pervasızca irtikâp etmişlerdir.

Bu bedbahtların hayatında bazan bir kadın, güzel görünmüş bir kadın fırtınalar koparmış, cüretlerini alabildiğine kamçılamış, fakat aşkları, çılgın haydut sevgisi bir gün olmuş onları mâşukalarına karşı da bir canavar yapıvermiştir. Haydut, şaki aşkı bizim sevgimize benzememiştir: Bu konunun uzun tetkik ve tahlili benim işim değildir; onu mütefekkir romancılara, ruh hekimlerine bırakıyorum. Haydut aşkları üzerine sadece bir kaç vaka nakledeceğim. Pitoresk dekorları ile, bugün her yazarın kolaylıkla târif edemiyeceği güzelim kıyafetleri ve tuvaletleri ile tarihî bir aşk ve macera romanının üzerinde çalışacak huzura sahip olmadığım için o vakaları derleyip, toparlayıp nakledeceğim...

R. E. KOÇU

Sağıncılı Veli ile Voyvoda Kızı

Sığırtmaç Veli'nin karşısına bir gün Bergama Voyvodası'nın bir börükbaşısı çıktı.

KARADOMUZUN SIĞIRTMACI

Onsekizinci asrın ortasında, hicrî 1164 ve milâdî 1750 yılında, aşiretinin adı bilinmiyor, konar-göçer yörük tâifesinden Veli adında 16 - 17 yaşlarında bir oğlan Bergama civarında Sağıncı köyünde bir ağa kapusuna sığırtmaç olarak girmiştir.

Veli, genç irisi ve erkek güzeliydi. Portresini halk şâirlerinden derlenmiş mısralarla tahayyül edebiliriz :

Yelesi sırmadan arslan yavrusu,
Rengi rûyi anın güneşteki nur,
O çakır gözleri benefşe kokar,
Oya mı, nakış mı, resim mi kaşlar,
Sağ yanak üstünde beni var fülfül.
Zeberdest fetâdır demir pençeli,
Kalem parmak, gülle topuk yörük ayağı,
Boyunu sorarsan selviyle çınar.

Birkaç yıl ağılda, mandırada, ahır sekisinde yattı. Ve bir gün :

Şalvarı partal, ayakları yalın
Başında dülbendi yırtık külâhın

Dağda sığır güderken önüne bir atlı çıktı. Bergama Voyvodası Koca Araboğlu Elhac İsmail Ağanın bölükbaşılarından biri.

O devirde Anadolu ve Rumeli, her biri bin, ikibin asker besler mütegallibe âyanlar elinde idi. Ve o ağalara, paşalara asker toplayanlara da Bölükbaşı denilir-

di. Bergama ve havalisi de Koca Araboğlu Elhac İsmail Ağa'nın pençesinde idi. Astığını asar, kestiğini keser, devlet gibi adamdı. Taht şehri İstanbul'da padişah etrafında ve hükûmet başında bulunanlara gönderdiği rüşvetler şikâyetçilerini dinlettirmez, basit bir voyvodalık ünvanı altında Elhac İsmail Ağa Bergama'da saltanat sürüyordu. İdare onda, maliye elinde, mahkeme hükmünde idi. Karşı koyanı, hak aramak isteyeni yerin dibine sokup kahredebilir, el ayak öpeni de ihya ederdi. Azletseler isyan edecek, üstüne ordu gönderilecek, hazine harcanacak, sonunda Elhac İsmail Ağa muhakkak ki ıepelenecek, cümle malı mülkü müsadere olunacaktı. Sonra? Yerine yeni bir voyvoda... Eski hamam, eski tas, yalnız dellâk değişmiş olacaktı. Bozuk olan devletin nizâmıydı.

Bıyıkları duman duman terlemiş ve güzel yüzüne başkaca halâvet vermiş, çakır gözlerinde zekâ cevheri ışıldar sığırtmaç oğlanın önünde duran Bölükbaşı Veli'ye hangi köyden olduğunu sordu, oğlan:

— Sağıncılıyım, dedi.
— Kimin sığırını güdersin?
— Konakçıoğlu Halil Ağa'nın...
— Bildim... Karadomuzun biridir.

Pürsilâh Bölükbaşı çıplak ayaklı sığırtmaca ahcı gözle baktı:

— Ben Bergama voyvodası Koca Araboğlu'nun bölükbaşısıyım, dedi.

Ve bölükbaşı konuştu, sığırtmaç oğlan dinledi:

— O ağaya senin gibi yiğit lâzımdır...
— .....
— Ağam dediğin karadomuz çul çaputla yalın ayak, boğazı tokluğuna kullanır seni...
— .....
— Seni Voyvodanın kapusuna götüreyim...
— .....

Veli'nin gözlerinde kendisine kıymet verilmesinden gelen bir sevinç ışığı pırıldadı. Bir kara sığıra baktı, bir Sağıncı yoluna, iki üç yıldır gezip dolaştığı dağlara baktı, çıplak ayaklarında tabanlarının yarıkları çam sakızı ile kapatılmış, timar edilmişti, çıplak ayaklarına baktı.

— Ayağına pabuç çizme, sırtına gömlek, üstüne şalvar aba, başına külâh dülbend Voyvodadan...

— .....

— Hamam berber akçesi Voyvodadan...

— .....

— Üç akçe yevmiye, tütün bahşişi ayrı...

— .....

Ayakları çarıktan başka kap görmemişti Veli'nin. Donu, gömleği, şalvarı, abayı hep başkalarının sırt, üst baş artığı olarak giymişti. Hamamı, Sağıncı'da sığırtmaç olmadan konar göçerken kasabalarda görmüştü, ama içine girip yıkanmamıştı, içi nasıldır, içinde nasıl yıkanılır bilmiyordu. Vücudu sabunu tanımamıştı. O şehbaz vücuda kışın su değmez, yazın dereye girerdi. Berberin adını işitmişti. O yaşa kadar, saçlarını koyun makası ile kırkmışlardı. Yüzüne de henüz ustura vurmamıştı.

Gidecekti Bölükbaşı ile beraber.

Ama bir an düşündü :

— Benimle zevklenir misin ağa? diye sordu.

Bölükbaşı sığırtmaç oğlanın ummadığı nimet ve devlet karşısındaki şüphesini acı ve hazin buldu :

— Sencileyin bir garip ile zevklenecek haramzâde değilim, dedi.

— Ben de seninle gelirim ağam.

— .....

CEMİLE

Sığırları dağda bıraktı Veli, akşam olunca yolu bulur dönerlerdi.

Veli'nin çıplak ayakları yörük ayağı idi, on, onbeş adımda bir azıcık koşarsa, yanı sıra yürüyen attan geri kalmazdı. Bergama yoluna düştüler. Bölükbaşının Bergama'da aceleden işi yoktu, üç günde gittiler, yârenlik ede ede, ve iki gece kırda yattılar, bölükbaşının kepeneği ikisini de örtecek kadar genişti.

Bergama Voyvodası Elhac İsmail Ağa'nın sekiz bölükbaşısı vardı ve herbirinin yüz nefer askeri vardı; anaya âsî, babaya âsî, ağaya âsî, başında kavak yeli delikanlılar. Sekiz bölükbaşının sekizi de zehir, Sığırtmaç Veli'yi Sağıncı dağından indiren adam da öyle. Vak'anüvislerin tarih kütüklerine geçirdikleri bir tâbirdir: Köylüye konuk olurlar, garibin hazırdan nesi varsa yerler, gırtlağına kadar doyarlar da sonunda «*Kasık Mancası*» isterler, ırza nâmusa cebren tecavüzü böylesine küçümsemişlerdi...

Yörük mahbubu, Koca Araboğlu konağında evvelâ kendisini dağdan getiren bölükbaşısının uşağı oldu ve kendisine pek çabuk çeki düzen verdi. Başı, zülüf ve kâkül kesme hünerli berber eli gördü ve vücudu da ilk defa sıcak su ile sabun yüzü gördü. Çarşı, pazar, han, hamam, kahvehane, bozahane, bağ, bostan... bölükbaşısı nereye gitse Sığırtmaç Veli'si peşinde idi. İnsanın gölgesi bile bu kadar sadakat göstermez.

Ya uşağın methini duymuş, yahut bir tesadüf eseri, bir gün konakta neferlerin kahve ocağına Elhac İsmail Ağa çıkageldi. O güne kadar, ortasında fıskiyeli şadırvan ve tavanında altın topuna ve kanarya kafeslerine varıncaya gayetle müzeyyen ve mükellef olan bu konak kahvehanesinin eşiğinden atlamış değildi. Büyük hürmetle karışık, büyük hayretle karşılandı. Çubuk ve nargile içenler ellerindeki çubukları ve marpuçları bıraktılar. Dama ve satranç oynayanlar da oyun tahtalarını kaldırdı...

Sığırtmaç Veli kahvehanenin zabitler sofasında satranç oynayan bölükbaşısının yanında idi, cümle ile

beraber ayağa kalkıp elpençe divan durdu. Elhac İsmail Ağa da askerlerine selâm ile mukabele edip: «Varın zevku sefânızda olun...», dedi ve o sofaya geçti, oturdu.

Hâl ve hatır sorarak bölükbaşılarına iltifat eden Ağa gözüne ilişen Veli'yi işaretle :

— Bu taze uşak, kimin sîne bülbülüdür? diye sordu.

Ortaya atılan soruyu birkaç kişi birden cevaplandırdı : «Falan bölükbaşınındır» dediler. O falan bölükbaşı da: «Bu kulunuzun uşağıdır» dedi. Ağa bir bölükbaşının yüzüne baktı, bir Veli'nin, ve :

— Bundan sonra benim hizmetimde olsun! dedi.

Sığırtmaç Veli, Bergama Voyvodası Elhac İsmail Ağa'nın hizmetine girdiğinde 20 - 21 yaşlarında idi. Voyvodanın da makbul uşağı olmasını bildi. Sadakatle hizmetinden gayrî, hüsün ve melâhatte olduğu kadar akıl ve fetanette de birinci olduğunu ispat etti, öylesine ki, velînimetinin emri üzerine kısa zamanda okuma - yazma öğrendi...

Bergama'ya geldiğinin ikinci yılında idi, 1752, artık yüzüne ustura vuruyor ve karanfil bıyıklarını buruyordu. Bir sabah Koca Araboğlu'nun divanhanesinde Elhac İsmail Ağa'nın haremden çıkmasını bekliyordu. Mâbeyin kapusu açıldı ve içeri 13 - 14 yaşlarında bir kız girdi. Bu kızı da halk şâirlerinin dili ile tasvir edebiliriz :

On üç yaşında bir nûri seherdir,
Gözlerinin has elâdır boyası
Keman kaşlarıdır uşşâka mihrâb
Sırma mı, samur mu, altın mı saçlar
Ağzını sorarsan kirazlı pınar
Başında incili hotozu atlas
Belde gümüş kemer zümrüt kakmalı
Hayali gözünden çıkmaz görenin...

Sığırtmaç Veli, Küçük Cemile'ye bir görüşte âşık oldu...

Sığırtmaç Veli'nin kadın kız yüzüne hasret gözleri kamaşıverdi. Önce bir yol bakıştılar. Kız gülümsedi :

— Sığırtmaç Veli sen misin? diye sordu.

Oğlan da gülümsedi, yüreği ağzına gelerek :

— Benim, dedi.

— Babam keyifsiz, dün İstanbul'dan tatarın getirdiği mektubu ister senden...

Ve oğlana daima kilitli duran evrak sandığının anahtarını uzattı. Veli ancak o zaman karşısındaki küçük güzel şeyin velînimeti Elhac İsmail Ağa'nın kızı olduğunu anladı. Dili tutuldu. İlk defa olarak uşak olmanın zilletini duydu. Oğlanın dilber yüzü muhakkak, fakat belki çıplak ayakları bile kızardı o duygudan. Anahtarı elleri titreyerek aldı ve sandığı elleri titreyerek açtı; istenilen mektubu da elleri titreyerek çıkarıp verdi.

Küçük güzel kız mektubu ve anahtarı alıp giderken, babasının mahbub uşağı yörük oğlanın gönlünü de gülpembesi topuklarına düşmüş şalvarının paçalarına iliştirip sürükledi, götürdü.

Sığırtmaç Veli, o gün Koca Araboğlu Elhac İsmail Ağa'nın kızı küçük Cemile'ye bir görüşte âşık oldu. Bu aşkını bir yıl kadar herkesten sakladı. Ve o bir yıl içinde kızı ancak bir defa, Hıdırellez'de mesîreye gidilirken bir kadın ve kız kalabalığı içinde şöyle uzaktan görebildi.

Sığırtmaç Veli, Bergama Voyvodasının bir kâtibi olmuştu, ağanın aşırı sevgisi yanında sonsuz güvenini kazanmıştı. Konakta itibarı gün günden artıyordu. Nasıl artmasın ki, dilediği kimseyi Elhac İsmail Ağa üzerindeki nüfuzu ile kahredebilirdi. Veli'yi dağdan indirip, taban yarıkları çam sakızı ile timar edilmiş, çıplak ayakları ile konağa getiren Bölükbaşı bile: «Yaz yazlığını, kış kışlığını...» yapar diyerek yalnız Koca Araboğlu'nun kapusundan, hizmetinden değil, Bergama'dan ayrılmış, kaçmıştı...

YENİ VOYVODANIN LEVEND MECLİSLERİ

Bir gün kâhyanın odasında konağın şu kadar yıllık emektarları sohbet arasında Koca Araboğlu Elhac İsmail Ağa'nın Sığırtmaç Veli'yi damat edinmesi ihtimalinden bahsettiler. O lâflar oğlanın kulağına geldi. Artık uşak değildi, kâtipti, içinde bir ümit ışığı uyandı...

Üç yıl, İsmail Ağa'nın her isteğine, emrine balmumu yumuşaklığı ile itaat etmişti. Damatlık lâfı çıktıktan sonra ağasının hizmetinde âteşpâre kesildi ve sabah İsmail Ağa'nın ağzından damatlık teklifini bekledi. Hafta, ay değil, yıl boyunca.

1753 yılı sonbaharında idi, Cemile'yi Bergama eşrafından birinin oğlu Abdülfettah Ağa'ya nişanladılar. Veli dîvâneye döndü, birer bahane buldu, çiftliğe gitti, ne nikâhta bulundu, ne düğünde. Delikanlının bu davranışı kimsenin gözünden kaçmamıştı. İsmail Ağa Veli'sini haklı buldu :

— Kabahat kızı oğlanın kulağına, gözüne koyanlarda, dedi.

Aslında Cemile'ye koca olarak Veli'yi kendisi de düşünmüştü ve o düşüncesini mahrem olarak kâhyasına açtığında o adam, tuz ekmek hakkı diyerek pervasız konuşmuştu :

— Veli, çarşı hamamında has dellâk olup bölükbaşıya kese sabun çalmıştır, cümle kasabalı bilir, olmaz ağam, demişti...

Aynı şeyi harem de düşünmüştü. Kızın anası : «Dağdan gelmiş sığırtmaç oğlana kızımı vermem,» demiş, kızın kendisine ateş püskürmüştü : «Lâfına bile tahammül edemem» demişti.

Ama hanım da, hanım kız da unutmuşlardı. Elhac İsmail Ağa'nın dedesi Koca Arab Bölükbaşı da dağlar-

da dolaşmış bir hayduttu. Kasabadaki saray gibi konak, Bergama çarşısı dükkânlarının yarısı, beş çiftlik, şu kadar mandıra, ağıl, şu kadar baş koyun, sığır, beş değirmen, şu kadar bin dönüm tarla, iki han, iki hamam Koca Araboğulları'nın serveti kanlı göz yaşlarından bir temel üstünde idi.

Abdülfettah Ağa, Cemile'yi kendi konağına çekti götürdü. Bir müddet sonra da velînimetinden izin aldı; hacca gitti; giderken de «Niyetim Medine-i Münevvere' de mücâvir olarak kalmaktır» dedi. Elhac İsmail Ağa da sevgili sır kâtibini, bir tâviz olarak kendisine kâhya yaptı. Artık her işi onun elinde idi. Fakat Veli Cemile' yi unutamadı. Güzel kızın aşkı yörük oğlanın kalbinde elmas bir çivi gibi kakılı kaldı. Kara sevdâlı idi, nereye gitse, nereye baksa Cemile'nin hayali karşısında idi.

1760 da Elhac İsmail Ağa öldüğü zaman Sığırtmaç Veli 27 yaşında idi. İsmail Ağa'nın oğlu ve Veli Kâhyanın yaşıdı İbrahim Ağa, babasının yerine Bergama Voyvodası tâyin edildi. Tâyin fermanını İstanbul'daki dostlar, ölüm haberi ile altın keseleri gelir gelmez göndermişlerdi...

İbrahim Ağa daha babasının zamanında gece ve gündüz içki sofrasından kalkmaz, bölükbaşılarla birlikte levent meclisleri kurardı. İçki «mahbub sâkî» elinden alınır, çengi avret ve köçek oğlan oynatılırdı. Rakıya «Çerağ», köçek oğlana «Pervâne» ve sâkîye «Keşîde» derlerdi.

Bergama'da Voyvoda konağının bu yeni devrindedir ki Yörük Veli'nin güzel yüzünün gizlediği tıyneti yavaş yavaş meydana çıktı, Veli bir haramzâde idi.

Sabahları divanhanede ağanın huzuruna çıkar, etek öper: «Sultanım, safâyi hâtır ile eğlen, harcan» diyerek meclisinde kendisini eğlendirecek olanlara dağıtılmak üzere bir kese altın bırakırdı. Bazan da kula-

ğına eğilir: «Eski cami yanında Saraç Ali ustanın çırağı sen efendime kadehkâr olacak fetâdır, bölükbaşılarla meclise kaldırt, bir gelir insan cihâne...» derdi.

Saraç Güzeli, Yemenici Güzeli, Terzi Güzeli, Yorgancı Güzeli... Bergama çarşısının kaşı gözü yerinde, eli ayağı düzgün esnaf çırakları, kalfaları birer birer genç Voyvodanın levend meclislerine getirildi.

Keşîdelik ettiler... Halk yılgındı, bir esnaf ayaklanması olmadı, fakat çarşıda bir kaçış başladı, çırak ve kalfa namusu kurur ustalar gençleri İzmir'e, Aydın'a yolladılar. Onlarla beraber İbrahim Voyvoda'nın ahvâli de etrafa yayıldı.

Bir yıl da böyle geçti.

Meydan tamamen Sığırtmaç Veli'ye kalmıştı. İbrahim Voyvoda hesap, gelir-gider bilmiyordu. Veli Kâhya, ayyaş efendisine hiç bir yerden para gelmediğini söyleyerek : «Güzel hatırın için tefeciden aldım» diye ağanın kendi parasını fahiş faizlerle borç senetleri imzalatıp veriyor, îrâd gelirinden de o faizleri kendi kesesine indiriyordu. Bazan da borcun anası faizi hikâyeleriyle İbrahim Ağa'ya bir değirmen, bir çiftlik, dükkânlar sattırıyor, satılanları da el altından kendisi alıyordu. Bir taraftan da halka, bilhassa köylüye Voyvoda adına zulme başlamıştı. Köylüden vergi tahsilini bir soygun haline getirmişti...

Abdülfettah Ağa, kayınbiraderini uyandıracak oldu, İbrahim Ağa: «Enişte ölüm hak, miras helâl. Babam ölmeden Cemile'nin hakkını ayırdı, sana verdi, ben kâhyamdan hoşnudum, aramıza girme» dedi...

Böylece onbeş yıl geçti.

1774 de Sığırtmaç Veli Kâhya, artık Karun hazinesine sahipti. Çıplak ayaklarının yarık tabanlarını çam sakızı ile kalafatlayan eski sığırtmaç parasının hesabını bilmiyordu.

Kalbindeki elmas çivi hâlâ duruyordu; pırıl pırıl, Cemile. Dört evlât sahibi olmuş kadının hayâli, şalvarının paçaları gülpembe topuklarına düşmüş, onüç yaşındaki kızdı. Bazan gözlerinde bir cinnet ışığı beliriyordu ve: «İş Cemile'yi almaya kaldı» diyordu.

İş, Cemile'yi almaya kalmıştı, onun için de Koca Araboğlu hanedânına karşı ihanet ve melânetini son haddine kadar götürecekti...

KARASEVDÂ

Zulüm altında inleyen Bergama köylüleri, Veli Kâhya'nın ayaklarına düştü:

— Voyvodanın bıçağı kemiğe dayandı!...

— İçinde aş yerine taş kaynatacak tenceremiz bile yok!...

— Bize imdat olursa senden olacak ağa!... dediler.

Sığırtmaç Veli Kâhya da onlarla beraber ağladı:

— Voyvodadan ben dahi bıkmışımdır... Kâhyalığında kaldığım sizlere acıdığım içindir, hani ben de olmasam haliniz bin beter olur. Malınızdan başka kasaba esnafına yaptığı gibi oğullarınızı da çeker alır. Yol harcını ben çekeyim, İstanbul'a şikâyetçi gönderin, padişahımızın ayağına düşsünler, ahvâli anlatsınlar. Bu mel'unun vücudunu kaldırmak için ferman alsınlar. Vallah ve billâh bu zulüm başka türlü kalkmaz, dedi...

Bir taraftan da İbrahim Voyvoda'nın askerlerini ayarttı:

— Ağamızın hali cümlenizin malûmu. İrad masrafı kapatmaz, bizim Voyvoda bir sefih müflistir. Tütün, traş ve hamam akçesini sizlere ben kesemden veririm, amma gayri harcınıza takatım yoktur. Bölükbaşıları

da kendi havasına uydurdu, onlardan da size imdat olmaz. Voyvodanın tuttuğu yol, yol değildir. Yarın padişahımızın fermanlısı olsa gerektir. Bizler de onun yolunda yanar kırılırız. Biz bir iş yapalım, hem dua alalım, hem de başlarımızı kurtaralım, dedi.

Askerler de aralarında konuştular ve kâhyaya cevaplarını verdiler :

— Biz de gördük bildik ki, bölükbaşılarımızdan bize hayır gelmez, bizi senden başka gözeten, koruyan yoktur. Sen bizden heman hizmet iste, biz hazırız, dediler...

Ortaya bir mushaf, bir kılıç, bir ekmek ve bir tabak tuz koyarak el bastılar ve yemin ettiler.

Sığırtmaç Veli İstanbul'da Koca Araboğlu hanedanının rüşvetini yiyegelen kapuları da elde etmişti... İbrahim Ağa'nın sefîhane hayatını olduğundan mübalâğalı anlatmaya lüzum yoktu, olduğu gibi yazmış, Voyvodanın nefsinden başka birşey düşünmediğini bildirmiş, eğer kendisi olmasa İstanbul'daki baba dostlarının hatırlarını asla arayıp sormayacağını anlatmıştı ve o dostlardan Hacı İsmail Ağa zamanında üç alana beş göndermişti; para keselerine de memleket mahsulât ve mamulâtından hediyeler eklemişti. «El eli yıkar, el döner yüzü yıkar» demişler, İstanbul'daki devletlilerin de yüzlerinde gözleri vardı: «O sefihi kaldırıp bu Veli Kâhya'yı Bergama âyânı yapmak gerektir», demeye başladılar.

Bergama'dan şikâyetçiler de gelip İstanbul'da kapu kapu dolaşıp saç, sakal yolarak ve sînelerini döverek feryada başlayınca, Koca Araboğlu İbrahim Ağa «Vâcibül izâle bir zâlim ve şakî» oldu. Ve şikâyetler devrin padişahı Birinci Sultan Abdülhamid'e aksettirildi. Koca Araboğlu İbrahim Ağa'nın idamı fermanı ile Sığırtmaç Veli'nin Bergama Voyvodalığı, ve Âyanlığı

Menşuru yazıldı. İbrahim Ağa'nın idam hükmünün icrası da kâhyası Veli'ye havale edildi. Araboğlu Hânedanının cümle emlâki ve sair malları da devlet adına müsadere edilecekti.

Sığırtmaç Veli; tebdili kıyafet etmiş bir bostancı hasekisinin getirdiği fermanın hükmünü tüyler ürpertici şekilde yerine getirdi. Gününü hâttâ saatini kesin olarak tesbit ettikten sonra, kanlı dramın sahnesini, dekorlarını, hâttâ mazlum figüranlarını vahşî soğukkanlılıkla hazırladı...

Bir gün kuşluk vaktine doğruydu, İbrahim Ağa'nın huzuruna çıktı. Daima olduğu gibi etek öptü ve altın kesesiyle birlikte bir müjde verdi :

— Sultanım!... Çopur Emin'in elinde iki nefer Tırnava kıptisi köçek oğlan varmış, üç gün olmuş İstanbul'dan geleli, dedi...

Çopur Emin dediği esirci canbazdı. Düğünlere, derneklere çengi köçek, oyuncu kolları temin ederdi, saz takımları düzer koşardı ve zenginlere muhabbet dellâllığı yapardı. Şoparlığında bir mangıra göbek atarken, tüyünü düzmüş bir oba çingenesiydi.

O zamanlar köçek oğlanlarla çengi kızların çoğu çingene idi, en makbûlleri de Tırnava çingeneleriydi, kıpti demek için bin şahit gerekirdi o oğlanlara, kızlara. Derileri mat beyaz, saçları koyu kumral, gözleri menekçe moru yahut kömür karası olurdu. Oyun, köçek ve çengi demek ayak demekti, ayakları iri kıyım, uzun uzun parmaklı, yumru topuklu ve ince bilekli olurdu Tırnava çingenelerinin. Küçücük yaştan sıkı tâlim ve terbiye ile yetiştirilirlerdi ve İmparatorluğun, başta İstanbul, Edirne, Bursa bütün zengin şehir ve kasabalarına gönderilirdi.

Sığırtmaç Veli, canbaz Emin'in elindeki köçekleri ballandıra ballandıra methetmişti :

Boy bos nişanını serviye asmış
Topuk vura vura gelişi vardır,
Görenler pes demiş ince beline,
Ayak basar fiskeleme kuş ağzı
Tavşan, kanı parmaklarda kınası
Definin zilleri altındandır altından.
Ocaklar yıkmış deli rüzgârdır.

O gün İbrahim Ağa'nın yanında bulunanlardan bir bektaşî kalender köçek şanında şunları söyledi :

Bir boy yürü topuk vur, kâküllerini savur
Desinler bu ne çalım, kime bu afur tafur
Bir boy salında yürü, kuşak sarkıtıp sürü
Desinler bu çalımı kopukluktan ötürü
Bir boy koşup koşup yat, fırlayub perende at
Desinler bu ne çalım, bu ne hünerdir kat kat
Bir boy çık şu meydane, dön misali pervâne
Desinler bu çalımlı saçla köçek bir dâne

Ağzı kulaklarına varan İbrahim Voyvoda Kâhyasına :

— Berhudâr ol Veli... Efendiye hizmet dediğin bu kadar olur, dedi.

KANLI BASKIN

O gece Veli Kâhya Voyvodası için kasabanın en büyük hamamını kapattı. İbrahim Ağa, kadeh yârânı bölükbaşıları ve bir iki kalender meşreb misafiri ile içki meclisini hamamda kurdurttu. Hepsi soyunmuşlar, bellerinde birer ibrişim futa ile çıplaktı. Roma İmparatoru Kalikula'nın eğlenceleri kadar rezilâne bir ihtişâmı olmasa da böyle bir levend meclisini o devrin pâdişahları, kıralları kuramazdı.

Orta kubbeye büyük bir kandil çekilmiş, sofaların kemerlerine fenerler asılmış, feerik ışıklar ve gölgeler vücudların hatlarına esrarengiz güzellik vermişdi. İbrahim Ağa Tırnavalı köçeklerin raksına hayran olmuş ve kâhyasını kasd ederek yine birkaç sefer :

— Şu herifin hizmeti hakkını ödeyemem, demişti.

Sabaha karşı ağalar, «Çerağlar», «Pervâneler» ve «Keşîdeler» hepsi körkütük sarhoş, mermerlerin üzerine serim serim serilmişler, sızmışlardı. Sığırtmaç Veli, peşinde yüz nefer zeberdest sekbanla hamamı basdı, dellâk ve natır hamam uşaklarını sokağa attıktan sonra, kendisi câmekânda kaldı, sekbanları dalkılıç içeriye daldılar. Koca Araboğlu İbrahim Ağa'yı, sekiz nefer bölükbaşısını, sâkî ve köçek oğlanları, sâzendeleri ve misâfirleri, tam otuz kişi hepsini kesdiler. Az önce sefihâne bir eğlenceye sahne olan hamam bir salhâneye döndü...

Ve sabahın alaca aydınlığında Bergama sokaklarına dağılan dellâllar : «Vâcibül izâle zâlim ve gaddar ve şakî Araboğlu ile etrafındaki hezele erâzilin Pâdişah fermanı ile katledildiklerini, Voyvodalık ile Bergama âyanlığına Veli Kâhya'nın tâyin edildiğini» halka ilân etti.

Araboğullarının bütün mallarını sözde devlet adına müsâdere eden Sığırtmaç Veli, konağa gitti. Harem takımını başlarında bir tek örtü ve sırtlarındaki entâriler ve şalvarlarla yalın ayak sokağa attı. Kadınların, kızların boyunlarından, kulaklarından, kollarından ve parmaklarından gerdanlık, küpe, bilezik ve yüzükleri de alınmışdı.

Yörük Veli, kütükten oyulmuş bir put azameti ile konaktaki divanhanede Voyvodanın makamına geçdi, oturdu. Yirmibeş yıl evvel Koca Araboğullarının kapusuna dağdan yalın ayak getirilmiş sığırtmaç oğlanın

bu ihaneti Bergama eşrâfını ve zenginlerini dehşete düşürdü. Onların arasında en çok telâşlanan da Araboğullarının dâmâdı Abdülfettah Ağa oldu. Elbet ki haklıydı; Veli Kâhya hiç çekinmeden şu kadar uşağın önünde: «Şimdi sıra Cemile'ye geldi...» demişdi. Uşakların arasından tuz ekmek hakkını korur bir adam da Abdülfettah Ağaya koşmuş :

— Aman ağa... Durma kaç!... Mal kaygusunda olma, sığırtmaç Veli seni dahi katledip zevceni almak ve istifrâş etmek kasdındadır, kulaklarımla ağzından duydum!... demişdi.

O gün Bergama halkı hamam baskını ile meşgul oldu, vakayı türlü türlü anlattılar. Halk, bilhassa esnaf ve köylü şikâyetçiler bu kadar müthiş bir vak'aya yol açtıklarını görmekle cinayetin ağırlığını omuzlarında duymaya başlamıştı.

Kasabada derin bir sessizlik, suçlu sessizliği vardı. Sığırtmaç Veli, bu durumu göremeyecek abdal adam değildi. Eğer hemen o gün Abdülfettah Ağa'nın konağını da basarsa; hamam faciası karşısındaki sessiz suç ortaklığı kendisine karşı bir ayaklanmaya çevrilebilirdi. Abdülfettah Ağa da o gün hazırlandı. Hazırdaki parasını, mücevherini ve güzel karısını aldı, o müthiş günün akşamı, gün battıktan ve ortalık iyice kararıktan sonra birkaç sâdık bendesi ile at sırtına düşdü ve Bergama'dan İzmir'e kaçdı.

O gece Cemile'nin hayali ile uğraşıp gözüne uyku girmemiş olan sığırtmaç Veli avını kaçırdığını öğrenince ifrite döndü. Bütün yollara adamlar çıkardı ise de Abdülfettah Ağa'nın izini bulduramadı, hıncını onun da konak ve bütün mallarını müsadere etmekle aldı.

İzmir'in civarında Karaburun Voyvodası olan bir İvaz Ağa vardı, «Erâzili eşhasdan bir şakî» idi, Abdülfettah Ağa'nın karısı ile birlikte İzmir'de olduğunu Sığırtmaç Veli'ye haber verdi. Veli ile İvaz arasında mek-

tuplar gidip geldiğini öğrenen Abdülfettah Ağa kendisine bir dolap, suikasd hazırlandığını anladı. Rüşvetin devlet kapularından davul-zurna çalarak girdiği o devirde meydan Veli gibi, İvaz gibi haydutlarındı. Her çeşit iftiralarla her kötülüğü yapabilirlerdi. İzmir'de kendisini emniyette görmedi. Limanda o günlerde kalkacak gemi bulamadı. Yanındaki sâdık adamları vasıtasiyle öğrendi ki, bütün karayolları Veli ile İvaz'ın levendleri tarafından tutulmuştu. Cemile hanımı kaçırmasının imkânı olamayacağını gördü, güzel karısını iki sâdık adamına emanet etti, İzmir'de bıraktı, kendisi tekbaşına tebdili kıyafetle Kütahya'ya kaçtı; onun şehirden çıkmasından bir kaç saat sonra idi ki, Sığırtmaç Veli de bin levend ile İzmir önüne geldi ve İzmir kadısına haber yollayarak fermanlı olan Abdülfettah Ağa ile zevcesinin kendisine teslimini istedi.

İzmirliler Bergama Voyvodasının cür'eti karşısında şaşırdılar. Şehrin eşrafı Kadı Efendinin konağında toplandı ve o toplantıya Karaburun Voyvodası İvaz Ağa da katıldı. Haydut şıkırdımı o eski haydut İzmir eşrafını pervasızca tehdit etti :

— Kocası kaçmış olan o avreti Veli Ağa'ya vermediğimiz gibi herif şehre girecek hem istediğini cebren alacak, hem de şehri yakıp yıkacak, bizim ırzımız da payümal olacak. Ehveni şer o avreti teslim etmektir, dedi...

SARDANAPAL GİBİ

İzmir Kadısı Efendi, Karaburun Voyvodasına sordu :

— Veli Ağa'nın kasdı o avreti istifraş olduğu söylenir, elin nikâhlı karısını başkasına teslim edersek bizde ırz ile nâmus kalır mı? dedi...

İvaz Ağa'da ırz ile nâmus aslında yokdu :

— Veli Ağa'ya nikâh kıyar helâlinden teslim ederiz, dedi.

Kadı ile eski haydud şıkırdımı haydud arasında kısa bir münakaşa oldu :

— Kadın Abdülfettah Ağa'nın nikâhındadır, nikâh üstüne nikâh olmaz!.

— Abdülfettah Ağa zevcesini terkederek kaçmışdır, hem o avreti nâmahrem iki nefer ere bırakıp gitmişdir. Avretini terketmek boşamak değil midir?

— Karı boşamak için lisanen ikrar şarttır.

— Bre Kâdı Efendi, benim bildiğim şeriatin kılıcı Abdülfettah'ın dilinden keskin olmak gerekir. Nikâh bağını o herif dili ile kesmedi ise sen şeriatin kılıcı ile kes ve bizi bu belâdan kurtar... Eğer Veli Ağa'nın levendleri şehre girerse bâkire kızlarımızı ve taze oğullarımızı *kasık mancası* deyüp çeker götürürler. Bunca kızın, oğlanın ırzı vebâli senin boynundadır.

Karaburun Voyvodasının bu son tehdidi karşısında Kadı Efendi: «Ben bu işde yokum!» dedi ve meclisi terketti. Meclisi terketmekle de kalmadı, o gün limandan çıkacak olan beylik bir gemiye atlayıp İstanbul'a kaçdı.

Kadının yerine kalan Nâib Efendi Cemile Hanımın Abdülfettah Ağa ile olan nikâhını feshetti. Bergama Voyvodası Sığırtmaç Veli Ağa İzmir'e bir vekil gönderdi, İvaz Ağa da rızası alınmadan Cemile Hanım'ın vekili oldu, bir nikâh kıyıldı, böyle güzel kadın sözde meşru kocasına teslim edildi. Tarih kaynaklarına geçmiş kepazelik vak'alarına bir yenisi eklendi...

Sığırtmaç Veli bir görüşte divâne âşıkı olduğu Cemile'ye yirmibeş yıl sonra böyle kavuştu, Koca Araboğlu'nun kızı 30 - 40 yaşlarında idi. Müstesna güzelliği solmamıştı, gül goncası açmış, bir gülî râná olmuştu.

Fakat güzel kadının gözünde Sığırtmaç Veli hep o «Bölükbaşı Oğlanı» ve «Babasının şıkırdım aynalı Uşağı» idi. Üstelik hanedânını söndürmüş bir alçaktı. Onunla engerek yılanına sarılmış gibi yattı. Sığırtmacın karısı değil, gasbettiği bir malı oldu. Veli Ağa da Cemile'nin yanındaki zilletinin hıncını dışarıda halktan aldı. Gün günden zâlim, gün günden mütecaviz, cinnet ile arasında kıl payı kalmış bir canavar oldu. Cemile koynunda taş kesiliyordu, kadından nefret etti, başka zevkler aradı, gözüne hoş görünen tâze civanları cebren ve kahren tasarrufa başladı ve Bergama halkına Koca Araboğlu İbrahim Ağa'yı mumla arattı.

İstanbul'a kaçan İzmir Kadısı; İzmir Vak'asını ve Bergama'da Araboğlu İbrahim Ağa'nın katli faciasını Şeyhülislâmla Sadrâzama ayrı ayrı tafsilâtı ile anlattı. Sığırtmaç Veli'nin bir ahlâksız şerir, bir müfsid haramzâde olduğunu söyledi. Bergamalılar da İstanbul yolunu öğrenmişlerdi... Sığırtmacın şikâyetçileri geldi; çıraklarının ve oğullarının ırz dâvasını güden ustalar ve babalar ağladılar ve çırpındılar: «Bu Voyvoda Araboğlu'na rahmet okutur» dediler ve şenaatlerini bütün çıplaklığı ile anlattılar...

Devrin sadrazamı İzzet Mehmed Paşa, ırz dâvalarında amansızdı :

— Bakın gidi yâdigara!. O makuulenin vücudu gerekmez, dedi.

Sığırtmaç Veli'nin idam fermanı çıktı ve Bergama Voyvodalığına da Kütahya'da bulunan Abdülfettah Ağa tâyin edildi. Kütahya Valisi Abdi Paşa da Veli Ağa'nın tenkiline memur edildi.

Yörük Veli, evvelâ cenge karar verdi, Abdi Paşa'nın askerini bozup devlete meydan okuyacaktı. Fakat askerleri Veli'ye uymadı, «Bizler padişah kuluyuz, başının çaresine bak, bizden imdad bekleme» dediler. Onlara Bergama'yı yağma ettireceğini söyledi: «Berga-

ma'da ne kaldı... Bir kendi konağı, o da nasıl olsa bizim malımız» cevabını aldı.

Bergamalılar Veli Ağa'nın fermanlı olduğunu haber alınca, kasabada hayra yorulmayacak bir hareket başladı. Askerleri de kendisine sırt çevirince Sığırtmaç Veli, durumunun çok tehlikeli olduğunu gördü. Konağı her an basılabilir ve kendisi keşkek edilirdi. Gün değil, saat kaybetmeden kaçması lâzımdı.

Asur İmparatoru Sardanapal, taht şehri Ninova ile beraber devletinin çöktüğünü görünce, düşman eline geçmemesi için zevcelerini adamlarına bıçaklatarak öldürtmüştü.

Sığırtmaç Veli de kaçacağı gece: «Bana yâr olmadı, ama düşmanıma da bırakmam!» diyerek Cemile Hanımı kendi eli ile bıçaklayarak öldürdü. Sonra birkaç adamı ile kendi boyundan Kebsud âyanı Sancakdaroğlu Kız Süleyman'ın yanına kaçtı. Soğuk karşılandı, Kız Süleyman Ağa:

— Senin için kendimi ateşe atmam. İşte dağlar, derbendler, var başının çaresini gör! dedi.

Birkaç gün dağlarda dolaştı ve nihayet Abdi Paşa'nın askerleri tarafından yakalandı. Yanında bir kişi; kendisi gibi yörük taifesinden Kazdağlı Kiraz Ahmed adında bir genç kalmıştı. İkisini de çökertip başlarını vurdular ve kesik başları İstanbul'a gönderildi...

Bulgar Balaban ile Dört Yosması ve Iki Şıkırdımı

GÜLCÜ KIZLAR ve ÇIKIMCI OĞLANLAR

Haydut Bulgar Balaban Kocabalkan'da Şıpka taraflarında 1812 - 1813 tarihleri arasmda bir dağ köyünde doğmuş olacakdır. Köyünün ismi bilinmiyor. Kendi asıl adı «İslav» dır. Balaban lâkabını 1830 da Eskizağra âyanı ve Bulgaristan'ın pek namlı gülyağcısı Koca Halil Ağa'nın gül bağçelerinde bir mevsim amelelik yapdığı sıra almışdır. Balaban Türk lûgatında, «iri - yarı adam; genç irisi» anlamlarına gelir; çakır doğan kuşuna, bir çeşit kaba çoban kavalına, davul tokmağına da «Balaban» derler, kelimenin aslı Bulgarcadır, «Ayı» demekdir.

Bu haydudun kanlı aşk mâceraları ile dolu hayat hikâyesinin ilk yaprakları muattar gül bağçelerinde açılmışdır.

Türkler gül yağım, çiçeğinin Türk şiirindeki saltanatına lâyık merâsimle istihsâl ederlerdi.

Tarlalar hâlinde yetiştirilen yağ gülü Mayıs'da açar. Yağ kazanları da Mayıs'ın altısına rastlayan Hıdırellez'de kurulur. Mayıs sonuna kadar 25 - 26 gün devam eder. Gül yağı elde etme, süresi kısa fakat çok zengin işdir.

Yağ gülü açık kırmızı ve beyaz iki cinsdir. Beyaz güller kokusuzdur, kırmızılar arasmda ben gibi, gayet azdır, ne hikmettir bilinmez, beyaz gülün yağı çabuk donar, kokulu kırmızı güllerin arasına bu hassasından ötürü karıştırılır, en saf gül yağı en çabuk donanıdır.

Güller gün doğmadan, alaca aydınlıkda, bir de akşam serinliğinde toplanır. Gülleri bu iş için bilhassa tutulan gülcü kızlar ve gülcü oğlanlar toplar.

Gülcü kızlar, Balkanlardan oraya inen «Mome» ler ile kasabalardan getirilen fakir Bulgar kızlarıdır. Gülcü oğlanlar da yine oraya gelmiş dağlı delikanlılar ile gül tarlaları civârındaki köy çocuklarıdır.

Gülleri kızlar koparır, toplar. Oğlanlara «Çıkımcı» denilir, kızların topladıkları gülleri içine atacakları küfeleri taşır, dolaştırırlar.

Yağ gülü ke'sinin (Çanak, çiçeğin en dışında bulunan yeşil yaprakların topu) dibinden, topundan kırılır, koparılır. Alışkın parmaklar, oynak ve kıvrak, güller arasında merhametsizce ve tahribkâr dolaşırken âdetâ su çırpıntısı gibi bir ses çıkarır, fakat alışkın kulaklar bu sesi duymaz. Gülcü kızlar gül devşirirken, türkü söylerler, çıkıncı oğlanlar da, kızlar bırakdıkları küfeleri doldurıncaya kadar gayda çalar, sesleri güzel olanlar da kızların âhengine katılır. Bu kızlar ve oğlanlar büyük çiftçi ve gülyağcı ağaya gündelik hesabı ile çalışırlar. Bir gül yevmiyesi, dört orak gündeliği tutarında tatlı işdir.

Balkanlardan inen dağlı kızları, kadınları, «Torlak Momeleri» köylerinde el tezgâhlarında dokunmuş «yün sokman» giyerler. Sokman, altı geniş, beli dar, omuzdan askılı bir eteklikdir. Ve kendi kumaşından bir önlüğü vardır. Bellere tokalı kemer bağlanır. Sokmanın altına yine köy tezgâhlarında dokunmuş pamuklu bezden gömlek giyilir, bu gömleğin yakası, göğsü, kol ağızları işlemelidir. Gömleğin etekleri görünmez ama sokmanın altında mome'nin diz kapaklarına kadar iner. Momeler istisnasız yalın ayak gezer. En nârin yüzlü kızların ayakları oğlan ayağı gibi büyükdür ve elleri de ayak ölçülerine denkdir. Baldırlarında yine sokmanın kumaşından işlemeli tozluklar vardır. Saç-

larını ince ince yirmi, otuz kolan örerler, iki kolan olarak örenler de görülür. Başlarına oyalı yemeni bağlarlar. Yemeninin uçları arkalarında saçların üstüne dökülür.

Çıkımcı delikanlıların da kıyafetleri pitoreskdir. Başlarında kuzu derisi kalpak vardır. Kavgacı ve geçimsizler alnından, çapkınlar kaş üstünden şakağa doğru bir tutam perçem sarkıtırlar. İşlemeli pamuklu bezden gömleklerini çıplak gövdeye giyerler; bu gömleklerin yakasında bir tek düğme vardır, ekseriya çözükdür; al yahud beyaz yün kuşak, kaba yün potur, vücud yapıları tığ gibi dağlı oğlanlara pek yaraşır. Çıkımcı oğlanların da hepsi gül bağçelerinde yalın ayak dolaşırlar. Çakısız, bıçaksız ve eli değneksiz oğlan yokdur.

Gül bağçelerinde kızlardan birinin uzattığı bir gonca gülü şakağa iliştirmek, her sabah oğlanların en önemli işleridir.

Her yıl gülcü kızlar çıkımcı oğlanlardan yavuklu tutar. Kızlar gül goncası verir, mânâlı türkü söyler, gülümser, tenhada sokulur gibi yapar da kaçar, kaçar gibi yapar da tutulur ve muhakkak göğsü sıkıştırılır ve yanağından öpülür. Dudak, bekâret yeridir, asla öpülmez...

RUŞUNKE VE BALABAN'IN İLK KANI

Öğle sıcağında gülcü kızlar kafile kafile dere boyuna giderler, salkım söğütlerin altında oturur, çıplak ayaklarını dereye sokarlar. Oğlanlar ise soyunurlar, kusursuz vücutlarını göstermek için dereye girip yıkanırlar. Bazan da bir kız halkasının ortasında bir donca soyunuk iki oğlan güreşir ve bu güreş iki delikanlının amansız boğuşması olur; yenilen o akşam kâhyadan birikmiş gündeliklerini alır ve işini bırakıp gider. Git-

mezse korkulur, sırtını yere getirmiş hasmını kahbece vurabilir. Bundan ötürü çiftlik kâhyaları çıkımcı oğlanların güreşmesine asla izin vermezler, bir güreş başladığını haber aldılar mı hemen koşar gelir, güreşenleri ayırır, seyirci kız ve oğlanları da dağıtır. Kâhyanın titiz dikkatine, baskısına rağmen bazan bir gül mevsimini zehirleyen oğlanlar çıkar. İşte 1830 da Ruşunke'yi seven Balaban bunlardan biri oldu.

Eskizağra'da Koca Halil Ağa kapusunda çiftlik kâhyasının oğlu olarak doğmuş ve 1860 - 1870 arasında yaşı sekseni aşkın, yine o kasabada ölmüş bir Uzun Pertev Efendi vardır; Halil Ağa'ya, oğluna ve torununa yıllarca kâtiplik yapmıştır; bu zat *Tarihçei Pertevi Tavîl be nami Güldestei Ravzai Halil* adında şirin bir vakayinâme bırakmışdı. Çıkımcı Balaban'ın bıçağı ile çiftlik nâzırının oğlu Mito'nun katli vak'asını tarihçesinde şöyle anlatıyor:

«İşbu 1256 senesinde Eskizağra, Karlova, Kızanlık ve İslimye ve Yanbolu taraflarını dehşete veren haydut Balaban bu tarihten on sene kadar evvel velinimetimiz Halil Ağa'nın Arnavutköyü çiftliğinde gül kaynattığımızda Şıpka'dan inmiş çıkmacı oğlandı. Ruşunke namında torlak kızına alâka peydâ edip o nigârı işvebâz ile oynaşan bizim çiftlik nâzırının oğlu Mito namındaki nevcivanı, bıçakla katledip Karaca Dağ'a kaçmış idi ki Balaban'ın ilk kanı budur. O vak'ai dilsûz dorukda, (Doruk: güllerin en bol olduğu gün, gül kaynatılan kazanların geceli gündüzlü kaynadığı zaman), Ana Dere kenarındaki büyük eriklik içinde oldu. Haydut Balaban hakkında bildiklerimi ve duyduklarımı kaydederken ilk kanı olmakla onun da zikri münâsib düştü.

«Balaban elhak ki oğlanın yavuzu idi. Lâkin Ruşunke'nin gönlü güzellikte nevcivanların serveti Nâzıroğlu Mito oğlanda idi. Mito dahi Ruşunke'ye abayı yak-

mış, fırsatı buldukça işmar edip erikliğe gidermiş. Dorukda seher vakti cümle âlem cümbüşde iken Balaban bakmış görmüş ki dildâdesi şimdi şurada iken yoktur, Nâzıroğlu da görünmez. Zaten içinde şüphe ateşi uyanmış, eriklikten başka gidecek yerleri yoktur, diyerek o dahi oraya varmış. Ruşunke ile Mito'yu diz dize oturur muhabbet ederlerken görmüş, hemen dalbıçak olup ikisini dahi vurmak istemiş, ve lâkin civandır, yarım saatten ziyade oğlanlar bir bıçak oyunu oynamışlar ki bu kadar olur, birbirlerini kan revan etmişler. Ruşunke istimdat edecek olmuş ammâ dehşet istilâ etmekle donmuş kalmıştır. Balaban kıza dahi hamle etmiş, Mito siper olmuş, her ne hal ise Nâzıroğlu kızı kaçırmış, ama alın yazısı yerini bulacak, oğlan ayağı tökezip düşmekle şakî Balaban yetişip Mito civanı katletmiştir. Ruşunke can havli ile gelip Balaban Mito'yu katleder deyip düştü bayıldı. Bizler dahi hemen kalkıp erikliğe vardığımızda Nâzıroğlu'nu can ramak halinde bulduk, az sonra öldü. Balaban firar eylemiştir. Eriklik ki üçyüz dönümden ziyadedir, karış karış arandı; yukarı başında dere kenarında kanlı bezler bulundu. Balaban'ın dahi yaralı olup gömleğini yırtıp ve yarısını derede yıkayıp karşıya geçtiği âşikâr oldu. Karşı taraf ise meşe ormanıdır, içi tam bir konak yoldur. Balaban değil, ordu girse kaybolur. İşte meşhur şakî Balaban ilk kanını 17 yaşında iken böyle dökmüştür...»

Meşe ormanına sığınan Balaban Kocabalkan'daki köyüne dönmeyi hiç düşünmemişti. Cinayet elbet ki zabtiyeye bildirilecek, kendisinin ilk aranacağı yer de köyü olacaktı. Çamaşırı, adamlık abası, poturu, çarığı çiftlikteki heybesinde kalmıştı. Sırtındaki eski gömleğini yırtmış, sol kolundaki derince yarasını o bez parçaları ile yıkayıp sarmıştı; gövdesi çıplaktı ve yalın ayaktı; geri bez parçalarını da orman içinde çalı çırpı üstünde yürüyebilmek için ayaklarına sarmıştı.

Tüysüz genç katil perişan ve açdı, ilk kaçak gününü derenin öte yakasında çiftlik bölgesini gözetlemekle geçirdi. Dereyi geçerken su göğüs hizasını bulmuştu, ıslanmış partal poturunu üzerinde kurutmaya çalıştı. «Kan düşen yer kaatili çeker» derler, çiftlikten uzaklaşamıyordu. Cinayet sabahın erken saatlerinde işlenmişti. Gün uzadıkça uzadı. Ortalık nihayet kararddı. Derin ıssızlık içinde vakit gece yarısını buldu. Gözlerini uyku tutmayan Balaban eriklik içinden bir baykuş sesi işitti, yüreği birden şiddetle çarpmaya başladı: «Todor!...» dedi.

Todor, on gündenberi çıkımcılık yaptığı Arnavutköyü çiftliğinde en çok yaklaştığı bir ırgaddı. Kendisinden iki üç yaş kadar büyüktü, yatağı olmayan Balaban'ı yanında yatıracak kadar dostluk göstermişti. Todor baykuş sesini çok güzel taklid ederdi. Onun tarafından arandığına hem sevindi, hem korktu. Kendisini yakalamak için Todor ile bir tuzak kurmuş olabilirlerdi. Bıçağın verdiği kuvvetle görünmeyen Todor'a seslendi ve cevap aldı. Karanlıkta birbirlerini görmeden konuştular :

— Niçin geldin?

— Sana ekmek getirdim!

Balaban heyecanla sordu :

— Mito ne oldu?

— Öldü.

— Zabtiye geldi mi?

— Gelmedi ama haber verdiler...

— Ruşunke ne oldu?

— Bilmiyorum. Bugün hiç görmedim, ağa kasabaya gönderdi, dediler...

— Todor... Sana güvenemiyorum!

— Ben kahbe değilim, dostum, güven bana...

— .....

— Hem senin yanına bıçaksız, hattâ çırıl çıplak soyunup geleceğim...

— .....

Todor soyundu ve dereyi elinde ekmek çıkını ile ana doğması çıplak geçti. Bir meşe ağacının arkasında gizlenmiş olan Balaban'ı göremiyordu. Katil gizlenmese bile gece idi; o ormanın içi ise gece değil, gündüzün bile karanlıktı, ama kendisi anadoğması çıplaktı ve dere kenarında, açıkta idi. Balaban onu iyice seçiyordu :

— Yaklaşma Todor!.. Orada dur!...

Todor durdu ve elindeki çıkını yere bıraktı.

— Bu dostluğunu unutmayacağım Todor!

— Buralarda kalma kaç.

— .....

— Köyüne de gitme, doğru Karlova'ya git...

— .....

— Orada nalband İstoyan vardır, dayım... Benim gönderdiğimi söyle, sana yardım eder...

— .....

Uzun Pertev Efendi şöyle anlatıyor :

«Vak'anın akşamı ortalık iyice kararduktan sonra çiftlik ırgadlarından Karlovalı Todor adındaki gencin kaybolduğu haber verildi, Balaban'ın seviştiği arkadaşı idi, Balaban geleliberi onun döşeğinde yatardı, dediler. Fakat gece yarısından sonra Todor çiftliğe dönmüş, sabahleyin yakalıp ağaya getirdiler, evvelâ inkâr etti, dayağa yatırılınca Balaban'a ekmek götürdüğünü itiraf etti. Çıplak olup dereyi geçmiş, katili görememiş ama konuşmuştur. Ondan öğrendik ki Balaban meşelikte idi. Koca Halil Ağa, Kaykı Mustafa adındaki bir ağasını on nefer korucu ile gönderdi, katil oğlan teslim olmazsa vurun dedi. Dere kenarında kum üzerinde ayak izleri müşahede etmişler, lâkin meşeliğe girmeye korkmuşlardır. Girseler dahi bulmak ne mümkün, gayet kesif ormandır. Bu Todor da bilâhare haydut Balaban'ın sağ eli yerinde bir şakii lâin oldu...»

Todor döndükten belki bir saat sonradır ki, Balaban sindiği yerden çıkıp ekmek çıkınını aradı, buldu. Arkadaşının buralarda kalma demesine rağmen meşelikte bir hafta kaldı, tek başına geçirdiği bu yedi gün, yedi gece içinde, Balaban biraz daha vahşileşti. Karlova'ya gidip nalband İstoyan'ı da aramayacaktı. Köyüne de gitmeyecekti. Ama nereye gideceğini, ne yapacağını bilmiyordu. Bundan sonra hayatı tesadüflerin cilvesine bağlıydı.

İki somunu, gözleri karardığı zaman birer lokma koparmak suretiyle yedi gün idare etti. Geceleri ağaçlar üstünde yattı ve gündüzleri ormanın zeminini kaplamış ve çit gibi örüşmüş sürgünler arasında biraz uyuyarak ve daima batıya doğru yürüyerek geçirdi. Yol aça aça güçlükle ilerliyordu. Ayaklarına bez sarmıştı, sarmamış da olsa elleri ve ayakları nazik değildi, cefaya alışıktı. Buna rağmen yara bere içinde kalmıştı. Yedinci gün ekmeğinin son parçasını yemişti ki, orman içinden geçen bir yola kavuştu. Eğer ormandan tek başına geçecek gafil bir yolcuya rastlarsa, önüne çıkıp soyacaktı, belki de öldürecekti.

Yoldan ilk geçen, bir merkep üstünde bir keşiş oldu, manastır manastır dolaşan serseri bir ihtiyardı. Rilâ manastırına gidiyordu. Balaban keşişi görünce kararını değiştirdi; bu adamı soymaktansa ona sığınarak bir müddet bir manastırda izini kaybettirmeyi düşündü ve keşişin önüne çıkarak diz çöktü, kollarını açtı :

— Baba... Bana acı! dedi.

Gömleksiz, gövdesi çıplak, elleri kan içinde, çıplak ayaklarını bezler sarmış, kirli, kapkara, saçları darmadağın, gözleri vahşetle parlayan iri yapılı, tüysüz delikanlı güzeldi. Keşiş bu albenili oğlanın bir katil oldu-

ğunu derhal anlamıştı: Manastırlar her yaştan türlü suçlulara sığınak olabildiği için korkusuz konuştu :

— Katil misin?

— Evet!...

— Benden ne istiyorsun? Azık mı, para mı?

— Ne azık, ne para. Beni manastıra götür baba!

— Adın ne?

— Todor!..

— Nerelisin?

— Karlova'lıyım. Nalband İstoyan'ın yeğeniyim...

— Ben Rila'ya gidiyorum, dört günlük yoldur!

— Giderim baba!

Rila manastırına Karlovalı arkadaşının adı altında sığınan katil Balaban, o manastırda bir yıl kaldı. Keşiş yamağı, «Dayak» oldu. Kendisini getirip bırakan ihtiyar serseri Rila'da ancak birkaç gece kalmıştı.

Kadın girmeyen duvarların arasında kendisinden istenen her hizmeti gördü. Fakat bir sabah aynı odada ve aynı döşek içinde beraber yattıkları keşişi boğazlanarak kesilmiş buldular. Katil oğlan kaçmıştı.

Uzun Pertev Efendi, şöyle anlatıyor :

«Balaban bir hafta ormanda gizlenip orada yolunu bulmuş, Rila manastırına gitmiştir ve keşişlere bir sene hizmetkârlık etmiştir ki, cümle keşişhaneler, babaya yürek dağlatmış, anayı ağlatmış, haylaz şehbazlara selâmet yeridir; oralarda emsâlleri ile haşir neşir olurlar ki, *Dâr-ün-nedve-i Hîzân*'dır. Lâkin ne olmuş ise, olmuş, Balaban Rila manastırında dahi bir keşiş katledip, firar ile Pop namındaki şakînin yanına gitmiştir.»

Balaban bir yıl kaldığı Rila dağı manastırında manastırın sığırını gütmüş, çobanlık yapmıştı. Gündüzleri dağlarda, derbendlerde dolaşmıştı. Yol keserek, çiftlikleri basarak otuz kırk kişiyi boğazladığı söylenen haydut Pop'u dağda görmüş, tanımıştı.

Pop, elli yaşında, iki metreyi aşan boyu ile âdem ejderhası idi. Adı üstünde, eski bir keşişti. Manastır ço-

banının karşısına çıktığı gün Balaban'ın korkudan titrediği muhakkaktır. Yârenlik etmişler, Balaban kanlı hayduda cinayetini anlatarak övünmüş, Pop da onda bir haydut için meziyet sayılan bütün vasıfları bulmuştu, kendisine iyi yamak olurdu:

— Yalnız değilim ama, senin gibi bir dayak'a ihtiyacım var, bir gün yanıma gelmek istersen Derbend'deki şarabhanede Kiril denilen adamı bul, o seni bana getirir! demişti.

RİLA MANASTIRI CİNAYETİ

Balaban haydut Pop'un davetini sekiz, dokuz ay sonra hatırladı.

Arnavutköyü çiftliğinde bir kız için vurduğu Nâzıroğlu Mito kendi akranı bir çocuktu, hattâ Balaban'a nisbetle nazlı, narin bir oğlandı. Manastırda ise uyurken bastırıp, boğazladığı oda yoldaşı keşiş, vücutça gayet iri ve demir pençeli bir adamdı. Cinayetin sebebi, aynı yatakta yattıkları bu adama karşı, namus koruma kaygusu olamazdı, cinsî sapıklığı ile övünen bu keşişin yanında bir yıldan beri yatıyordu.

Para veya herhangi kıymetli bir mal için işlenmiş cinayet de değildi, maktul keşişin bir bakır mangırı bile yoktu. O akşam keşişten yediği bir tokat, sabaha karşı bu cinayeti işlemesi için kâfi gelmişti.

Yatakta boğazladığı adamın, yarı çıplak cesedini örtmüş, kendi üstündeki kanlı gömleği atmış, elini, yüzünü ve bıçağını çeşmede yıkadıktan sonra sabahın alaca aydınlığında manastır kapusundaki iki keşişle mutad bir şakalaşmadan sonra azık torbasını alarak sığır gütmek üzere çıkıp gitmişti.

İki yanı kesme kaya derin bir vadi, dar ve taşlık bir yol, yanında köpük köpük akan bir çay, bu vadinin

en ıssız yerinde Derbent meyhanesi bir haydut yatağı idi. Balaban orada Kiril'i buldu.

Bu Kiril, Onsekizinci Yüzyıl sonları ile Ondokuzuncu Yüzyıl başında Rumeli'ni kasıp kavurmuş, «dağlı eşkiyasının» son artıklarındandı; yaşı yetmişi aşkındı. Kırk yıl evvel meşhur şakî Hasköylü Kara Feyzi'nin en seçkin adamlarındandı. Çetebaşları padişah fermanı ile af edildiğinde Kiril de dağdan inmiş ve bu ıssız Derbent'te haydut uğrağı bu meyhaneyi açmıştı.

Kiril Balaban'ı bir hafta kadar misafir etti, haber salıp cevap aldıktan sonradır ki, onu Pop'un yanına gönderdi.

Pop'un çetesi yoktu, fakat bir yıl evvel Balaban'a söylediği gibi, yalnız da değildi... Yanında erkek kıyafetinde dolaştırdığı Gano adında gönül eğlencesi bir kadını vardı.

Gano, ince, uzun boylu bir çocuk, henüz onaltı yaşında bir küçük fahişe idi. Saçları erguvan salkımı, sünbül koçanı, gözleri gökyakut ve büyük, ağzı öpüldüğü zaman doyurucu idi. Başında kalpak, belinde kuşak, kuşağının kıvrımında bıçak, üstünde cebken potur, ayağında çarık, oğlan kılığında, yürüyüşü, çalımı da oğlan nümâyişinde idi. O küçük yaşında ve iki yıl gibi kısa zaman içinde Pop Gano'nun tanıdığı ve beraber yattığı üçüncü erkekti...

Gano bir dağ köyünden, galiba Filibe'de tüccardan bir Gospodin Kirçof'un konağına hizmetçi olarak getirilmişti. Zengin adam, kütür kütür köylü kızına abayı yakmış, kız da, gözlerini kamaştıran konakta, efendisini çileden çıkarmak için gerektiği kadar kırıtmış, gospodine ümit ve cesaret vermişti ve bir gece odasına giren Kirçof'a teslim olmuştu.

Köylü cilvesi mi, kız korkusu mu, bilinmez; ağlamış fakat imdat istememiş, çırpınmış, fakat boğuşmamıştı. Biçare Gano «Hanım» olacağını zannetmişti. Bu ümidini açıkladığı gün Gospodin Kirçof, kaşlarını çat-

mış fakat kesesini de açmıştı ve Gano'ya genç ve güzel bir koca bulmuştu. Yürürken topukları kütürdeyen değirmen ırgadı Hristo, Hristo Danef, ikibin kuruş karşılığı, başından kaza geçmiş Gano'yu zevceliğe kabul etti.

Hristo Danef'in boyu, posu, eli, ayağı, kaşı, gözü küçük aşifteye yağlı ve bodur, yüzünde kocaman bir de et beni bulunan Kirçof'un vereceği hanımlığı derhal unutturmuştu. İki boğça, çeyiz, bir yatak dengi ve kulaklarında bir çift zümrüt küpe ve parmağında bir elmas yüzükle konaktan değirmen odasına gelin gitti. Fakat kocası Hristo'nun gözünde daima suçlu kaldı, her gün hakaret gördü, güzel fakat kaba Hristo, en hoşuna gittiği anlarda dahi Gano'ya «Karıcığım, güzelim, sevgilim, canım» demesini bilmedi...

GANO

Gano bir gün dere kenarında kocasının çamaşırlarını yıkamakda idi; Hristo'sunu seviyordu, fakat para karşılığında kendisini orospu damgasından kurtarmış o güzel, genç ve kuvvetli adamın hoyrat hareketleri, istihkâr ile bakışları karşısında Hristo'dan hergün biraz daha uzaklaşdığını istemeye istemeye duyuyordu; ve bunun için ağlıyordu. Karşısına birden bir adam çıkdı. Haydut Pop'du. Güzel, genç kadına niçin ağladığını sordu.

Gano, Âdem ejderhası bu pürsilâh adamdan korkdu. Fakat babası yerindeki Pop'a hayatını olduğu gibi, apaçık anlatmakdan da çekinmedi. Gano, Pop'un adını işitmişdi ama o gün karşısındaki adamın müdhiş haydut olduğunu bilmiyordu.

Çamaşır yıkadığı yerden değirmen görülüyordu. Sık söğüdler ve kavaklar ardından, dönen büyük çarkın gıcırtısı ve dökülen ark suyunun şarıltısı da işidiliyordu.

Saçları kolan kolan örgülü, beyaz gömlekli, kara sokmanlı ve baldırları, ayakları çıplak genç kadın kendisini haydudun kolları arasında buldu ve yine çırpındı, fakat boğuşmadı, kaçmaya teşebbüs etmedi ve ağladı, fakat bağırmadı, hıçkırarak Pop'un boynuna da sarıldı. Pop :

— Bu gece kaçırayım seni... dedi.

— .....

— O hayvan oğlan senin kıymetini bilmemiş...

— .....

— Benim ol... benim sevgilim, göz bebeğim, başımın çiçeği, canımın içi ol!..

Gano titreyerek sordu :

— Nereye götüreceksin beni?

— Dağa!...

— Dağda haydut Pop var!

— Pop, ben'im...

— .....

— İster misin kocan Hristo'yu keseyim, gospodin Kirçof'u keseyim, senin için...

— .....

— Gelecek misin benimle?

— Evet!

— Bu gece kocanı uyut, onun esvablarını giy oğlan kıyâfetinde gel buraya, dağa çıkarız seninle, dağa...

Gece yarısı Gano kocasının esvablarını giydi, çarıklarını çekdi ve değirmenden kendisini dere boyunda bekleyen Pop'a kaçdı. Pop da bir at bulmuşdu, dağa gittiler.

Pop, işte bir yıldan beri Gano ile yaşıyordu. Güzel genç kadın gözünün bebeği, başının çiçeği, canımn içiydi. Ona bir orman içindeki gizli hazînesini göstermiş: «Gano!... biz çok zenginiz, seninle İstanbul'a kaçacağım, oradan bir gemiye atlayıp Avrupa'ya gideceğiz!...» demişti. Gano, İstanbul'u, Çarigrad'ı duymuştu, Avrupa adım ilk defa işidiyordu.

Kocaman bir gümüş çekmece mücevherle doluydu, ve bir meşin torba da altınla doluydu. Bu hazîne, evvelâ kendi kellesini koltuğu altına alarak başkalarını kesmekle toplanmışdı. Altın sesinde inilti, elmas pırıltısında kan kızıllığı vardı.

Pop elli yaşında idi. Fakat saçında tek kıl ağarmamışdı. Vücud yapısı tunçdan heykel gibi ve yüz çizgileri düzgün adamdı. Kendi kuvvetine ve küçük Gano' sunun sadâkatine o kadar güvenmişdi ki Balaban'ı yanına alırken ateşle barutu yan-yana koymaktan sakınmamışdı. Gano, geceleri kulübesinde, Rila manastırının genç, iri mahbub sığırtmacı da gündüzleri dağda eğlencesi olacakdı.

POP

Balaban, bir yıl kadar Gano'ya karşı kayıtsız kaldı, ona efendisinin kadını olarak sâdık bir uşak hürmeti gösterdi. Fakat Gano'dan gizli, müthiş Pop'un manastırda küçük güzel dayaklarla yaşamış olduğu muhabbetli anları dağa getirmiş oldu. Gano, yeni gelen oğlanla Pop arasındaki münasebeti farkedemeyecek kadar toydu, bilâkis onu kendine denk oynaş olarak görmüştü ve oğlana daima tahrik edici dişi gözleriyle bakıyordu.

Bir gece Pop, yalnız olarak işe gitti ve gece Balaban Gano'nun dördüncü erkeği oldu; genç kadının ısrarı ile...

Haydut Pop ise, soyguna gitmemişti. Gano'nun Balaban'a bakışlarından şüphelenmiş, kadınına gizli duygularının filizlenmesi için imkân vermişti, ormanda saklanmıştı. Kadını ile oğlanının muhabbetli seslerini işitti. Gece saatlerce kulübe önünde oturmuşlardı. Oğlan korkuyordu, genç kadın cesurdu. Gano:

— Korkma gel, gel yatalım, dedi.

Pop'un son işittiği ses bu oldu, sonra kulübe kapısının kapandığını duydu.

Pop'un haydut aşkı bir taş dolusu şerbetten iki tas dolusu kan oldu, onu içmek için hemen saldıracaktı, suçluları gece karanlığında kaçırmaktan ve gece karanlığında iki kişi ile uğraşmaktan korktu. Bir de, gündüz gözü ile onların zelil titreyişlerini görerek intikam almanın zevki vardı.

Ertesi sabah yoldan geliyormuş gibi göründü :

— Balaban... Sana o kadar alışmışım ki, ilk defa yalnız, sensiz iş göremedim! dedi, biraz dinleneyim, işe beraber gidelim, dedi.

Eğer gazabına hâkim olabilseydi, Balaban'ı alıp götürür ve oğlanı kıtır kıtır kesebilirdi... Fakat Gano ile Balaban'ın göz göze bakışmaları Pop'u kamçıladı, bıçağını çekip oğlanın üstüne atıldı ve onu hemen altına aldı :

— Alçak oğlan! Söyle gece ne yaptınız? diye bağırdı.

Balaban cevap vermedi, kuvvetliydi, Pop'un kolunu tuttu, ama Pop, yaşlı olduğu halde, ondan daha kuvvetliydi :

— Senin önce şu yılan gözlerini oyacağım kahpe oğlan! diye homurdandı.

Fakat Pop'un bıçağı Balaban'ın yüzüne inmeden, haydudu kolundan yakalayan Gano'nun bıçağı Pop'un ense köküne kabzasına kadar gömüldü. Haydut yıkıldı, iki defa :

— Kahpeler! Kahpeler!... diye hırıldadı ve öldü.

Aşağıdaki satırları Uzun Pertev Efendi vekaayinâmesinden naklediyoruz :

«Haydut Pop'un bir kapatma momesi var idi ki, adına Gano derlerdi. Henüz onbeş yaşında mahbubei devran olup, Pop onu potur ve aba ile gezdirir, görenler saçlı şahbaz oğlan sanırmış. Balaban Pop'un yanında kâmil bir sene kalıp Gano ile oynaşıp Pop momesi ile oğlanın ihanetini gördükde Balaban'ı zebhetmek

üzere yıkmış, ama mahbube avret Pop'u katl ile oğlanı halâs etmiş iken, Balaban ki, denâet ve mel'anet onda tamam olmuştur, bu kahpe ki, Pop'a ihanet ile onu katletti, elbet ki, bana da sıdku vefa göstermez ve beni sağ komaz diyerek ol âşifteyi âğuuşi muhabbete alır surette boğmuştur ve haydut Pop'un hazinesine konmuştur. Pop ile momesinin lâşelerini kurtlar, çakallar ağzında paralanmış buldular...»

Haydut daima alçak ve korkaktır. Onda cesaret gibi görünen can kaygusudur. Nefsinden başka hiç bir şey düşünmeyen haydudun aşkı aslında bir cinsiyet hırsıdır. O alâka yolunda nefsini tehlikede görünce canavar olur «sevgilim» dediğinin vücudu üzerinde hırsının son dohumunu, onu paralamak, yok etmekte bulur. Pop'u öldürerek Balaban'ı kurtaran Gano, yeni erkeğinin kolları arasında koynunda yirmi dört saat bile yaşamadı.

BALABANIN ÜÇÜNCÜ CİNAYETİ

Balaban'la Gano, Pop'u soydular, çarıklarına varınca aldılar, kurta, kuşa ana doğması çırıl çıplak bıraktılar. Pop'un belinde bir kemer vardı, gömlek altında, et üstüne bağlanmış bir altın ve mücevher kemeri, Gano'nun bu kemerden, Balaban'ın da Pop'un hazinesinden haberi yoktu. Balaban kemeri, içindekini Gano'ya göstermeden beline taktı.

Pop, hırıldayarak, öldükten sonra Gano, Balaban'ın kendisine minnet ve şükranla sarılmasını beklemişti. Oğlan bunu yapmadı ve Gano bir kaç defa :

— Senin için öldürdüm Pop'u! dedi...

Balaban genç kadına şüpheyle bakarak :

— Bırak bu lâfı Gano! dedi, Pop beni kesseydi seni sağ mı koyacaktı? Sen Pop'u kendini kurtarmak için vurdun.

Gano titredi. Balaban'ın bakışlarında sevgi sıcaklığı yoktu. Dehşete düşen genç kadın bacaklarının takatına güvenebildeydi kaçacaktı. Ama kaçamayınca ona şirin görünmek, sadık görünmek istedi ve Balaban'a Pop'un hazinesini göstermek gafletinde bulundu ve Pop'un sözlerini kendisine malederek :

— Canım Balaban'ım, başımın çiçeği erkeğim, biz çok zenginiz artık... Seninle İstanbul'a gideriz, oradan bir gemiye atlayıp, Avrupa'ya kaçarız! dedi.

Ama Balaban taş gibi duruyordu.

Issız dağda yalnızdılar. Gano dehşet içinde :

— Ben gideyim buradan, dedi...

— Nereye?...

— Görüyorum ki beni istemiyorsun. Pop'un hazinesi senin olsun, ben gideyim buradan...

Balaban bağırdı :

— Nereye gideceksin? Beni öldürtecek başka bir erkek bulmaya mı?...

Kahpe delikanlı Gano'yu bileğinden tuttu, kuşağından tuttu ve bir ayak çelmesi ile onu sırtüstü yere yıktı ve üstüne çullandı. Yerde gözgöze geldiler. Gano, Balaban'ın canavar bakışı karşısında bir çığlık attı. Delikanlı sırıttı ve Gano'nun geniş, büyük ağzını öptü, uzun, çok uzun bir veda öpüşü. Sonra kocaman pençeleri genç kadının saçlarını ve yanaklarını okşayarak çenesinin altında birleşti ve birden Gano'nun boğazını bütün kuvvetiyle sıktı. Küçük kadının gök yakut gözleri yuvalarından fırladı, ince uzun vücudu çırpındı. Balaban'ın parmakları Gano'nun boğazına gömülmüştü, Gano'nun ağzından kanlı bir köpük sızmaya başladı.

Balaban, Gano'yu boğduktan sonra, haydut Pop'un inine gitti. Burası dağı kaplayan ormanın, derin bir vadiye hâkim noktasında bir kulübe idi. Dışı iri dallarla örtülmüş, gizlenmişti, öylesine ki, bilmeyen önünden geçer de görmeyebilirdi.

Kulübenin içi, bir ayı postu ve kilimlerle döşen-

mişti. Duvarda iki tüfek asılı idi. Pop, bu ine, belki bir yıllık erzak ve şarap yığmıştı.

Pop ile Gano'nun yatağına baktı. Gece ışık yakmadıkları için, Balaban da bir yıl aynı kulübede, kapı yanında, kilim üstünde uzanıp yatmıştı. Pop'a mı, Gano'ya mı, kendi alın yazısına mı bilinmez, uzun ve ağır bir küfür savurdu ve sonra :

— Balaban köpek! Bir yıl bu işkenceye zilletle tahammül ettin! Ve utanmadan adına sadakat dedin! diye mırıldandı.

Sonra isimlerini de söyleyerek Pop'a ve Gano'ya bir küfür daha savurdu.

Kulübenin gerisindeki izbeden kocaman bir şarap destisi aldı, domuz pastırması doğradı, kapı ağzına oturarak içmeye başladı ve durmadan küfürlerle karışık homurdandı.

ESKİ HAYDUT KİRİL

Gün batarken Balaban, ayağa kalkamayacak kadar sarhoş olmuştu. Kapuyu güçlükle kapadı, Pop ile Gano'nun yatağına uzandı ve sızdı. Ertesi gün çok geç uyandı. Ayılmamışdı, gözleri kan çanağı gibiydi. Sallana tökeze Gano'ya gitti, körpe yosmanın ölü yüzünü seyretti; pişmanlığını nefsinden saklamak için de olabilirdi :

— İyi ettim!... dedi.

Oradan yine sallana tökeze Pop'un yanına gitti, müdhiş haydudun çıplak cesedi karşısında da:

— Kabahat senindi!... dedi.

Bir hışırtı işitti. Belki de bir yılandı, yahud zararsız bir hayvancıkdı, dehşetle irkildi, hemen elini bıçağına atıp bir kenara sıçradı :

— Gelme!... yakarım!... diye bağırdı.

Pop'un dağında kimsecikler yokdu, Balaban'ın se-

si ormanda derin akisler yapdı. Genç katil vahşî çığlıklar ata ata kulübeye döndü ve yine içmeye başladı.

Balaban artık bu dağda yaşayamazdı. Küçük âşiftenin sesi kulaklarında idi: «İstanbul'a gideriz, gemiye bineriz, Avrupa'ya kaçarız... Çok zenginiz artık, çok zenginiz!...»

Bacaklarını uzatmış, sırtı duvarda ve başı önüne düşmüş, peltek ve bitik bir dille söyleniyordu :

— Çok, çok zenginim artık. İstanbul'a...

Yine sızdı, fakat bu sefer kırksekiz saat sonra, belki daha geç gözlerini açabildi. Uyandığı zaman geceydi. Külübeden çıkarak etrafa şöyle bir bakındı. Vâdî zifiri karanlığa gömülüydü. Ne yapacağını düşündü.

İki yıldanberi tesâdüflerle çengellenmiş sürükleniyordu.

Tatlı bir rüzgâr esiyordu, bu rüzgâr genç haydudun yüzünü yıkar gibi oldu; evet, ne yapacağını düşündü...

Bir dağ köyünden ovaya orakcı amele olarak inmişti. Sonra meşhur gülyağcı Türk'ün gül bağçelerinde çıkımcı olmuşdu. Orada önüne bir kahbe çıkmışdı, kendisine her sabah bir gül goncası veren ve goncayı verirken gülümseyerek ümid de veren Ruşunke çiftlik nâzırının oğluna da gül yanaklarını ve gül ağzını öptürüyordu. Mito da kendisi gibi bez mintanlı ve şayak poturlu ve yalın ayaklı oğlandı, ama yoksul bir amele değil, çiftlik nâzırının oğluydu, pazar günleri güzel giyiniyordu, kasabadaki kiliseye kuzu derisi kalpakla değil, şapka ile ve ayaklarına kundura giyerek gidiyordu.

Eriklikde niçin doğrudan Ruşunke'ye saldırmamışdı?... O Ruşunke'yi vurdukdan sonra Mito nasıl olsa kaçamayacakdı. Ruşunke şimdi acaba nerede idi?. Kendi uğrunda ölen Mito'yu belki de unutmuşdu ve bir başka erkeğin kolları arasında yatıyordu. İki yıl bu, öyle kız sâhibesiz kalamazdı.

Ya manastır?. O taş duvarların arasında olup bi-

tenleri, gördüklerini ve başından geçenleri hiç hatırlamak istemiyordu. Bir gün sığır güderken dağda karşılaşdığı ve emrine itaat ettiği Pop da bir keşişdi ve manastırdaki keşişlerin çoğu da hayduttu. Altınlı gümüşlü ve elmaslı «İkon»ların ve «Salib»lerin arasında şeytan hayâletleri, sakallıların kara cübbeleri içinde çırıl çıplak soyulmuş «Dayak»lar dolaşıyordu.

Derbend meyhânesi ve oradaki eski haydut Kiril geldi gözlerinin önüne; Pop'a giderken bir gece onun yanında yatmışdı, Kiril: «Dikkat et oğlum... gençsin, kuvvetlisin ve halâvetli bir yüzün var... Pop'un yanındaki kızla oynaşma, kadın kısmı şeytanın pençesindedir, o kız kaş göz etse bile sen görme, bakma... Pop seni yanına çağırmakla hatâ etmişdir. Sen orada çok kalma, şimdi git ama, oradan çabuk kaç... Buraya benim yanıma gel... Pop da seni görmek istediği zaman buraya gelir...» demişdi, bir kâhin gibi konuşmuşdu.

Ama Balaban Gano'yu niçin vurmuşdu?

Bir kere daha: «iyi yapdım:» dedi.

Pop'dan öğrenmişdi, zifiri karanlığa bürünmüş vâdinin karşı tarafı Despot yaylasıydı, vâdinin ucu da Filibe sahrâsına çıkıyordu. O sahrâda Despot yaylasının eteğinde Tatarpazarcığı kasabası vardı, halkının büyük ekseriyeti müslümandı. Oraya gidecek, kiyâfetini değiştirip «gospodin» olacakdı, sonra gelip haydud Pop'un hazinesini kaldıracak ve İstanbul'a gidecekdi.

VİDİN ZİNDANI

Balaban gün ağarırken dağdan vâdîye indi, fakat yolu Tatarpazarcığı'ndan Vidin zindanına kadar uzadı. Uzun Pertev Efendi vekaayinâmesinde şöyle anlatıyor:

«Haydud Balaban Koca Pop'un mahbûbe momesini boğduğunda 19 - 20 yaşında idi, yüzünü civan tüyü sarmış olmak gerekir. Dağdan inmiş, Tatarpazarcığı'na

varmış. Garib tesadüflerdendir, o günlerde Despot yaylasında bir genç çobana tecâvüz etmişler ve oğlanı katledip sürüyü de kaldırıp götürmüşler. Zabtiye dağlı kılıklı ve hâli vahşetde Balaban'ı görünce çobanın kaatillerinden olmak ihtimâli ile derdest eylemişdir. Nereden geldiğini sormuşlar, Pop'un dağını söylememek için Despot yaylası'ndan geldiğini söylemiş. Balaban töhmeti kabul etmemişdir ama nereli olduğunu, köyünü, kasabasını, soyunu, sopunu da söyleyememişdir. Arnavudköyü'nde Mito'nun ve Rila Manastırı'nda keşiş'in katlinden aranmakda olduğunu tahmin ettiği için Islav ve Todor isimlerini de verememişdir. Derbend meyhânesinde Kiril'in çırağıydım, ustama küstüm, Despot yaylasına kaçdım. Kiril Usta beni küçücükken yanına almış, anamı, babamı, köyümü, kasabamı bilmem, demiş. Balaban'ın ellerini bağlamışlar, mâhud meyhâneye götürmüşler, «bu oğlan şunları söyler, doğru mudur?» diye sormuşlar; Balaban'ın Pop'un adını sakladığını görünce Kiril bu oğlanın söylediklerinin hepsi doğrudur, demiş. Zabtiye Balaban'ın yakasını bırakmamış, dayak altında :

— O çobana tecâvüz eden haydudlardan değilim ama vak'ada bulundum, oğlanı öldürdüler, sürüyü de götürdüler... demiş.

«Asıl mütecaviz haydudlar yakalanıncaya kadar Balaban'ı Vidin zindanına yollamışlar ve oğlanı orada unutmuşlardır, Balaban Vidin kalesi zindanında üç sene yatmışdır ve o üç sene içinde her biri zehri katil pelîd prangabend eşkiya âguşunda terbiye görmüş, akreb içen yedi başlı ejderha olmuşdur. Üç sene sonradır ki Despot yaylası'nda çobanı katleden şakîyi tutmuşlar ve herif cürümünü itiraf etmiş, o zaman Vidin'den Tatarpazarcığı'na celbedilen Balaban'ın da çoban vak'asından mâsumiyeti anlaşılmış ve Balaban yakayı zabtiye pençesinden kurtarmışdır. Zabtiyede bir kişi çıkmamışdır ki Eskizağra'da Arnavudköyü'nde ve Rila

Balaban haydutluktaki yüksek bilgisini Vidin zindanında elde etti...

manastırında iki cinâyet işlendiğini ve her iki vak'anın da fâilinin bir mürâhik oğlan olduğunu hatırlasın...»

Balaban'ın Vidin zindanından çıkması 1836 yılına rastlar. İlk cinâyetini 17 yaşında tüysüz bir oğlan iken işlemiş haydud artık 23 yaşında zeberdest bir genç adamdı. Uzun Pertev Efendi'nin belirttiği gibi yedi başlı ejderhâ olmuşdu. Zindanda «zehri kaatil prangabend pelîd şakîler âguuşunda,» aldığı derslerde kesin olarak öğrenmişdi ki haydut bir güzel severse onunla bir müddet muhabbet eder ve sonra onu keser, eğer kesmez ise ya ihânet ya rekabet ile kendi başını verirdi. Kendisi de zindanda kanlı prangabendler arasında paylaşılamamış, rekabet yüzünden ölüm tehlikesi atlatmış, tahliye edildiği güne kadar son bir yılını, zindancıların bir lûtfu olarak tek başına bir hücrede geçirmişdi. Bir yıl dört taş duvar arasında tek başına yaşamak da vahşetini kat kat artırmışdı.

Tatarpazarcığı'nda ilk yakalandığı zaman üstünü aramışlar, fakat tamâmen soymamışlar, beline bağlı Pop'un kemerini görememişlerdi, bu kemer zabtiyede görülmüş olsaydı Balaban'ın başına çok işler açabilirdi. Zindana girince Balaban azılı prangabend haydutlar elinde anadoğması soyuldu ve Pop'un kemeri meydana çıkdı. İçindeki mücevherler ve altınlar yağma edildi, oğlana üstündekilerden bir don ile bir gömlek, kemerinden de üç altın ile bir zümrüd yüzük bırakdılar. «Bu kemeri nereden buldun?..» diye sormadılar. Çiftlikde olduğu gibi ona zindanda da «Balaban» lâkabını takmışlardı. Pop'un zindan mahkûmları arasında paylaşılan altınları ve mücevherleri zindanda «Balaban Altını» ve «Balaban Elması» diye adlandırıldı. Ömürleri zindandan çıkmaya kifâyet etmeyecek şakîler arasında elden ele dolaşdı, hattâ bir çoğunun ölümüne bile sebeb oldu. Tek başına bir hücreye kapatılmamış olsaydı, donunun uçkuruna bağladığı üç altın ile bir zümrüd yüzük de Balaban'ın bir gece bir şakî pençesinde boğulmasına sebeb olabilirdi...

Balaban'ı Vidin zindanından Tatarpazarcığı'na üstünde bir don bir gömlek, başı ve yalın ayak getirmişlerdi. Serbest bırakıldıktan sonra, ilk işi uçkurunda düğümlü üç altınından ikisini harcayıp kılığını düzmek oldu; çamaşır aldı, potur cebkenden mürekkep bir kat esvap aldı, çarık aldı, kalpak aldı, bir heybeye de bir çift kundura ile bir şapka koydu. Pop'un hazinesini almak için dağa gidecek ve dağdan, ayaklarına kundura giyip, başına da şapka koyarak «Gospodin» kılığında dönecekti. Zindanda kemerinin yağma edilmesine pek üzülmemişti, dağda bir hazinesi vardı.

Pop'un dağına çıktığında önce korka korka haydudun kulübesine gitti. Kulübeyi bomboş, soyulmuş buldu. İçine bir dehşet düştü. Üç yıl metrûk kaldığı için artık barınılmaz halde idi. Issız ormanı gayet ihtiyatla dolaştı ve en büyük heyecanı, hazinenin gömülü olduğu yere yaklaşırken duydu.

Hazine yerinde yoktu. Ense köküne müthiş bir yumruk inmiş gibi dizleri üstüne çöktü ve uzun, ağır bir küfür savurdu.

Şimdi... Şimdi ne yapacaktı?

— Kiril'e gideceğim. Hazineyi çalan o ihtiyar domuzdur! Gece üstüne çullanır, bıçağı gırtlağına dayar ve söyletirim! dedi.

Derbent meyhanesine, gece inmeyi kararlaştırdı. İhtiyar Kiril'in yanında 13 yaşında bir çırağı vardı. Çocuk alt katta bir peyke üstünde, Kiril de üst kattaki tek odada yatıyordu. Oğlan duruyorsa 16 yaşına basmış olacaktı, eğer işe burnunu sokarsa bir bıçaklık kıymeti vardı.

Fakat Derbent'e indiği zaman hiç tahmin etmediği bir engelle karşılaştı. İki köpek o daha çok uzakta iken acı acı havlamaya başlamıştı, «Tamam... Pop'un hazinesini alan Kiril'dir! Eskiden meyhanesinde köpek

«Gano ve Balaban, Pop'un çekmecesi başında...»

yoktu, şimdi hazineyi aldı, köpek de beslemeye başladı,» dedi. Köpeklere karşı eline kocaman bir sopa aldı.

Meyhaneye gizlice girme ve Kiril'i derin uykuda bastırma imkânını kaybetmişti. Meyhaneye yaklaştıkça köpekler hırçınlaştı. Karanlıkta bir kadın sesi duydu :

— Kim var orada! Kim var orada! diye bağırdı.

Balaban sindi ve cevap vermedi. Bu kadın da kimdi? Kiril meyhanesine bir de kadın hizmetçi mi almıştı? Yoksa, yoksa meyhaneyi artık başkaları mı işletiyordu? Yanılmadığına emin : «İhtiyar domuz, hazineyi aldı ve kaçtı.» dedi ve o anda yüreğine sanki bir taş oturdu.

Pop'un hazinesi Balaban'ın bütün ümidi, istikbali idi. «Gano'yu boğduktan sonra, o hazineyi niçin alıp götürmedim?» dedi. «Dağdan indiğim kılıkla hazineyi götüremezdim, onu ancak bir gospodin kılığında kaldırıp götürebilirdim. Yanlış bir iş yapmadım. Ah o Tatarpazarcığı'nda başıma gelen felâket, işimi o bozdu.» dedi. Genç haydut haklıydı.

Köpekler durmadan bağırıyordu. Kadın tekrar seslendi. Balaban :

— Bir garip yolcuyum! diye bağırdı. Köpeklerden korkuyorum.

— Korkmayın. Köpekler bağlıdır...

Meyhanenin kapusu önüne geldiği zaman gece olmasına rağmen binanın çok değişmiş olduğunu farketti. Tek katlı olan meyhanenin üstüne bir kat daha çıkılmıştı, meyhane aynı zamanda küçük bir han olmuştu. Kapuyu, yatağından kalkmış, fakat bıçağını iç donunun uçkurluğuna sokmayı unutmamış iri yarı, kara sakallı, kırklık bir uşak açtı, elinde bir fener vardı. Ardında yine kara sakallı, yüzünün çizgileri ile sakalının karası bağdaşamayan hancı ve otuz, otuzbeş yaşlarında bir kadın vardı, edâsından bir hizmetçiye benzemi-

yordu, hancının ya karısı, ya kapatması idi. Kadının elinde de bir şamdan vardı.

İki erkek Balaban'a şüpheli gözle baktılar. Kadın ise, gözleri sürmeli, kaşları rastıklı, kırıtkan ve mültefit :

— Hoş geldin delikanlı, dedi.

VİDİNLİ DİMO

«Hoş geldin, delikanlı» diyen hancının karısı, hemen ilâve etmiş :

— Karnın aç mı? diye sormuştu.

Balaban :

— Karnım aç. Şarap da isterim hanımım, dedi.

Hancı lâfa karıştı :

— Gücenme delikanlı, çok ağzım yandı benim bu işlerde, yemek ve şarap ve han parasını peşin alırım, tavuk yahnisi 1 kuruş, şarabın binliği 3 kuruş, meyhanede peykede yatarsan geceleği 60 para, oda ve yatak istersen geceliği 100 para, tertemiz çarşaf örtülerle 3 kuruş, dedi.

Balaban elini kuşağına atarken, kese çıkaracaktı, hancının karısı kırıttı, kocasının lâfı için özür diledi :

— Hoş gör delikanlı, çok ağzımız yandı, dedi.

Balaban kesesinden 10 kuruş çıkardı :

— İşte peşin para, karnım aç, şarap isterim, burada, peykede yatacağım, dedi.

Hancının karısı elindeki şamdanın mum ışığında yüzünü yalnız Balaban'a göstererek göz kırptı :

— Odamız çok temizdir delikanlı, dedi.

Balaban da içinden : «İşte kesilecek karılardan biri daha» dedi ve temiz bir odada yatmayı tercih etti. Buna hancı memnun oldu, yatağından yarı çıplak kalkmış olan uşak ise kızdı.

Hancının karısı genç misafire evvelâ odasını gösterdi. Yer yatağı döşenmiş, bir desti de su konmuştu, yatak hakikaten temizdi, kadın yine kırıttı :

— Delikanlı. Sen soyun, dinlen. Yemeğini, şarabını buraya getiririm, dedi.

Balaban, hancı karısının ateşli ısrarlarına rağmen, ertesi gün Derbent hanından ayrıldı. Tek kazancı, solmaya başlamış bir çiçek de olsa, üç yıldır hasretini çektiği kadın kokusunu koklamak, bir de, dağda define bulan meyhaneci Kiril'in İstanbul'a gittiğini kesin olarak öğrenmek oldu.

Garip bir kuvvet, Balaban'ı Eskizağra kasabasına doğru çekiyordu. Bir hafta köyden köye kona, göçe yürüdü ve yolu boyunca konuştukları ona adını ve nereli olduğunu sorduklarında :

— Adım Dimo, Vidinli'yim, diyordu.

Ne iş yaptığı sorulduğu zaman da :

— Şimdi işsizim, ama elimden her iş gelir. Kasabaları, şehirleri sevmem, bir çiftlikte kapulanmak istiyorum, diyordu.

Paraya çevirmek istediği zaman ne tutacağını bilmediği zümrüt yüzüğü uçkurunda düğümlü idi, cebinde de üç altınından üç mecidiye, bir miktar da ufaklık kuruş ve mangır kalmıştı, kendisini iki ay geçindirebilirdi.

Eskizağralı gülyağcı Koca Halil Ağa'mn kâtibi Uzun Pertev Efendi vekaayinamesinde: «Hayret... Yüzbin hayret! Biz ondan gaafil, onun bizden haberi yok, Balaban denilen melun Vidin zindamndan çıktıktan sonra Dimo adı altında bizim ağamn yedi köyünden Hırısta'ya gelmiş ve çiftlikte ırgat olmuştur. Arnavutköyü gibi Hırısta'nın da gülü meşhur olup, bir büyük gülabhane de orada vardır, ama Balaban çiftliğe geldiğinde gül kazanları çoktan kalkmış. Ağustos sonları idi» diyor.

Arnavutköyü, o tarihlerde ancak yirmi hane Bulgar'ı olan Türk köyü idi. Yetmiş hane olan Hırısta ise

tamamen Bulgar köyü idi, hattâ öyle ki, Halil Ağa çiftliğinde ağanın ve haremin hizmetçileri bile Bulgar oğlanları, Bulgar kızlarıydı.

Derbent hanından ayrılırken Balaban: «Artık anladım ki, kadına inanılmaz. Bundan sonra başkalarından kıskanacağım bir kadınım olmayacak. Başkaları kadınlarını benden kıskansın.» demişti.

Fakat Hırsta çiftliğinde karşısına bir Tinke çıktı: «Kara zülfü ardından ay doğar onun...»

TİNKE

Balaban çiftliğe girdikten belki bir ay sonradır ki, altı yıl evvel Arnavutköyü'ndeki gül bağçelerinde çıkımcılık yaptığı ağaya kapulanmış olduğunu öğrenmişti. Genç haydudu bir telâş almıştı. Aradan altı yıl gibi bir zaman geçmiş olmasına rağmen Nâzıroğlu Mito'yu vuran oğlanı teşhis edecek pek çok kimse çıkacağı muhakkaktı. Arnavutköyü'nden bir gelen oldu mu, Balaban bir iş bahanesi ile çiftlikten kaçıp uzaklaşıyordu. Ama bu durumun sonu gelmezdi. Hırsta köyü çiftliği Balaban için, kapusu açık duran bir zindan demekti. Genç haydut için yapılacak ilk iş Hırsta çiftliğinden ve köyünden kaçmaktı.

Balaban bunu yapamadı. Çiftliğe geldiğinin daha üçüncü günü Tinke adında ve henüz 16 yaşında bir kıza deli gibi tutuldu. Gece ve gündüz kızın hayali gözlerinin önünde idi ve Tinke'yi gördüğünde ise kendinden geçiyordu.

Boyu ince uzun, Gano'ya benziyordu. Fakat sedef beyazı ten üstünde kara gözlü, kara saçlı, Meryem Ana gibi masum yüzlü ve bakışlı bir kızdı. Güzel başı uzun bir boyun üzerinde, ırkının en güzel kızı denilse yeriydi.

«Dimo'nun ayağını merhem sürerek bağlamış...»

Bütün köylü kızları gibi elleri ayakları büyük büyüktü ve topuk vurarak kütür kütür dalgalı bir yürüyüşü vardı ki, seyrine doyum olmazdı.

Balaban Tinke ile şöyle tanışmıştı:

Çiftliğe geldiğinin üçüncü günüydü, görünmez kaza, koca bir çivi toprağa dikine girmiş. Yeni ırgad Dimo'yu da çiftlik nâzırı bir iş için çağırmıştı. Balaban, yeni adı ile Dimo, yalın ayak koşarken, o koca çivi tabanına fecî bir şekilde saplanmıştı ve delikanlı bir çığlık atarak yere yıkılmıştı. Ona ilk koşanlardan biri ve en yakın alâkayı gösteren Tinke olmuştu. Çiviyi çekmiş, çıkarmış ve oğlanın yaralı ayağını yıkamış ve merhem sürerek sarmış, bağlamış üstelik :

— Dimo, sen hiç dokunma, bu bezleri çözme, akşama bana gel, taze merhem koyayım! demişti.

Balaban, yarasının acısını güzel kızı gördüğü anda unutmuştu ve güzel kız ayağını yıkar, yarasını sararken kendinden geçmişti. Akşam üstü yarasını timar ettirmeye giderken, yalnız Tinke'yi düşünüyordu. Kızın kendisine gösterdiği alâka basit bir şefkat miydi, yoksa kızın içine de bir muhabbet ateşi düşmüş müydü?

Onunla konuşmak istiyordu, ama ne söyleyeceğini bilmiyordu.

Tek katlı ahşap yapı, önü boydan boya sundurma ve kapuları bu sundurmaya açılan dört - beş odadan mürekkep çiftlik köşkünün önünde, elinde merhem çanağı ve bembeyaz tülbentlerle Tinke'yi kendisini bekler görünce, Balaban baygınlıklar geçirmişti. Güzel kız, aksayarak yürüyen delikanlıya acıyarak bakmış :

— Otur şuraya! demişti.

Delikanlı sundurmada kızın gösterdiği tahta kerevete oturmuş, Tinke de, önünde diz çökmüş, yarayı açmış, tekrar silmiş, temizlemiş ve merhem koyarak sarmıştı. O kadar ciddî idi ki Balaban, bir lâf kapusu bulup açamamış, kızla muhabbet üzerine konuşmaya cesaret edememişti. İşini bitiren Tinke :

— Şimdi iki gün hiç dokunma, sardığım bezlere...

İki gün sonra sabahleyin erkenden yine bana gel. Hem de çok dolaşma, demişti.

Uzun Pertev Efendi şöylece anlatıyor :

«Hırısta'da yanaşma güruhundan bir lüle tütüne saydolunur Kız Yuvan namında yüzü melek, içi şeytan bir oğlan varmış. Hırısta'da Dimo dedikleri Balaban ile şenaât ve melânette meşrepleri uygun düşmekle, gündüz ve gece beraber olup, daim dimağları fesadda olmuştur. Hırısta çiftliğinde emektarlardan Arabacı Kara Mihu'nun kızı Tinke dedikleri nigârı pakizeye Balaban melunu aşk ve alâka peyda edip, gûyaki yılan yavru gazâle zehradûd gönlünü vermiş, âyâ şu gazâli ne yoldan şikâr edip, kanın emsem diye fırsat kollamıştır. Feleğin cilvesi çoktur, alın yazısını bozmaya çare yoktur. Arnavutköyü'nden kıptii Müslim Topal Cafer, Hırısta'ya gitmiş, orada Dimo'yu görmüş, görmez olaydı, şakî oğlanın yüzüne dik dik bakıp derunî «bre medet, bu oğlan bizim Nâzıroğlunu katleden çıkımcıdır» diyerek her ne kadar bu sırrı saklamış, evvelâ ağaya haber vereyim demiş ise de Balaban diken üstünde oturur, buluttan nem kapar, Topal Cafer'in bakışından nakış alıp, hemen o gece yârı kârı ve mahbubu Kız Yuvan ve kendilerine uydurdukları iki nefer şakî tiynet ırgat ile çiftliğe sekiz on yerinden kundak koyup Hırısta'yı ateşe vermişlerdir. Cümle halk gece yarısı kızıl alev karşısında yatağından don paça çıkıp mahşerden nümune can havli ile kaçışırlar, feryadü figan âsümânı tutar, «bre anbarlar, bre ahırlar, bre şura, bre bura» diyerek koşuşur iken, Balaban dal bıçak olup, hareme girer, Tinke'yi çıkarıp, dört beş atı dağ yolunda hazır etmişler, o nazlı nigârı at sırtına atıp Balaban ve Kız Yuvan ve iki nefer şakî refikleri firar etmişlerdir.»

Hırsta köyü çiftliği yangını ve güzel Tinke'nin kaçırılması evvelâ Eskizağra kasabasında, sonra bütün Bulgaristan'da akisler yapmış ve şakî Balaban, birden büyük bir şöhret olmuştu.

Vak'a 1836 yılının başında olmuştur. Kış ağzı idi. Kışları katı olduğu için, bu mevsimde Balkanlar'da şakavet tavsar, en namlı haydutlar bile kendilerine yataklık eden dağ köylerinde gizlenip, kışlarlar.

Balaban'la beraber kaçan iki şakî tiynet ırgat için birer at, haydutluk yolunda attıkları ilk adımda kâfi ganimet oldu. Adını ve yollarını bilmedikleri dağlarda bir ay kadar dolaştıktan sonra, Balaban, Mayıs ortalarında, Derbent hanında buluşmak üzere o iki ırgada izin verdi. Kendisi mahbubu Yuvan'ı ve Tinke'yi alarak İslimye kasabası civarında Çalıkkavak dağına çıktı. Bu dağın kendisine yatak olabileceğini Derbent şaraphanesinde yanında bir gece yattığı ihtiyar haydut Kiril' den öğrenmişti.

O zamanlar İslimye'nin kilimleri ve kebeleri meşhurdu, kasabanın en zengin gelir kaynağı idi. Her sene Sofya'ya, Filibe'ye, Eskizağra'ya, Vidin'e, Edirne'ye, İstanbul'a denk denk kebe ve kilim gönderirdi. Çalıkkavak dağında İslimye'nin en zengin tüccarlarından Kebeci Hacı Simeon'un güzel bir dağ evi vardı. Hacı Simeon yaşlı ve hasta olduğu için, bu dağ evi, birkaç yıldan beri bekçi elinde boş duruyordu. Evin bekçisi de Beyoğlu lâkabı ile anılan ve yıllarca Kiril ile beraber dolaşmış, eski bir hayduttu. Yaşı 60'ın üstünde ama, koçan gibi dinç adamdı. Dini, mezhebi, ırkı, milliyeti meçhuldü. Türkçeyi, Bulgarcayı, Rumcayı, Sırpçayı ve Romanyol denilen has çingene dilini çok iyi konuşurdu. Sakalı matruş, beyaz pos bıyıklı, uzun boylu, kızıl kara derili, çiğ mavi gözlü, vahşî bakışlı idi. Hacı Si-

meon'un güzel dağ evini de ancak böyle bir bekçi koruyabilirdi. Kiril'in adı verilince bu eski haydut Balaban ile yanındaki güzel kızı ve güzel oğlanı hiç tereddüt etmeden eve aldı ve kış için, şöhretinin başlangıcındaki Balaban'a yatakhğı kabul etti.

Balaban işte bu Çalıkkavak dağı köşkündedir ki, Tinke ile murada erdi; çiftlikten kaldırıp kaçırdıktan tam bir buçuk ay sonra.

Güzel kız, alnının yazısına boyun eğdi. Kapatma bir maşukadan beklenen cilveleri, işveleri, türlü türlü nazları, dilbaşlıkları göstermedi ama, soğuk ve somurtkan da olmadı. Yerinde güldü, türkü söyledi, hattâ haydut, kalk oyna dediği zaman, kalktı, oynadı. Mutfağa girip yemek pişirdi, hamur açtı, ekmek yoğurdu ve tekne başına geçip çamaşır yıkadı, bıçak altında şıllık değil, hanım hanımcık kapatma oldu.

Balaban, Tinke'ye gün günden ateşli sevgi ile bağlandı. Tinke'nin o güzel uzun boynuna incileri dizi dizi, külçe külçe takmak, Tinke'nin pembe gül yaprağı kulaklarından en muhteşem elmas küpeleri sallandırmak, Tinke'nin o kalem kalem nârin parmaklarını zümrüt ve yakut yüzüklerle donatmak, Tinke için, Tinke'nin yolunda her şeyi yapacak, soyacak, yakacak, kesecekti. Köy, han, kervan, çiftlik, kasaba, değirmen, ağıl, mandıra, Türk, Bulgar, Hıristiyan, Müslüman, kadın, çocuk karşısına ne çıkarsa, kim çıkarsa.

İki adamına Mayıs başında gelmelerini tenbih etmişti. Sekiz ay, çok zor geçti. Sık sık : «Erken kapandım buraya.» diyordu.

Günleri iple çekilen aylar, ağır ağır geçmeye başladı. Kış ortası idi, karlı bir günün sabahı Balaban, Meryem Ana yüzlü Tinke'sine bir bıçak verdi :

— Ben gidiyorum, bir haftadan evvel dönmem, bu sana lâzım olur! dedi.

Tinke sordu :

— Kime karşı?

— Beyoğlu'ndan korkum yok, ama Yuvan...

— Benim de ondan korkum yok, al bıçağını Dimo!..

Öpüştüler.

Balaban Çalıkkavak dağına tam bir hafta sonra döndü. Altında kadın eşyası ve kadın asım takımı ile dolu iki heybe yüklü idi. Haydut Balaban'ın kış ortasında Yanbolu yolunda tek başına onbeş kişilik bir kervanı çevirip vurması Hırısta çiftliği yangını kadar etrafı velveleye vermişti.

Aradan bir hafta geçti, Mart ortalarında yine tek başına Sofya sahrasında, Ormanlı köyünde Ahmet Ağa adında bir zenginin evini bastı; ağayı, karısını ve üç hizmetkârını kesti, bir duvara da nam için kan ile «Balaban» diye adını yazdı. Kargacık, burgacık yazıyı Rila manastırında öğrenmişti.

ŞIKIRDIM YUVAN

1837 yılı baharı pek tatlı başlamıştı. Ortalık birden ısınıvermişti. Nisan sonlarıydı, haydut yine tek başına çıktı, gitti ve bu sefer dönüşü, uzun bir ay sürdü. Tâ Varna'ya kadar uzanmıştı. Orada da bir çiftlik bastı, üç adam kesti.

İşte bu Varna dönüşünde, Mayıs sonları idi. Çalıkkavak dağındaki Hacı Simeon'un evine bir öğle vakti gelmişti. Yorgundu ve Tinke'sini çok özlemişti. Onun misk kokulu göğsünde dinlenecekti. Dilber körpe kapatmasını evde bulamadı. Dağ eğlencesi şıkırdımı Yuvan Oğlan da yoktu.

İhtiyar bekçiye :

— Benimkiler nerede? diye sordu.

— Bilmem. Tinke çok erken çıktı, gitti. Yuvan, az önce yanımda idi. Dereye, yıkanmaya gitmiş olabilirler...

Balaban o anda Gano'nun Pop'a ihanetini hatırladı. Ama: «Gano bir orospu idi, Tinke bunu yapmaz» dedi. Tinke'ye sonsuz güveni vardı, ama içindeki heyecanın sebebi neydi?

Dere boyu hayli uzaktı. Yarım saatlik yoldu. Dağ evinden dereye inen bir keçi yolu, asırlardan beri balta görmemiş bir ormandan geçiyordu. Dere bu ormanın hemen bitiminde, kavaklarla, söğütler arasında akıyordu. Su değil, sanki billûrdu, dibinin kumu, çakılı görünür, rengi de ışığa göre değişir, çeşit çeşit yeşil, mavi, penbe olurdu.

Her adımında bir ağacı siper ederek ve etrafı dinleyerek gayet ihtiyatlı ve talimli haydut ayağı sessizliği ile yürüyordu.

Dereyi gördü ve görmesiyle bir ağacın ardında mıhlanmış gibi durması bir oldu. Gördüğünü bir başkası söylemiş olsaydı, «Alçak müfteri!» diye üstüne atılır ve o adamı bıçaklardı...

Tinke, boynunda Balaban'ın Yanbolu Yolu soygunundan getirdiği altın zincirli salib, dere içinde anadoğması çırıl çıplaktı. Su körpe kadının göbek çukurunun altında kalmıştı. Kız Yuvan da soyunmuş, üzerinde yalnız bir iç donu, derenin öbür yakasında ayakta duruyordu. Oğlanın donu ıslaktı, belli ki, dereye girmiş de çıkmıştı. Manzara haydut için müthişti. Mahbubu ile kapatmasının kendisine ihanet ettiklerine başka delil aramaya artık lüzum yoktu. Fakat Balaban'ı titreten kız ile oğlanın ağızlarından duydukları oldu :

Kız çırılçıplak ve oğlan bir iç donu ile derede yıkanmışlardı ama ne Tinke'nin halinde aşiftelik, ne de Yuvan'ın yüzünde murada ermiş olmanın gururu vardı.

Balaban : «Eğer Yuvan Tinke'nin peşini kollayıp, kadın soyunmuş yıkanırken saldırmaya kalktı ise, evvelâ bir avuç kanını içer, sonra lokma lokma doğrarım

«Balaban'ı titreten kız ile oğlanın ağzından işittikleri oldu.»

oğlanı» dedi. Tinke'nin fahişelik yapamayacağına bu dinsiz haydudun inanı çok kuvvetliydi.

Yuvan'ın idam hükmünü verdi. Tinke'yi, fahişe olmadığına inancı ne kadar kuvvetli olsa, sorguya çekecekti. Maşukasının kendisini görür görmez boynuna sarılıp, Yuvan'dan şikâyetini bekleyecekti.

Bir saniye, dağ evine dönmeyi düşündü. Sonra hemen yere yattı, iri vücudu ile bir karınca kadar sessiz, sürünerek biraz daha yaklaştı. Artık seslerini iyice işitiyordu. Şöyle bir konuşma üzerine gelmişti ve ilk duyduğu Yuvan'ın sesi idi :

— Beni sevmediğini, hiçbir zaman seveneyeceğini söyledin ama, ben de sana âşık değilim, fakat kadın istiyorum, bu yaşıma kadar kadını yalnız gözümle gördüm, nasıl inanabilirim sana?

— Ben bir fahişe değilim ama, intikam alacağım, o kadar. Fakat intikamımı elimle alamayacağım. Nefretim ne kadar büyük olsa, bileğime ne kadar güvensem, beni deli gibi seven adamı kahpelik edip vuramam, ama sen bu işi yaparsın, ücretini istediğin şekilde ödeyeceğim, seninle yatacağım Yuvan!...

KANDAN EVVEL ŞARAP

Balaban titredi, ama kendisini zabtetti, ve kapatması ile oğlanı arasında kendi başı üzerine yapılan pazarlığı dinledi :

— İşte ben buna inanamıyorum Tinke!.

— Ben sizler gibi dinsiz değilim, boynumdaki salib üzerine yemin verdim sana...

— Niçin kan üstünde duruyorsun Tinke?. Dimo' dan, seni istediğin yere kaçırayım...

— Kaçmak için sana muhtaç değilim, isteseydim kendim kaçardım. Dimo'nun seni üzerime gözcü koyduğunu da biliyorum.. Geceleri kör kütük sarhoş olup

senden daha beter sarhoş ihtiyar bekçiyle yattığın zaman kaçamaz mıydım?. Bir gece tecrübe bile ettim, ama tâ nerelerden döndüm geldim, haberiniz oldu mu? Benim kaçacak yerim yok kız Yuvan!. Artık namuslu insanların arasına giremem!. Bana acıyacak bir erkeğin yanında haydut artığı karı olarak zelil bir ömür de süremem!. Bana Allahın en büyük lûtfu, Dimo'dan bir piç doğurmamış olmakdır...

— Ya ben bu söylediklerini Dimo'ya anlatırsam!.

— Bana soracak, inkâr etmeyeceğim, ama senin bugün bana tasallut etmek istediğini de anlatacağım, hem beni kesecek, hem seni...

— Son karar!..

— Dediğim gibi!...

— Bu işi başkasına yaptırsan?

— Kime?. İhtiyar bekçiye mi?...

— Evet... O bir eski hayduttur... Adam kesmesini bilir...

— Ücretini de sana ödesem!.

— O kadından anlamaz.

— Biliyorum ama seninle zâten yatıyor, Dimo'yu niçin kessin...

— Sen orasına karışma.. Ben ihtiyarı kandıracağım...

Tinke derenin öbür yakasında soyunmuştu. Oğlan ise genç kadının peşini kollamış ve derenin beri yakasında gizlice soyunup birden suya atlamış, Tinke'yi serapâ uryan yakalamışdı. Belli idi ki, Tinke'yi daha önce de dağ evinde bir kaç kere sıkıştırmış, fakat yüz bulamamışdı.

Balaban'ın eli bıçağının kabzası ile oynuyordu. Zümrüd renkli billur su içinde çırılçıplak Tinke'si, şimdiye kadar gördüğünün yüzbin misli güzeldi.

Haydut da son kararını verdi, işini hemen oracıkta değil, şöhretinin ve canavar tiynetinin şânına lâyık pek tantanalı görecekdi. O gün, o akşam, az sonra.

Tinke Yuvan Oğlana :

— Haydi git artık öbür tarafa... Çıkıp giyineceğim!.. dedi...

Yuvan dereye girdi. Duru suları şarıldatarak ağır ağır, ortalarında göğsünü bulan derede ayaklarını temkinle basarak yürürken, Tinke bir ceylân çevikliği ile karaya sıçrayıp bir söğüd ağacının arkasında kayboldu. Yuvan durdu. Her halde biran için, güzel körpe kadını giyinmeden karada çıplak yakalamayı düşünmüşdü, sonra vaz geçti ve yürüdü. İşte o düşündüğünü yapsaydı, Balaban çıplak oğlanın üstünde idi. Yuvan derenin beri tarafında ayağını henüz karaya basmamıştı ki, haydut yattığı pusudan kalktı ve kaçtı, sür'atle dağ evine döndü.

Balaban Tinke ile Yuvan'ı aramaya çıkınca, ihtiyar bekçi havuz başına çarçabuk bir içki sofrası kurmuş, hazırlamışdı ve kendisi oturmuş içiyordu. Balaman'a :

— Seninkileri bulamadın mı? diye sordu.

— .....

— Ha şöyle, iç, iç... şarab en iyi dosttur.

— .....

— Karı dediğin zaten şeytanın kendisidir...

— .....

— Doldur... iç... iç...

— .....

— Ama gözünü aç Dimo!.

— .....

— Genç ve güzel bir karı ile güzel ve körpe bir uşak oğlan ateşle baruttur!...

— .....

— Hele Yuvan gibi şıkırdım oğlanlara hiç güven olmaz.

— .....

Balaban konuşmadan birbiri ardından üç koca tas dolusu şarab içdi...

Balaban konuşmadan içiyor, eski haydut ihtiyar bekçi de konuşuyordu :

— Benim de şüpheci bir bunak olduğumu unutma ha... Tinke, saçının telinden ayağının tırnağına kadar namuslu karıdır...

— .....

— Niçin susuyorsun?.. ne var sende?... yoksa...

«Yoksa karı ile oğlanı kötü vaziyetde yakalayıp hakladın mı?..» diyecekdi, gözleri Balaban'ın ellerinde ve üzerinde kan aradı.

— Evvelisi gün bir karaca vurdum... Tinke de güzel bir yahni yapdı, kısmetin varmış ki geldin, şarabla iyi gider... dedi.

— .....

— Ama nerede kaldı seninkiler be...

Eski haydut kalktı, arkasını Balaban'a dönerek ve sağ elini ağzının yanına götürerek bağırdı :

— Tinkeee!... Tinkeee!... hey... Yuvan!... Yuvan!...

Sesi ormanda boğula boğula akislendi. Muhakkak ki, dere boyunda Tinke ile Yuvan da duymuşlardı. İhtiyar sesiydi ama haydut sesiydi... Fakat onun son feryâdını duymadılar, ağzından son «Yuvan» adı çıkdığı anda, Gano'nun Pop'u vurduğu gibi, Balaban'ın bıçağı bekçinin ense köküne gömüldü.

Sonra koştu, ihtiyarın yarı bırakdığı şarap tasını kanlı pençesiyle kavradı, dikdi, doldurdu doldurdu dikdi. Ve kızla oğlanı bekledi.

Tahmin ediyordu ki önce Yuvan gelecekdi. Yanılmadı; Yuvan'ın sesini işitti, güzel oğlan türkü söyleyerek geliyordu...

Balaban çarçabuk belinden kuşağını çözüp, omuzuna attı ve Yuvan'a karşı yürüdü. Oğlan haydudu görünce :

— Ooo!... hoşgeldin Dimo!... dedi.

Fakat Balaban'ın bakışı karşısında dona kaldı, tıpkı kaplan gören âhu gibi. Balaban'ın ellerinde ve göğsünde kan görünce titreyerek diz çöktü, onu, Tinke'yi vurmuş zannetti:

— Benim suçum yok Dimo!.. Benim suçum yok!... Seni öldürmek isteyen Tinke idi, o senden nefret ediyordu ama ben onun istediğini yapmayacakdım... Kıyma bana Dimo!...

Çalıkkavak Dağı vak'ası, haydut fanatizmi ile işlenmiş bir engizisyon cinâyetidir. Yuvan'ın ellerini ve ayaklarını kıskıvrak bağlayan Balaban dağ evinde bulduğu bir kangal urganla hemen dere boyuna koşmuşdu. Aylardan beri bu dağda oturduğu halde o tarafları gidip görmemişdi, ilk defa o gün görüyordu.

Tinke'nin derenin öte yakasında soyunup suya girdiğine göre, derenin giyimli olarak geçilecek bir yeri bulunduğunu tahmin etmişdi. Geçid bulmakda güçlük çekmedi ve mâşûkasını, sokmanının eteklerini kaldırmış, ancak diz kapaklarına kadar çıkan suyu aşarken buldu. Genç kadın da onu görünce tıbkı Yuvan gibi:

— Ooo!... hoşgeldin!... dedi.

Sonra gözlerini haydudun kanlı ellerindeki urgan kangalına ilişdi; canavar âşığının karşısında dehşete düşüp kaçmaya teşebbüs edebilirdi, kaçmadı. Yuvan oğlan gibi zillet de göstermedi, bilâkis, gayet metin:

— Yuvan'ı kesdikden sonra beni de asmaya mı geldin?... diye sordu.

Kaldırmış olduğu eteğini bırakdı, sokmanının ıslanmasına ehemmiyet vermeyerek rahat adımlarla suyu geçdi.

— İşte geldim!... dedi, ne yapacaksan yap!

Susan haydudun karşısında dimdik duruyordu.

— Dimo!... senden nefret ediyorum!... diye bağırdı.

Haydut onu bütün vahşetiyle, fakat hayran seyrediyordu. Yukarıya baktı, yemeni altında toplanmış, nemli saçları ne kadar parlaktı; aşağıya baktı kalem kalem parmak aralarında incecik dere kumu ile büyük büyük ayakları ne kadar güzeldi. Kapatması ile gözgöze geldi, Tinkenin düşman bakışı bile ne kadar çekiciydi.

— Ben de seni deli gibi seviyorum!... dedi.

ÇALIKKAVAK DAĞI CİNAYETLERİ

Kanlı sahneyi bir kaç satırla anlatmalıdır :

Kuduz haydut Tinke'yi bir ağaca bağladı. Sonra yine dağa tırmandı. Yalnız ayak bağlarını çözerek hâlâ yalvaran ve ağlayan Yuvan'ı Tinke'nin yanına, dere boyuna indirdi. Oğlan mütemâdiyen :

— Senin düşmanın Tinke'dir... Öldürme beni, kıyma bana... Ben seni seviyorum Dimo!... diyordu.

Balaban'ın önü sıra yürürken sık sık duruyor, dönüp yalvarıyordu; tokatlanıp, muştalanıp yine yürümeye çalışıyor, tökezlenip düşdükce gaddar tekmeler altında fırlayıp kalkıyordu. Dere boyuna inip Tinke'nin de bir ağaca bağlanmış olduğunu görünce haydudun bıçağından kurtulamayacağını kesin olarak anladı.

Yuvan çok yoksul bir âilenin evlâdı olarak doğmuş, çok çok güzel bir çocukdu. Sadece yüzü, yüzünün kaş göz nakışları değil, vücud yapısı, kaba işlerde hoyratça kullanılan elleri ve taş, toprak, çamur, su içinde çıplak dolaşan ayakları ile mürâhiklik çağında Bulgar gencinin en güzeliydi. Kader o güzel oğlanı ırgadlık yolunda aç adamların arasına atmıştı, toydu ve tec-

rübesizdi, kendini onların bâzîçesi olmakdan kurtaramamışdı; ama çok gençdi, yaşamak istiyordu, zillet içinde ve hakaret altında da olsa yaşamak istiyordu.

Uzun Pertev Efendi şöyle anlatıyor:

«Balaban, Yuvan dedikleri kahbe oğlan ile Tinke'yi alıp İslimye'de namlı zengin Kebeci Hacı Simeon'un Çalıkkavak dağındaki metrûk köşküne götürmüşdür ki, Beyoğlu dedikleri şakii pelîd yâdigâr o köşkde bekcilik ederdi. Balaban o kış âlemi dehşete verdi. Yanbolu yolunda kervan soydu. Filibe sahrâsında Ormanlı'da Ahmed Ağa ile ehlini ve iki nefer delikanlı hizmetkârını kesdi. Varna'da çiftlik basdı, üç kişi kesdi ve bu şenâatları tek başına icrâ eylemişdir. Balkanlar Balkan olalı böyle şerir görmemişdir vesselâm. Biz dahi Arnavudköyü'ne vardığımızda geceleri esvabımız ve silâhlarımızla yatar kalkardık. Cümle korucular, bekçiler tâ be sabah pür silâh dolaşırlardı. Fırsat buldukda oğlana dahi tasallut eylediğinden çobanlarımız dağa çıkmaz oldular. Köye gelir giderken en azdan yirmi nefer pür silâh adam, öyle yola çıkardık.

«Bir gün bir haber daha yayıldı ki, dehşet içinde kaldık. Balaban Çalıkkavak dağında Beyoğlu dedikleri şakî ile bizim Hırısta çiftliğinden kaldırdığı arabacı kızı Tinke'yi ve kahbe oğlan Kız Yuvan'ı kesmişdir. Lâşeleri görenler söylediler, Tinke'yi bir ağaca bağlayıp bıçağını kalbine sokmuş, ammâ Yuvan Oğlan'ı işkence ile katletmişdir, gözlerini oymuş ve vücudunda bıçak saplamadık yer bırakmamış, çıplak tabanlarına dahi bıçak vurmuşdur. Bu kadar tevârih mütalea eyledik, bu Balaban gibi kanlı adam yokdur, meğer Kazıklı Voyvoda ola, neûzibillâh...»

Çalıkkavak cinâyetlerinden sonra tam bir yıl haydut Balaban'dan haber alınamadı. Hakkında türlü rivâyetler çıkdı: «Mâşukasını katlinden sonra firâkına tahammül edemeyip kara sevda getirmiş, kendi canı-

na da kıymışdır...», «Dağda kurtlar paralamış...», «Meriç'i geçerken boğulmuş, lâşesini bulmuşlar.» «İstanbul'a gitmiş..», «Yok.. Rus'a kaçmış..» dediler.

Balaban'ın bir yıl nerelerde, ne yaptığı meçhuldür. Hakikat olan, çılgın gibi sevdiği Tinke'yi öldürdükten sonra ki, haydudun eliyle ölmeseydi Tinke intihar edecekdi, Balaban uzun süren şiddetli bir buhran geçirmiştir.

1838 yazında, adı artık anılmaz olmuşken Tırnova panayırında göründü ve ortalığı yine dehşet içinde bıraktı.

TIRNOVA PANAYIRI

O tarihlerde Bulgaristan kasabalarında kurulan panayırların en şenliklisi Tırnova Panayırı idi.

Tırnova'nın çingeneleri, çingenelerinin de köçek oğlanları ile çengi kızları ve karıları gayetle meşhurdu. Her tarafdan en zengin ağalar, gospodinler Tırnova'ya köçek oğlan ve çengi kız seçmeye gelir, beğendikleri oğlanları, kızları yüksek ücretlerle bir yıllığına, iki yıllığında kiralayarak alır, götürürlerdi. «Falan ağa Tırnova'dan yeni bir köçek getirmiş, yeni bir çengi getirmiş» haberi âyan ve eşraf konaklarından esnaf ve ayak takımı arasına kadar yayılır ve herkes onun raksını görmek için fırsat kollardı.

Tırnava köçek ve çengilerinin şöhreti yalnız oyunlarındaki hünerlerinden değildi, vücud yapılarının hârikulâde düzgünlüğü ve yüzlerinin emsalsiz güzellikleri ile de dillere destan olmuşlardı. Derileri esmerin en tatlısı idi, pırıl pırıl, altın tozu sıvanmış gibiydi. Saçları da karanın en koyusu ve parlağı idi. Hele içlerinden bâzan mor gözlü ve gözleri gamzeli civanlar ve nigârlar çıkardı ki medet, âşıklarının başlarını iri kıyım çıplak ayaklarının altına binek taşı yaparlardı.

Tırnova Panayırı bir bakıma çengi ve köpek panayırı idi. Her yıl yeni yıldızlar bu panayırda ortaya çıkardı.

Balaban Tırnova panayırının en civcivli günlerinde gelmişdi. Yüzünde kara bir sakal ve omuzunda bir heybe, kasabanın kenarında küçük bir hana konmuştu. Kılık ve kıyafeti ile bir Bulgar köy ağasının çiftlik kâhyasına benziyordu. Haydudun konduğu hanın misâfirleri bir takım garib gençlerdi, panayırdan faydalanarak iyi bir kapu, iş bulmaya çalışan yanaşma, irgad makulesi idi. Hattâ çoğu yalın ayaklı, üstleri dökük gençlerdi ki Balaban'ı yadırgamışlardı, belki yanına alır ümidi ile ona hürmet göstermişlerdi.

Balaban'ın ilk işi nalband İstoyan ile yeğeni Todor'u sormak olmuştu :

— İstoyan geçen yıl öldü, Todor'u falan yerdeki nalband dükkânında bulursun... dediler.

Fakat Balaban Todor'dan evvel, panayır yerinde bir salaş meyhânenin ortasında çengi kız Penbe'yi buldu. Aşk ateşinde yanmak isteyen bir pervâne gibi döner bir kıbti kızı. Kıza, kömür karası saçlarından gülkurusu renkli topuklarına varıncaya hayran oldu.

Ruşunke'yi Gano, Gano'yu Tinke unutturmuşdu. Tinke'nin Meryem Ana yüzlü hayâli de Çengi Penbe'nin kırmızı şalvarının alev alev dalgaları arasında kayboldu.

Uzun Pertev Efendi anlatıyor :

«O tarihte velînimetzâdemiz Hacı Tayyar Ağa (Eskizagralı gülyağcı Koca Halil Ağa'nm oğlu, yazar Reşad Ekrem Koçu'nun ana ninesinin babası) ondokuz, yirmi yaşlarında idi, dilâverlikde yektâ ve hüsün ile melâhetde müstesnâ fetâ idi. Velinimetimiz Halil Ağa'nın tek evlâdı, nûri dîdesi olduğundan bir dediği iki olmazdı. Tayyar Ağamız kendi akran ve emsâli ile kâh saydü şikârda olurdu ve kâh dahi meclis kurup saz ve söz ve çengi ve köçek ile iyşü işret ederek emîrâne ve

belki mülûkâne zevku safâlar iderdi. Ammâ cümlesi beş vakit namazlarında, dâirei edebden kıl kadar çıkmayıp gayetle afif ve müstakim civanlardı. Tayyar Ağamızın meclislerinde telezzüzü nazardan gayri kasıd yok idi.

«Tayyar Ağa'mız Tırnova panayırına gitti. Raksını ve reftârını ve nakşi hüsnünü beğeneceği bir köçek oğlan ile bir çengi kız alıp getirecekdi ve hem birkaç gün panayır cünbüşünün âşifteliklerini temâşâ edecekdi.

«Velînimetzâdemiz orada Penbe nâmmda bir çengi kızı görmüşdür ki cümle çengi kızlar ve köçek oğlanlar bir yana, o Penbe bir yana. Hemen kızın babasını dâvet ile üçbin kuruşu bir tahtada saymış:

— Yarınki gün kızın alessabah hazır olsun, alıp Zağra'ya götürürüm!... demişdir.

«Meğer şakîi Balaban da beş nefer kanlı refikleri ile Tırnova'da imiş ve o Penbe'ye göz koymuş, pazarlığı duymuş, velînimetzâdemizin rakkaseyi alıp Eskizağra'ya getireceği günün gecesi Tırnova'nın Kıbtiyan mahallesinde Penbe'nin evini basmışlar ve kızı yatağından çıkarıp almış, kaldırmışlardır...»

ÇETE

Uzun Pertev Efendi şöyle devam ediyor:

«Ertesi sabah haydut Balaban'ın hayatda olup, gece Kıbtiyan mahallesinden Penbe'yi kaldırdığı haberi yayılınca, cümleyi dehşet istilâ etmiş ve panayır dağılmışdır. Kızın babası saçını sakalını yolarak Tayyar Ağa'mıza geldiğinde velînimetzâdemiz o civânı âlicenab:

— Üçbin kuruşum sana helâl olsun, bunda senin sun'u taksîrin yokdur.. demişdir.

«Ammâ muhabbet meydanında raksa çıkdığında nâdirei devran çengi Penbe'yi elden kaçırdığına gaayetle eseflenip şehbazlık şânından, şâhin başında kavak yelleri esmekle :

— Ben o rakkaseyi şerîrin elinde koymaz, elbet ki, alırım!.. demişdir.»

Balaban rakkase çingene kızını görüp yıldırımla vurulmuşa döndükden sonra târif edilen yerdeki nalband dükkânında Todor'u arayıp bulmuşdur.

Şu kadar yıl evvel Eskizağralı Koca Halil Ağa'nın Arnavutköyü çiftliğinde güller kaynarken, beraber çıkımcılık yapdığı ve aynı döşekde yattığı Todor, Balaban'ın adı şekavet yolunda parladıktan sonra onunla olan eski âşinâlığını anlatarak övünür olmuştu. Balaban'ın Tırnovalı Todor adı ile Rila manastırına girerek oda yoldaşı olan keşişi katletmesi üzerine Tırnova'da hakiki Todor'u yakalamışlar, fakat yüzleştirilmek üzere manastıra götürüldüğünde keşişler :

— Yok... kaatil bu oğlan değildir!... demişlerdi.

Ve Todor o zaman Balaban'ın kendi adını kullandığını anlamış, cehlin ve basitliğin sefâleti ile bunu da bir iftihar vesilesi bilmişti.

Todor, o 1838 panayırında hiç ummadığı bir anda, nalband dükkânında Balaban'ı karşısında görünce, hemen diz çökmüş, Hiristos tasviri karşısındaymış gibi eliyle göğsünde haç resmederek âdetâ tapınmaya başlamışdı.

Todor Balaban'dan yaşça büyük olduğu halde şâkinin mel'anetde üstad olduğunu kabul etmişdi. O geceyi de bekâr olan Todor'un evinde aynı odada, aynı döşekde geçirmişler ve eski günleri anarak pek az uyumuşlardı. Balaban, Todor'a Rila manastırını, orada kesdiği keşişi, dağda tanışdığı haydud Pop'u, Pop'un Gano'sunu, meyhaneci Kiril'i, Vidin zindanını ve zindandaki müdhiş adamların pençesinde çekdiği işkenceleri, Pop'un hazinesini, Derbend'deki hancının karısını, Çalıkkavak dağındaki haydut Beyoğlu'nu, Kız Yu-

van'ı, Tinke'yi anlattı. Başından geçenlerden hiçbir şey gizlemedi. Todor, zâten duyduğu vak'aların tafsilâtını dinledi.

Balaban artık yalnız dolaşmak istemiyordu :

— Sen bana muhabbeti öğrettin, ben sana haydudluğu öğreteceğim, seni çok severim Todor, benimle gel... dedi.

Şöhreti bir çeteyi kolayca kurabilecek kadar büyükdü. Todor, elinin altında bıçağına ve yüreğine güvenilir dört adam bulunduğunu söyledi :

— Ben çokdan onları alıp seni arayacak, bulacakdım ama, ölüm haberin çıkdı!.. dedi.

Todor ertesi gün yaşları 20 ile 30 arasında o dört genci nalband dükkânında topladı. Dördü de Balaban adının kanlı şöhreti ile büyülenmişlerdi. İnsan üstünde kudrete sâhib bir mahlûk gibi gördükleri Balaban'ın karşısında yere kapandılar ve teker teker yüzlerini haydudun çarıkları üstüne koydular; Balaban'ın hemen o gece kıbti mahallesini basarak Çengi Penbe'yi alıp dağa çıkacaklarını söylediği zaman Todor ve onun bulduğu o dört bedbaht genç hiç tereddüd etmeden hazır olduklarını bildirdiler.

Oyuncu çingene kızını yatağından yarı çıplak çıkarıp at terkisine atmışlardı. Balaban adı, kasabanın kenarında hepsi sefil, fakat şirin kulübelerden kurulmuş Tırnova'nın Kıbtıler mahallesini felce uğratmışdı. Balaban'ın kendisi olmayıp da onun adını kullanan herhangi bir adam olsaydı, kıbtilerden en küçük bir mukavemet görmezdi.

Balaban'ın hayatda ve bir de çetesi olduğu haberi ortalığa yayılınca, dimâğı fesad ve mel'anetde olanlar, babasına kızan âsî oğul, ustasına küsen ham elli çırak, ağasından, kâhyasından hoşnud olmayan serkeş yanaşma, ırgad soluğu dağda aldı; Balaban'ı aradı, buldu. Bir gece Tırnova'daki nalband dükkânının yanında beş kişi ile çıkan ve çingene mahallesini basan Balaban, bir aya varmadı, altmış kişilik bir çeteye sahip oldu.

ÇENGİ PENBE

Uzun Pertev Efendi anlatıyor :

«Bizim yedi köyden Büklümük Köyü çiftliğinin nâzırı Yâkub Ağa'nın oğlu Mestan ki yirmibeş yaşlarında, güneş onun alnında berk urur, küskün arslan misâli gazaba gelse korku bilmez, kırk kişinin içine dalbıçak girer ejder idi. Tayyar Ağa'mızın yoluna baş koymuş bendei sâdık idi ve velînimetzâdemizin yâri kârı idi. İşte o Mestan Ağa :

— Sen elem çekme efendim. Ben Balaban denilen o şâkinin pençesinden o çengiyi alırım... demişdir.

«Mestan Ağa gaayetle fasih Bulgarca tekellüm eder, Bulgar'dan tefrik edilmez. Tebdili kıyâfetle bu dağ senin, o dağ benim mihnet ve meşakkatle bir aydan ziyâde dağlarda dolaşmış âkibet Balaban'ı bulmuş :

— Zabtiye elinden kaçdım, kanlıyım, derdime derman, yarama merhem sendedir!.., demiş.

«Haydudun ayağına düşmüş ve Balaban'ı tamam inandırıp bir ay çete ile dolaşmışdır. Ne eylemişse eylemiş, fırsatı iyi gözlemiş. Çengi Penbe'yi görmüş. Meğer kızın dahi fikri firarda olduğundan kavlü karar etmişler, bir gece fırsat el verdikde Mestan Ağa Çengi Penbe'yi kaçırmışdır. Balaban'ın ise kan başına vurmuş, kudurmuşdur. Bizim ise bir şeyden haberimiz yok. Tayyar Ağa'mız Çengi Penbe'yi Arnavutköyü'ndeki çiftliğe kapatmış. Balaban dahi, etrafa casuslar salarak Penbe'nin izini aramış, bulmuşdur. Koyduğumuz korucuların ve bekçilerin gafleti ne olsa gerek ki, bir gece nısfılleyli buldukda Balaban altmış nefer pürsilâh eşkiyâ ile gelmiş, çiftliği sarmışdır. Bizler giyimli, silâhlı yatarız ama gaflet uykusu uyuruz. Büyük hanımefendi ki, Tayyar Ağa'nın, vâlîdesi Hacı Zübeyde Hanımdır, uyumazmış, teheccüd namazı kılmış, Kur'an tilâvetinde imiş. Birden odasının kapusu açılıp bir ka-

ra sakallı pürsilâh şakîi pelîd içeri girmişdir ki, Balabandır...»

Tayyar Ağa oyuncu kızı dilber çingeneyi çiftlik binâsındaki selâmlığın üç odasından birine kapatmışdı. Balaban Penbe'yi Tırnova'dan kaçırırken yatağından yarı çıplak çıkarmış ve sonra ona erkek esvabı giydirmişdi. Çingene kızı hayduddan kaçar iken de o kılıkda kaçmışdı. Tayyar Ağa da Penbe'nin erkek kılığına dokunmamışdı. Sâdece sırtındaki kaba kesim urubayı çıkartıp, bir kat âlâ çuhadan potur cebken giydirmişdi. Çiftlikde herkes onu erkek, saçlı oğlan, kıbti köçek oğlan bildi.

Penbe, Gano'nun ve Tinke'nin fecî âkıbetlerini daha haydut tarafından kaçırılmadan önce öğrenmişdi. Bir gün bir gazab veya şüphe ânında kendisini de yatıracak, kıtır kıtır kesecekdi. Onun içindir ki, çingene kızı, kendisini haydudun pençesinden alan Tayyar Ağa'yı bir cankurtarıcı bilmişdi.

Balaban ise Penbe'nin yerini öğrendikden sonra çiftlik arâzisine üç gece evvel girmiş olsaydı, şu kadar sene evvel içinde Nazıroğlu Mito'yu vurduğu eriklikde kan gövdeyi götürürdü.

Üç gece evvel Tayyar Ağa Arnavutköyü çiftliğindeki eriklikde, Eskizağralı akran ve emsâli gençleri dâvet ederek muhteşem bir içki âlemi tertip etmiş ve onlara «Köçek İbo» adı altında Penbe'yi oynatmışdı.

O meclisde bulunanlardan Yâkubağaoğlu Mestan, Çiçekoğullarının Mehmed, Zorbaların Hüsmen, Yanıkların Ali Biberoğullarının Selim, Taşdankavakların Mustafa, Kepçelerin Mestan, Ateşoğullarının Mehmed, Koralıların Mehmed, Pintioğullarının Mehmed, hepsi yaşları onsekiz, ondokuzla otuz arası, güneşe ya doğ, ya doğayım diyen delikanlılar, hepsi bıçaklı, çifte kubur tabancalı, meclis bir işret âlemi, rakı binlikleri boşalmış, ortada âfeti devran bir köçek oğlan oynar, bir oyun ki, hiçbirisi hiçbir yerde görmemiş. Böyle bir meclisi Balaban altmış haydudla bassaydı ne olurdu?.

Tırnovalı Çengi Penbe...

Uzun Pertev Efendi anlatıyor :

«Balaban gecenin karanlığından çıkıp bir hâli vahşetde heybet ile içeri girdiğinde Hacı Zübeyde Hanım gayreti îman ile asla korkmayıp ve zehri kaatil herifin kim olduğunu bilip :

— Sen Balaban mısın? diye sormuşdur.

— Balaban'ım!.. dedikde :

— Derdin nedir? Benden ne istersin? demişdir.

«İşte efendim Kur'anın mûcizelerdendir ki, çiftliği ateşe verip ve adamlarım pusuya yatırıp ateşdaş dışarıya can atanları tüfekle avlayub ve diri tuttuğunu boğazlayıp çiftlikde olanların cümlesini katletmeye kasdetmiş şakîye bir acâib hâl gelmiş :

— Ya senin derdin nedir ki, gece bu saatlerde uyumayıp tek başına oturursun? Hâtun sen kimsin ve elinde olan o kitab nedir? diye sormuşdur.

«Zübeyde Hanımefendimiz de demişdir ki :

— Bana Zübeyde Hanım derler, bu çiftlik ve bu köy benimdir, okuduğum kitab da Allahın Kelâmıdır ve sen bilmez misin ki, kurdun kuşun, ağacın taşın derdi vardır, insan dertsiz olmaz, benim derdim de oğlum Tayyar Ağa'dır ki, gözümün nûru bir tâne evlâdımdır, ama aklı kafasının bir karış üstünde bir delişmen şehbazdır, bir gün hem kendini, hem de bizi yakar diye korkarım, işte cümle âlemin uykuya vardığı bu saatlerle Allahımdan oğlumu görünür görünmez kazâdan ve belâdan korumasını niyâz ederim...

«Balaban da :

— İşte anacığım... Benim başıma derd açan da senin o sarhoş, deli oğlundur ve ben bu gece bu çiftliği ateşe verip, cümlenizi kesmeye geldim, ama şimdi okuduğun Allahın Kelâmı ve döktüğün göz yaşları aşkına

ben de senin oğlunun suçunu bağışladım, ama sen de şimdi Penbe kızı çıkar bana teslim et, çengimi alayım, kılınıza dokunmadan adamlarımla çekilip gideyim...

«Ve Balaban Çengi Penbe'nin mâcerasını hanıma tafsilât ile nakletmiş, hanım da mushafa el basıp yemin vermiş :

— Haremde çengi kız yokdur, ama oğlumun bir köçek oğlan getirdiğini bilirim... dediğinde Balaban :

— Tamam... Penbe işte odur!.. demişdir.

«Zübeyde Hanım hemen kalkıp elinde fener gece yarısından sonra selâmlığa geldi. Ortalığı velveleye vermemek için kapuyu hafifçe vurur. O gece benden başka kimse yokdu. Tayyar Ağa da kasabada idi. Eğer Balaban üç gece evvel gelseydi ve Tayyar Ağa'yı yârânı ile eriklikdeki işret meclisinde bassaydı, çiftlikde kan gövdeyi götürürdü. Hepsi bir odada yatar dört nefer uşak oğlanları ayaklandırmadan kalkdım, kapuyu açdım, hanımın yanında Balaban'ı görünce dehşetimden nutkum tutuldu.

Zübeyde Hanım :

- Pertev Efendi, şu köçek oğlanı bana çıkar, dedi...

«Penbe dahi giyimli yatarmış. Kaldırıp çıkardım. Balaban'ı görünce o dahi dehşete düştü. Hanım :

— Penbe bu mudur? diye sordu.

Haydut :

— Budur!.. dedi.

O zaman hanım :

— Eğer sen bu çenginin kanına girersen, onu sana teslim ettiğim için vebâli benim boynumda kalır, mâdem ki, merdlik gösterip oğlumun suçunu bağışladın, bunu ayartıp kaçıran da benim oğludur, şimdi bana bu kızı asıp kesmeyeceğine, bana yemin ver!.. dedi.

«Balaban :

— Okuduğun o Allah Kelâmına yemin ederim ki, benden bu kıza zarar gelmez! dedi.

«Zübeyde Hanım kulaklarından yüz altından fazla eder zümrüd küpelerini çıkarıp hediyem olsun diye kızın kulaklarına takdı ve Balaban hanımın eteğini öpüp kızı aldı, karanlığa daldı gitti. Eşkiya havaya tüfekler boşaltıp, nümâyiş gösterip çekildiler ama biz sabahı iple çekdik, hele şükür gün yüzüne kavuşduk. Velâkin üç gün sonra bir konak yerde, Karadere derler, yalçın kaya vahşetâbâd derbend içinde Penbe'nin atı ile birlikde cesedini buldular, iki minâre boyu yerden uçmuşdur. Kimi kasıd dedi, kimi kazâ. Kulaklarında hanımın takdığı zümrüd küpeler dururdu. Ben derim ki, Penbe korku ile cinnet getirip atını uçuruma sürmüş, kendi canına kendisi kıymışdır...»

ESKİZAĞRA ILICALARI

Eskizağra Ilıcaları kasabaya öküz arabası ile altı saatlik yerdedir.

Bulgaristan Türkleri'nin ılıca sefâları 1876 bozgunundan evvel bir panayır kadar zengin, renkli olurdu. Ilıcalara yaz kış, istenildiği zaman, fakat toplu olarak türlü cünbüşlerle yılda dört defa, kır menekşeleri açarken, kirazda, karpuzda, bir de bağbozumunda gidilirdi, ve her seferinde iki hafta kalmırdı. En kalabalık ve cünbüşlü olanı da büyük çiftçi olan Eskizağra âyan ve eşrâfının işsiz zamanına rastlayan kiraz ve bağbozumu gidişleriydi.

Ilıcaya gidiş gününü âyan ve eşraf hanımları kararlaşdırır, esnaf takımı da onlara uyardı.

Yola gece yarısı çıkılır, uyuyan kasabanın islâm mahalleleri birkaç dakika içinde fenerler ve öküz arabaları gıcırtıları ile dolar, buna hoppa ve delişmen kızların, tâzelerin gülüşmeleri, Eskizağra ağzının «aba mari» ve «kızanım» hitabları karışırdı.

Eşyâ ve erzak, ve sekiz yaşından küçük oğlancıklar kadınlarla birlikde arabalarla gider, erkekler silâhlanıp atlara binerdi. Mahalle halkı yol kavşaklarında toplanır, bütün ılıcacılar ise Tabakhane mahallesinde buluşurdu, bu mahalle ılıca yolu başında kasaba eteğindedir.

Kafilenin en önüne davul ve zurnalarla çalgıcı çingeneler geçer Âyan ve eşrafdan her ağanın, beyin bir çalgıcı takımı, yine kıbti tâifesinden çengi kızları ve köçek oğlanları vardır ki, daha önce de kaydettik. Çalgıcıların arkasına atlılar, onların peşi sıra da öküz arabaları dizilir.

Kasabadan çıkılınca kızlar ve tâzeler arabalardan inerler, artık ılıcalara kadar altı saat yürürlerdi. Ay ışığında def ve darbukalar, türküler ve mânilerle kır çiçekleri toplanırdı.

Eskizağra kırları sahrâsı has toprakdır. Kırları, bayırları sünbüllü reyhanlıdır. Kır karanfilleri, beşparmaklar, kandil kandil koyun gözleri ile nakış gibi donanmışdır.

«Ayı Kaynağı» yarı yoldur. Sabah namazı burada kılınır, ve geçe ardda kalanlar beklenir. Yol Ilıca deresine Ayı Kaynağı'nda kavuşur. Dere ile beraber bodur meşelerle kaplı Gürleyen Bayır'dan geçer. Ilıca kadar yol dereye onbir yerde dalar, çıkar, köprü yokdur, o zamanlar, 1876 dan evvel.

Bu akar su, ılıcalardan sonra Söğütlü Dere admı alır, Arnavudköyü civarında da ismi Ana Dere olur. Gürleyen Bayır'dan geçerken delikanlılar nâra atar, tabanca patlatır ve her biri sevdiği türküyü söyler :

Ilıca dağları dikili meşe,
Oturdum fikreyledim tuttum işe
Bize de bulunmaz mı hey..
Tenha bir köşe.
Aman aman tenha bir köşe!...

Yanık Rumeli ağzı ile söylenen bu türkülerin her biri bir aşk hikâyesinin ya ilk satırlarıdır, ya son.

1840 yılında kır menekşeleri açarken, haydut Balaban oniki nefer adamı ile Eskizağra Ilıcaları yolunda Ayı Kaynağı'nda pusu kurmuşdu, bodur meşelerin arkasından fırlayarak ılıcalara giden Eskizağra âyan ve eşrafının ve esnaf tabakasının eşyâ ve kadınlarla dolu öküz arabaları katarını basmışdı. Gün doğmak üzere idi. Kızlar, tâzeler omuz omuza, kol kola, elele arabaların yanı sıra yürüyorlardı. Şetâretli, mes' ud gülüşmeler, seslenişler, türküler birden çığlıklara, feryadlara çevrildi.

AYI KAYNAĞI BASKINI

Önden geçmiş erkekler tez dönüp yetişdiler. Oniki nefer haydudla kanlı bir dövüş oldu. Eskizağralılar'ın hepsi silâhlı idi, evvelâ istisnâsız bıçaklıydılar, sonra kiminde tüfek, kiminde tabanca vardı.

Haydutlar onbeşer, onaltışar yaşında üç arabacı oğlanı bıçaklayarak öldürdüler, Zağralılar'dan da iki kişiyi tüfekle vurdular. Fakat Balaban bu baskındadır ki, ilk defa bozguna uğradı. Onbeş dakika sürmüş olan kanlı çarpışmada haydudların sekizi öldürüldü. Tırnovalı Todor, Gabruvalı Miho ve Yanbolulu Fedor adındaki haydudlar Balaban'la beraber kaçmaya muvaffak oldular ve müthiş Balaban kaçarken, korkularından meşeler arasına sinmiş kızların ve tâzelerin arasından onüç yaşında bir kız çocuğunu yakalayıp atının üstüne çekmiş, kaçırmışdı. Bu yavrucuk, onyedinci asrın Koçu Bey'in sülâlesinden Eskizağra âyânı Kapucubaşı Mehmed Ağa'nın torunu Emin Paşa'mn bendelerinden ve paşanın oğlu Gülyağcı Şevket Bey'in, (Şevket Bey yazar Reşad Ekrem Koçu'nun ana tarafından dedesi-

dir) lalası Benli Mustafa Ağa'nın kızı idi, daha o küçücük yaşında iken «Güzel Zeynep» denilirdi, «Git gide bir âfeti devran olacakdı».

Uzun Pertev Efendi anlatıyor :

«Hacı Zübeyde Hanımefendimizin gayreti îman ile salâbet ve cesareti himmeti o şakî hunharın Arnavudköyü baskınını Çengi Kızı Penbe'yi teslim ile çok şükür bir ferde ve bir habbe mala zarar erişmeden savmuşduk. Üç gün sonra Penbe kızı Karadere'de atı ile yardan uçmuş buldular. Birgün de çoban oğlanlardan biri hacı hanıma Balaban'dan mektub getirdi :

— Dağda önüme biri çıkdı, verdi... dedi.

«Mektub kâtib elinden çıkmış, hacı hanımın izni ile bu mecelleye aynen kaydettim :

Hanım Hazretleri;

Evvelâ eteklerinizden öperim ve Allahın Kelâm kitabını şâhid tutup arz ve beyan ederim ki, üftâdesi olduğum çengi kızına hatâ bizim elimizden gelmemişdir, kazâ mıdır yahud o mahbûbe kendine mi kıymışdır bilemedik ve yardan uçduğunda dahi inip bakmadık. Bu belâlar senin sarhoş oğlun yüzündendir. Ben onun suçunu sana bağışladım, ammâ sen hâtun hazretlerinin eteklerinden öperim, oğluna tenbih eyle ki Balaban nâmı dağlarda oldukça köylere, çiftliklere, değirmenlere varmasın, ola ki bir kazâ erişir, işte ben bunu beyan ederim.

İmza :
Yediği ciğer, içdiği kan
ISLAV BALABAN

«Hacı Hanım mektubu getiren çoban ile Balaban'a bir kese içinde 300 altın yolladı. Bulgarca kendi el yazısı ile altınlar makbuzum olmuşdur diye cevâbı geldi. Hacı Hanım iki ay sonra Eskizağra'ya döndü ve bir daha çiftliklere gitmedi ve Tayyar Ağa'yı da göndermedi,

eşrafdan Küçük Halil Ağa'nın kızı Adeviye Hanım'la başını bağladı (Tayyar Ağa ile Adeviye Hanım'ın Nevedâ adında bir kızı olmuşdur, Nevedâ Hanım da Eskizağra âyanı Kapucubaşızâde Emin Paşa'nın oğlu Şevket Bey'le evlenmişdir, onların kızı Fatma Hanım R. E. Koçu'nun anasıdır).

«Tam iki sene Balaban'ın adı duyulmadı. Yalnız çobanlardan öğrendik ki, çetesini dağıtmışdır, yanında oniki nefer hınzır kalmışdır, tamam güvendiği mel'unlardır. İki seneden sonra menekşe zamanında ılıca yolunda Ayı Kaynağı baskını oldu ki, bir vak'ai dilsûzdur...»

BALABAN GÜRLEYEN BAYIRDA

Haydut Balaban Güzel Zeyneb'i kaparak Eskizağralılar'ın elinden can kurtarmış üç adamı ile bir müddet dere içinde at sürdükten sonra Gürleyen Bayır'a vurmuş dağa çıkmışdı .

Peşini bırakmadılar. Bir tarafdan kaçdığı istikametde, izi üstünde tâkib olundu. Bir tarafdan da civar köylere ve çiftliklere ılgarla dağılan atlılar köylüyü, yanaşma ve ırgadları kaldırarak Gürleyen Bayır ile ona omuz vermiş dağları sarmaya başladılar. Üç gün içinde fırdolayı beş konaklık mesâfe teşkil eden bir muhasara çenberi vücuda getirildi. Bu halk kuvvetine Eskizağra'dan gönderilen üçyüz kişilik bir jandarma müfrezesi de katıldı. Sonra her tarafdan dağlara yürünmeye başlandı. Muhasara çenberi, küçücük çalı diblerine varınca aranarak adım adım, ağır ağır daralıyordu. Balaban artık köstebek olsa, toprağa girse kurtulamazdı. Uzun Pertev Efendi: «Ahdettik ki şakîi mel'un beşimizi hançeri gadr ile yıksa altıncımız o pelîdî tepeleye...» diyor.

Bu tenkil hareketinin dördüncü yahud beşinci günüdür ki muhasara çenberinin hududunun darlığı Gürleyen Bayır'a dayanmışdı. Balaban ile adamlarından en küçük bir nişana rastlanmıyordu. Altıncı günü orman içinde haydutların başı boş dolaşan atlarını buldular. Muhasara çenberinden yaya olarak sızıp kaçmaya karar verdikleri anlaşıldı.

Eskizağralılar'ın bütün endişesi Güzel Zeyneb'de idi. Uzun Pertev Efendi şöyle anlatıyor:

«Âşikâr idi ki Balaban Benli Mustafa'nın kızı Zeyneb'i fâsid fikirle kaçırmayıp başı dara geldiğinde rehîne olsun diye kaçırmışdır. Biz böyle dedik.

«Çenber daraldıkca sabah akşam, her an bekler idik ki adamlarından birini bize gönderip Zeyneb'e karşılık bizden kendi başlarının selâmetini istesin. Hacı Zübeyde Hanım da üçyüz nefer asâkirin zâbiti olan kolağasına bir mektub göndermişdir ki şudur:

«Ağa oğlum,
Ne yapar isen yap, Zeyneb'i o şakînin pençesinden canlı kurtar. O mel'undan teklif beklemeyip sen haber gönder ki kızı bize teslim etsin ve kendisi yanında olan mel'unlarla başını alıp gitsin. Hacı Zübeyde böyle söyler diye bildir. Aman ağa oğlum Zeyneb'i sağ ve sâlim alalım da inşaallah o şakîyi başka geniş vakitde tepelemek nasib olur.

İmza
Hacı Zübeyde.»

«Hacı Zübeyde Hanım'dan mektub geldikden bir gün sonra idi, seher vakti, dağda orman ortasında bir açıklık yere çıkıldı. Dört at orada salınmış otlanırdı. Karşıda çam ormanı vardı. Tamam dedik, Balaban oradadır. Kolağası havaya üç el tüfek attırdı ki cümle eşkiyâ bilirler, buna haber ateşi derler. Bizim tarafdan

ki tüfek atıldı, bir ulu çamın üstünden bir adamın beyaz bez salladığını gördük...»

Ilıca yolu baskınının üstünden altı gün geçmişdi. Balaban küçük güzel Zeyneb'e o son gece tecâvüz etmişdi. Bir gün gecikilmeseydi, ki daha önce de o noktaya gelmenin imkânı yokdu, şâkiinin son mel'anet ve şenaati önlenmiş olacakdı.

SIKIRDIM SAÇLI FEDOR, ZEYNEB VE BALABAN'IN SONU

Balaban'ın yanında olan üç hayduttan Yanbolulu Fedor onaltı, onyedi yaşlarında tüysüz bir oğlan görünüşünde, vücud yapısı da erkek yapılı güzel bir kızdı. Omuzlarına dökülen uzun saçları vardı. Balaban'ın çetesine katıldığı zaman bir keşiş yamağı olduğunu söylemiş, kız olduğunu gizleyerek haydudun ayaklarına kapanmış :

— Kahramanlıklarını işittim, sana âşık oldum, manastırdan kaçtım geldim!.. demişti.

Fedor, çingene Penbe'nin yardan uçtuğunun tezine gelmişti. Balaban, kadının şeytanî bir mahlûk olduğuna artık kesin olarak kanaat getirmişti. Bundan sonra muhabbet hayatına kadın girmeyecekti. Onun içindir ki oğlan sandığı Fedor'u sevinerek kabul etmişti. Hakikati onun yanında yatırdığı gece anladı ve eseflendi. Asıl adı Marike olan Fedor bâkîre de değildi, bir küçük fâhişe idi:

— Keşke söylediğin gibi bir dayak olsaydın, dedi!...

Fakat kızmadı, Marike'yi geri de yollamadı :

— Gebe kalmamaya bak, yoksa piçini sana boğdururum, dedi.

Fakat Fedor'un bir körpe kadın olduğu ikisinin arasında sır olarak kaldı. Haydutlar onu yine, çete reisinin manastır kaçkını mahbubu bildiler.

Yanbolulu gayet güzeldi; hele öyle arzulu bakışları vardı ki haydutlar: «Bu oğlan manastırda kalsaydı baş keşişi cehennemlik kütük yapardı.» diyerek gülüşürlerdi. Ama Balaban'ın gazabından korktukları için ona parmaklarının ucu ile dahi dokunmamışlardı.

Uzun Pertev Efendi şöyle anlatıyor :

«Kolağası Balaban'la konuşmak için üç kişi ayırdı, benimle birlikte Zorbaların Hüsmen ile Murtaza adında bir çavuşunu yolladı. Kızın babası Benli Mustafa da gelmek istedi, ona izin vermedi. Hüsmen ile Murtaza öyle dilâverlerdir ki bıçak bıçağa biri üç kişiye bedeldir. Bizi Todor ile Miho karşıladı.

— Balaban nerde?.. diye sordum.

Todor :

- Balaban öldü, ben Todor'um, bu da Miho, bizimle konuş efendi... dedi.

- Ölüsü nerde?.. dedim.

- Gelin gösterelim, dediler.

«Çam ormanının içinde yarım saat yürüdük. Balaban bir çam ağacı dibinde, tam kalbi üstüne saplanmış bıçakla kan revan içinde yatardı. Ama biz ne görelim?.. Zeyneb dahi şakînin yanında ana doğması uryan cansız yatardı, üstüne öldürdükten sonra kendi entârisini atmışlar.

— Bre mel'unlar bu şenaat nedir?.. Bizim size aman vermemiz ancak bu kızın kılına hatâ gelmemek şartı iledir, dedim.

Todor dedikleri şerir :

— Bu işi biz işlemedik, şu kahbe oğlanın işidir, dedi.

Bir ağaca bağladıkları bir oğlan gösterdiler :

— İşte budur... Yanbolulu Fedor'dur! dediler.

«Zeyneb və Balaban cansız yatarlardı...»

«Lâkin Todor'un fikri fâsid idi, bizi rehin alakoymak istedi. Çavuş Murtaza ile Hüsmen Allaha sığınıp o iki şakîye birer muştai kahramânî nasıl indirdilerse demirci balyozu yemiş hınzır gibi ikisi dahi yere serilmekle hemen çullanıp kaydü bende çektiler. Sonra Todor dile geldi anlattı :

— Kıza ne oldu ise dün gece oldu, Balaban kızı aldı bizden uzaklaştı, biz uzaktan yapma, kirletme beni diye onun feryâdını işittik.. Bu işe Balaban'ı teşvik eden Fedor'dur, zirâ Balaban işte bu saçlı kahbe oğlandan yüz çevirmişti, o da bu kız yüzünden bildi. Balaban kızı çırılçıplak soyarak onunla yattıktan sonra bir ara dalmış uyumuş, kız uyumazmış, bunu fırsat bilip Balaban'ın bıçağını alıp kalbi üstünden onu vurmuştur... Biz Balaban'ın bağırmasına koştuk, Fedor kıza saldırıp onu boğdu, biz de kaçmasın, onu size diri verelim ki işin aslını öğrenin diye onu ağaca bağladık.

«O mâsûme şehîdenin namazını kılıp pederinin arzusu üzerine çam ormanı önünde atların otlandığı çimenzara defnettik, bilâhare Hacı Zübeyde Hanım oraya bir namazgâh sofa yaptırdı. Balaban'ın lâşesini ve üç nefer haydutları Zağra'ya getirdik. Cümlesini çarşı boyunda astılar, ama Balaban'ı ayaklarından baş aşağı astılar. Asker halkı zabtedemedi, Fedor dedikleri o saçlı kahbe oğlanı daracağmdan indirdiler, pâre pâre etmek için lâşesini soyduklarında oğlan olmayıp avret olduğu meydana çıktı, lâşeyi taş ile keşkek ettiler. İşte şakîi meşhur Islav Balaban'ın kıssası burada hitam buldu...»

Değirmenci İskender ile Aşifteleri

«Haydutlar başlarında kırmızı külâh.....»

KIRMIZI KÜLÂHLI KANLI HIRSIZLAR

Milâdın 1622 yılında Bursa'da koca şehre dehşet saçan bir haydut çetesi türemişdi.

Vakasız gece geçmiyordu; bir evin soyulduğu, bir veya birkaç kişinin de yaralandığı, öldürüldüğü muhakkak duyuluyordu. Ellerinden sâdece yaralanmakla kurtulanların anlattıklarına göre bu gözü pek haydutlar başlarına kırmızı bostancı cellâd baratası, kırmızı bir külâh giymekteydiler, yüzlerini de gözlerinin altından itibaren bir çevre ile sarıp gizliyorlardı. Ellerinde küçük baltalar vardı. Kıyâfetleri değişiyordu; bâzen esnaf işi şalvar, uzun paçalı çakşır giyerek paçalarını bir ip ile bağlıyorlar; bâzen de levend kesimi kısa diz çakşırı giyiyorlardı. Değişmeyen, ayaklarının daima yalın, çıplak oluşu idi.

Fakat asıl şaşılacak olan taraf, girdikleri evlerde, yükde hafif bahada ağır olan eşyayı elleriyle koymuş gibi bulmaları idi; ve evlere, o evin sahibiymiş gibi girilmesi en kolay yerlerden giriyorlardı. Ev halkından uykusu hafif olup da gıcırdayan bir tahtadan, yahud çıplak ayaklarının hışırtısından uyanarak karşılarına çıkan ve can havli ile bağıran oldu mu, kadın, çocuk, veya piri fanî ihtiyar da olsa aman vermeden, en küçük bir merhamet duymadan balta ile kesiyorlardı. Ellerinden yara ile kurtulmak mucize oluyordu.

Bu kanlı soygunların yanında bâzı garib vakalar da oluyordu. Evvelâ, bilhassa esnaf kalfaları ve çıraklarından 16 ile 22 yaş arasında delikanlılar esrarengiz bir şekilde kayboluyorlardı. Sübaşı Ağa'nın defterle tesbit ettiği ondört isim vardı : 16 yaşında Şekerci Mustafa, Peştemalcı Câfer; 17 yaşında Kebabcı Mehmed, Dellâk Hamza, Kahveci Mustafa, Bozacı İsmail; 18 yaşında İplikçi Handan, Dellâk Bahşâyiş, Yemenici Ö-

mer, 18 yaşında Saraç İbrahim, Manav Yâkup; 20 yaşında Hallaç Mustafa; 21 yaşında Yorgancı Mehmed; 22 yaşında Kavukçu Şehsüvar.

Sonra bir takım tâze evli kadınlar kayboluyorlardı. Bu kadınlar da istisnâsız esnaf tabakasına mensubdu: Yemenici Emir'in zevcesi 17 yaşında Ümmügülsüm, Kasab Ahmed Beşe'nin zevcesi 17 yaşında Fatma, Natır Mustafa'nın zevcesi 20 yaşında Nâzike, Çakıcı İsmail'in zevcesi 22 yaşında Asiye, Gelincik Çarşısı bekçisi Kara Mustafa'nın zevcesi 18 yaşında Ayşe, Saraç Kerem'in zevcesi 21 yaşında Ayşe, Arabacı Süleyman'ın zevcesi 17 yaşında Pâkize, Demirci Ali Beşe'nin zevcesi 19 yaşında Şâziye.

Bunlardan yalnız üç genç kadın ile bir oğlan ve üç delikanlının cesetleri bulundu; çırıl çıplak soyulmuş ve feci bir şekilde tecâvüze uğramış, her biri boğulduktan sonra ayrı birkaç yerinden de bıçaklanmışdı. Ahmed Beşe'nin karısı Fatma ile Arabacı Süleyman'ın karısı Pâkize ve Yorgancı Mehmed tâ Sohran yaylasındaki kestâne ormanına, Natır Mustafa'nın karısı Nâzike, yine dağda Bakacak mevkiindeki kayalıklara, Hallaç Mustafa ile İplikçi Handan ve Şekerci Mustafa Nilüfer çayının sazlıkları arasına atılmışlardı.

Şehrin âsâyiş ve inzibâtından mes'ul Yeniçeri Ağası ile şehir Sübaşısı Ağa şaşırmışlardı. Gece sabahlara kadar sokaklarda kol gezdikleri halde kanlı tecavüzlerin ardı kesilmiyordu.

Bir anarşi devri idi. İstanbul'da kanlı bir yeniçeri ihtilâli ile Birinci Sultan Mustafa tahta oturmuşdu, bir mecnundu; devlet sözü ayağa düşmüş, meydan eşirrâ ve erâzile kalmışdı. Bilhassa ayak takımı fuhuş ve şenaat yolunda azgın bir halde idi. Taht şehri İstanbul'da yeniçerilerin ve kapukulu sipâhilerinin arasındaki hayta gürûhu, yalın tabanları yarık ve baldırları çıplak, alınlarında ar damarları çatlamış eclâf, korkusuz ve pervâsız, «Av» adını verdikleri nigâr ve mahbub mâ-

sum kurbanlarına sokaklarda cebren ve kahren ve alenen tecâvüz ederken Bursa şehrinin başında da böyle bir belâ vardı.

ELMALIK MAHALLESİ VAK'ASI

O tarihde Bursa'da Hayranoğlu Safer Çavuş adında bir sübaşı vardı. Âlemin hâli karşısında yüreği sızlayan namus erbabından, gayretli, cesur, afif adamdı. Uygunsuz takımına ve eşkiyâya karşı amansız, uykuyu kendisine haram etmişti. Bekâr odalarını, bekâr hanlarını, bekâr uşaklarına mesken olan fırınları, değirmenleri, kahvehaneleri, hamamları basmış, yüzünde iman nuru ve bakışlarında meymenet bulamadığı, tavırlarından, hareketlerinden şüphelendiği ikiyüzden fazla bekâr uşağını yakalatıp hapse attırmış, dayağa yatırmış, fakat meydana bir ip ucu çıkaramamışlardı. İkiyüz şüpheli adam sübaşının hapsinde yatarken her sabah yine bir evin soyulduğu, bir veya birkaç kişinin katledildiği duyuluyordu.

Sübaşı Ağa bir gece kol gezmeden evine henüz dönmüştü, vakasız bir gece geçdiğini sanıyordu ki Bursa eşrafından ve Elmalık mahallesi sâkinlerinden İshakoğlu Mehmet Beyin evinin basıldığını haber verdiler, ters yüzüne sokağa fırladı ve vaka yerine koştu.

Mehmet Bey, karısı ölmüş, pek sevgili oğlu ise yaşıyordu. 17 yaşında bir genç olan oğlu evlenmemişti. Selâmlıkda iki uşak, seyis oğlan, haremde de bir aşçı kadın ile iki zenci câriye vardı. Haydutlar eve bahçe kapısından girmiş ve sokak kapısından çıkıp kaçmışlardı...

Alt kattaki taşlıkta, bahçeye açılan kapının hemen yanı başındaki demir kafesli pencerenin camı bir hafta

evvel kırılmış, Mehmet Bey de cam taktırmayı ihmal etmişti. Kapının ardındaki destek demiri ve sürgü, bu camı kırık pencereden el sokularak ve ucu çengelli bir sopa kullanılarak kaldırılmış, çekilmişti. Kadınlarla iki uşak ve bir seyis hiç bir şey duymamışlardı. Mehmet Bey'le oğlunun bağırmaları üzerine koşmuşlardı. İlk defadır ki ölen ve yaralanan yoktu. Mehmed, Sübaşı Ağaya şöyle anlattı :

— Sofada birşey devrildi; haydutlar türeyeli oğlumla aynı odada yatıyoruz. İkimiz de uyandık, kılıçlarımızı aldık, sofaya çıktığımızda, haydutları evi soymuş, bir miktar malı iki çuvala doldurmuş, merdivenden inerken gördük... Dört kişi idiler, başlarında kırmızı külâhlar vardı, yüzlerini de gözden aşağı çevre ile bağlamış, gizlemişlerdi, ellerinde de baltalar vardı, ayakları çıplaktı. İkisi çuvalları yüklenmiş önde, ikisi de onların ardında idi... Dalkılıç saldırdık, oğlum en geride kalan hayduda yetişip sırtından kılıçla vurdu, yaraladı, fakat herif düşmedi, kaçtı... oğlum peşi sıra sokağa fırlamak istediğinde bırakmadım, biri yaralı olsa da diğer üçünde baltalar vardı... mal cana fedâ olsun dedim... yüzlerini saklamışlardı ama gerideki haydudu nerede görsem gözlerinin bakışlarından tanırım...

O gün evin sokak kapısı çalınmış, gayet güzel, ondokuz yirmi yaşlarında iki tâze yosma kapıyı açan câriyeye :

— Paramızla satın alacağız, sizde kavun çekirdeği var mıdır?.. diye sormuşlar.

«Dam üstünde saksağan, beline vurayım kazmayla» câriye gülmüş, yoktur, demiş. Sonra tâzelerden biri su istemiş, câriye de onları içeri almış, su içmişler, biraz dinlenmişler.

Zencî halayık bu ehemmiyetsiz hâdiseyi Sübaşı Ağaya anlatmamıştı. Anlatsa idi Hayranoğlu Safer Çavuş acaba üzerinde duracak mıydı?

Sâfer Çavuş uykusuz ve sinirleri gergin, o gün bekâr uşağı yataklarını saatlerce dolaştı, rastladığı bekâr uşağını belden yukarı soyarak sırtlarında kılıç çalığı yara aradı. Yara değil, bir çizik görseydi: «Bre mel'un şaki...» diye pençesini atacaktı. Nihayet bitik bir halde Bursa kahvehanelerinin en mükellefi, en büyüğü Ulu Cami yanındaki Emirler kahvehânesine gitti.

EMİRLER KAHVEHÂNESİ VE ŞEKERCİ GÜZELİ CÂFER

Ortasında fıskıyeli havuz, havuzun etrafında fesliğen saksıları, içeriye ayak takımı giremez, gençlerin, orta yaşlıların, ihtiyarların, esnafın, maarif erbâbının, âyan ve eşrâfın peykeleri, sofaları ayrılmış ve hepsi müşterisinin kıratına göre döşenmiş, billûr nargileleri, altın zarflı kahve fincanları, kehrübâ başlı kiraz ve yâsemin çubukları ve daha türlü türlü ziynetleri ile Emirler kahvehânesi o tarihlerde Bursa'nın edebi mahfillerinden biriydi. Kahvehâne uşakları ise, çıplak ayaklarında kadife tasmalı nalınlar, bellerinde ibrişim futalar, sureti mahsusada seçilmiş cennet kaçkını güzel güzel çocuklardı. Duvarlarda sülüs ve tâlik hatlar ile levhalar : «*Ehli keyfin keyfini ne tâzeler, tâze elinden tâze pişmiş tâze kahve tazeler*», «*Buyurun efendim Emir Kahvehânesidir burası, Âşıkların silinir gözünün pası,*» «*Cemâl âşıkları hoş geldi buyursun, güzelleri fâsiklerden Allah korusun...*» Altın yaldızlı kafeslerde kanarya, saka, iskete, ispinoz kuşları ötüşürler, nakışlı tavanından altın toplar sallanırdı. Ama Ulu Cami'in minârelerinden müezzin «*Hayyealesselât*» dedi mi, bütün o koca çarşı halkı ile beraber kahvehânede kimse kalmaz, müşterisinden ocakcısına, çıraklarına varınca cümlesi camiye koşardı.

Ağustos ayının son sıcaklarıydı. Kahvehânenin önünde kaba taşla döşenmiş meydanımsı açıklık, ulu çınarların görgesinde çırak çocukların kovalardan elleriyle serpdikleri sularla sulanmış, tertemiz ve serindi.

Sübaşı Hayranoğlu Safer Çavuş kahvehânede fevkalâde hürmetle karşılandı. Uzun boylu, pos bıyıklı, çatık kaşlı, heybetli adamdı. Mevkii icâbı müşterilerin huzurunu, lâübâli ülfet ve muhabbetini bozacağını bildiği için içeriye girmedi, sokak üstü peykeye çıkıp oturdu. Bir şerbet içecekdi, azıcık dinlenecekdi, ve gelip geçeni seyir bahânesiyle düşünecekdi.

Bursa'nın 176 mahalle Müslüman, 9 mahalle Rum, 7 mahalle Ermeni, 6 mahalle Musevi ve 1 mahalle Kıbti, şu kadar bin halkının malı, canı, nâmusu, ırzı ona emânet edilmişti. O da canla başla, bütün gayret ve dikkati ile işine sarıldığı halde kimlerdi devlete karşı meydan okuyan bu pervâsız haydutlar, câniler?.. Yoksa bir takım hortlaklar, cadılar mıydı?

Bir ara gözleri, kahvehânenin tam karşısındaki şekerci dükkânına takıldı. Bir zâbıta âmiri sıfatı ile dikkate değer bir sahne gördü.

Bu dükkânın iki şöhreti vardı. Biri, Bursa'nın en eski şekerci dükkânı idi, yüz yıllar boyunca nâmı bütün Osmanlı ülkesine yayılmış, yedi türlü baharla yapılan «Devâimisk» şekeri bu dükkânda icâd edilmişdi. Mûcidi Fatih Sultan Mehmed'in babası Sultan Murad'ın helvacı başısı Hacı Üveys idi. Onun oğlu Hacı Selman da bu işi Bursa'dan Edirne'ye götürmüş, orada da yerleşmişdi. Dükkânın ikinci şöhreti ise çok yeniydi. Birinci belki daha yıllarca devam edecekdi, fakat ikinci şöhreti en çok iki üç yıl daha sürebilirdi. Bursa ağzı ile «Câfer» adındaki çırağının güzelliğine nisbetle «*Şekerci Güzelinin Dükkânı*» diye anılmaya başlamasıydı.

Çırak Câfer, 16 - 17 yaşlarında serpilme çağında

olan bu çocuk Bursa halkının alâka ve muhabbetini yalnız güzelliği ile değil, iffet ve ismeti, nezâket ve zerâfeti ile de kazanmışdı.

Safer Çavuş'un gördüğü sahne şu idi :

Şekerci güzeli Câfer dükkân kapusu önünde idi. Kılığı kıyâfeti Emir kahvehânesi çıraklarının aynı, başında keçe külâh üstüne sarılmış oyalı yemeni, sırtında bürüncük helâli gömlek, gömleğin kolları dirsekler üstüne dek sıvanmış, belinde kuşak, altında bol ağlı şalvar, çıplak ayaklarında kadife tasmalı nalınlar, ve yine belinde beyaz zemin üstüne sarı ve kırmızı çubuklu bir peştemal. Kollarını göğsünün üstünde kavuşdurmuş, billur kavanozlardaki rengârenk ağız tadı akidelerin yanında duruyordu. Ondokuz yirmi yaşlarında iki taze kadın, sırtlarında duduyeşili eş ferâceler, kalınca dülbend yaşmak tutunmuşlar, ayaklarında sarı çedik pabuçlar, ellerinde hasır örgüsü yelpâzeler, güzellikde ikisi de âfeti devran, iki dudu kuşu, iki kumru, dudaklarında tebessüm, gözlerinde gamze, türlü edâ, cilve, işveyle dükkânın önünden geçdiler, geçerken de Şekerci Güzeli ile göz göze geldiler...

YEŞİL FERÂCELİ YOSMALAR

Sübaşı Ağa'ya öyle geldi ki o iki kadınla Şekerci Güzeli göz göze geldiklerinde bakışla konuşmuşlardı. Nâzenin kadınlar sanki : «O kadar bekledik, neye gelmedin?...» der gibi olmuş, oğlan da sanki: «Gelecekdim ama fırsat bulub da kaçamadım.» demişdi. Bir dakika bile sürmeyen bir hâdise, kadınlar yürüyüp geçdi, oğlanın gözleri de nâzeninler köşeye dönüb kayboluncaya kadar peşlerinde kaldı.

Safer Çavuş içinden : «Varayım şu haylazın kulağını bükeyim...» dedi. Fakat koca bir Sübaşı Ağa ta-

rafından azarlanacak ve kulağı çekilecek olan Şekerci Güzeli akran ve emsâli arasında küçük düşer, bednâm olurdu, kaldı ki ortada bir vak'a da yokdu, ağanın bir kuruntusu idi. Her gece kıtır kıtır insan kesilirken Safer Çavuş'un göz işmarı ile uğraşması da halk ağzına düşecek gülünç hâdise idi. Ama zâbıta âmiri tuhaf bir hisle mesele üzerinde durdu. Öğle namazını Ulu Cami' de kıldı.

Beş namaz vaktinde bu ünlü mâbedin kubbeleri altında bir cemaati kübrâ toplanırdı. Sübaşı Ağa kahvehâneden kalkmasını ve camiye girmesini şöyle kolladı. Şekerci Güzeli ile aynı safda ve yan yana namaza durdu. Uygunsuzlara, haşerât ve hayta gürûhuna şiddetli amansız muameleleri dillere destan olduğu için Şekerci Güzeli Câfer'in kendisinden korkduğunu, namaz kılarken vahşet ile titrediğini fark etmişdi. Namazdan sonra camiden kaçar gibi çıkmış olan oğlan kendisine yaklaşarak birşeyler söylemek isteyen pırpırı takımından levend kılıklı bir adama: «Yok.. bura yeri değildir!..» demişdi, ve Safer Çavuş bu sözü de işitmişdi. Şekerci Güzeli'ne bir mim koydu : «Şu oğlanı göz hapsine aldırtayım..» dedi.

Sübaşı Ağa namazdan sonra bir kaç hana uğradı, çarşı pazar dolaşdı, ikindiye doğruydu, yolu Veledibezzaz mahallesinden geçdi. Tuhaf tesadüf, Ulu Cami karşısındaki şekerci dükkânı önünden geçen duduyeşili feràceli çifte yosmaları gördü, bir evin kapusunu çalıyorlardı. Kapu açıldı, tâzelerden biri Safer Çavuş'un işidebileceği kadar yüksek sesle :

— Dükkânımız için akçemizle kavun çekirdeği alırız, sizde var mıdır?.. diye sordu. İçerden her halde «Vardır..» demişlerdi ki iki genç kadın eve girdi ve kapu kapandı.

Kavun karpuz zamanı, Bursa'da her gün, her evde en azdan üç dört kavun kesilir, kavun çekirdeklerinden

de âlâ sübya yapılır. Bursa'nın sübyası da pek meşhurdur. Ağa geçdi gitti.

Ertesi sabah ortalık henüz ağarmışdı, Hayranoğlu Safer Çavuş sabah namazı için abdest alıyordu, koşa koşa bir yeniçeri neferi geldi :

— Ağa!.. Veledibezzaz mahallesinde Hacı Abdülkerim'in evine girmişler, cümle eşyasını kaldırıp Hacı Abdülkadir'i de kesmişlerdir!.. dedi.

— Ne mahallesi dedin?...

— Veledibezzaz Mahallesi!

Safer Çavuş abdesti, namazı unuttu. Cebkenini bile almayub yalın ayak fırladı koşdu. Veledibezzaz mahallesinde soygun ve cinayet yeri, bir gün evvel duduyeşili ferâceli iki tâze yosmanın kapusunu çalarak kavun çekirdeği sordukları evdi. Hayret ve dehşet içinde kalmakla beraber rahat bir nefes aldı. Sübaşı, eline bir ip ucu geçirmişdi. O iki genç ve güzel kadın tekin değildi. Evvelâ onları arayıp bulacakdı. Onları bulmak için de Şekerci Güzeli'nden faydalanacakdı. Oğlanın güzelliği Bursa'da şöhret olalı iki yıl kadar olmuşdu, fakat kötü yola sapmamış, uygunsuzlarla düşüp kalkmamış, altın adını bakır yapmamış iffet ve ismetine toz kondurmamışdı; buna rağmen güzel Câfer Sübaşı'nın nazarında yirmi dört saatdenberi mimli idi, yeşil ferâcelilerle muhakkak ki bir münâsebeti vardı. Oğlan gayet kurnaz, saman altından su yürüten takımındandı...

SÜBAŞI SAFER ÇAVUŞ

Şekerci Güzeli Câfer'in, ustasından gizli hayta ve hezele levendlerle konuştuğu da belliydi. Bir gün evvel camiden çıkarken kendisine yaklaşan pırpırı şehbazdan kaçması, hemen yanı başında duran Sübaşı Ağa'

dan korkusundandı. Safer Çavuş : «Ama artık elimden kurtulamazsın.. ben adamı bülbül gibi dile getirmesini bilirim.» dedi.

Soyguncu katiller cesur ve küstah oldukları kadar kurnaz ve tedbirliydiler. Sübaşı Ağa işini gayet gizli ve temkinli görmeye karar verdi. Herşeyi öğrenip bütün suçluları tesbit ettikden sonra hepsini bir pençede yakalayacakdı. Azıcık kuşkulandırırsa yaman haydudlar Bursa'dan kaçabilirlerdi. En güvendiği adamlarından ağızları çelik kilidli üç kişiyi tebdil kiyâfetle Şekerci Güzeli'ni göz hapsine almaya memur etti; biri dilenci olup Ulu Cami kapusu yanında oturacakdı; ikincisi baldırıçıplak levend, üçüncüsü de harâbâti derviş kılıklarında, Emir kahvehânesinin yanında cümle müşterisi ayak takımından Şerefyar kahvehânesine devam edeceklerdi. Şekirci dükkânına girip çıkanlardan şüphelendikleri olursa peşlerine takılacaklardı. Ne görürlerse görsünler, ne işidirlerse işitsinler asla müdahale etmiyecekler, gelip Sübaşı Ağa'ya haber vereceklerdi. Bu arada bilhassa duduyeşili ferâceli iki genç kadını muhakkak bulmaya çalışacaklardı ve kadınların evlerini kesin olarak öğreneceklerdi.

Safer Çavuş hafızasına nakşettiği yüz şekillerini târif etti. Birinin sağ yanağında fındık büyüklüğünde bir ben vardı, biri de, kendisine pek müstesnâ bir güzellik veren doğan burunluydu.

Fakat Sübaşı Ağa'nın üç hafiyesine iş düşmedi. Ağa'ya Şekerci Halil Beşe'nin geldiğini söylediler. Meşhur dükkânın kurucusu Üveys Ağa'nın şu kadar kuşakdan torunu ve Bursa'nın namlı zenginlerinden Halil Beşe, Şekerci Güzeli Câfer'in patronuydu :

— Evlâddan üstün sevgili çırağımız Câfer geceden beri kayıpdır!.. dedi.

— Ne söylersin?.. Câfer yok mudur şimdi?

— Yokdur Ağa... gece yatağını serip yatmamışdır dahi.. yatağı dürülü durur...

— Cafer dükkânda yalnız yatar. Biz akşamları dükkânı üstünden kilidler gideriz, «kişi refikinden azar» dedikleri için ve Câfer de aşırı hüsnü âna sahib olduğu için yanında geceleri başka can yoldaşı koymamışımdır...

— .....

— Dedim ya.. bu gece yatağını dahi sermemişdir.. akşamdan çıkmış gitmiş.. odasında tepe penceresi vardır, oradan dama çıkmış, damdan da yandaki dut ağacına atlamış olacaktır..

— .....

— Sabah dükkâm açdık, bakdık, gördük ki Câfer yokdur...

— .....

— Kaçdı desem, sebeb yok.. oğlanın hatırını gayet hoş tutarım... verdiğim çırak yevmiyesini başka yerde usta almaz.. sandığı durur, akçesi durur, sandığında birikmiş şu kadar akçesi vardır ki dükkân sermayesi olur, çamaşırı esvabı durur.. gençlikdir fahişe avrete gitti diyelim, sabah olmadan gelirdi...

— .....

— Ağa.. bu oğlanın başına bir felâket gelmişdir.. Bursa'mızı bir yıldır cin tâifesi istilâ etmişdir, çarşılıdan şu kadar oğlan ve taze yiğit kaybolmuşdur, birinden haber çıkmadı, kimisinin ölüsü bulundu dediler...

Safer Çavuş ağlamaya başlayan zengin şekerciye ne söyleyeceğini bilemedi, kuru bir teselli ile Câfer'i mutlaka bulacağı vaadinde bulundu ve savdı.

Fakat mesele kayıp oğlanlar ve gençler defterine Şekerci Güzeli Câfer'in adını da kaydetmekten ibaret değildi. Ortada duduyeşili ferâceli iki yosma dolaşıyordu ki kapusunu çalıp girdikleri evde adam kesiliyor, şöyle bir geçerken göz attıkları oğlan da kayboluyordu.

Zengin şekerci gittikten az sonra Sübaşı Ağa'ya yalın ayaklı bir pırpırı delikanlı geldi, otuz yaşlarında kadar bir şehbazdı; Ağa, delikanlıyı görür görmez tanıdı, bir gün evvel Şekerci Güzelinin Ulu Cami'den çıkarken: «Yok.. şimdi yeri değildir..» diyerek konuşmak istemediği adamdı. Genç adam, korkunç itirafların eşiğindeki suçluların hâliyle titriyordu. Ağa'nın ayağını öpdü :

— Meclis halvet olsun sultânım... dedi.

Meclis halvet oldu, ve pırpırı delikanlı büyük korku içinde karmakarışık anlattı :

— Bana Tızmantırıl Mustafa derler.. Değirmenci Ahmed'in uşağıyım.. Değirmenci Ahmed'in evi batakhânedir..

— .....

— O herif bir veledizinâ yâdigârdır, din ve îman, ırz ve nâmus bilmez... o ev Fıştırık mahallesindedir...

— .....

— Dışarı renk ve nakış vermez ama içi batakdır ki neûzibillâh.. bekâr levend tâifesi her gece iyşü işret ve muhabbet ederler.. arkada virâneliğe açılan kapusu vardır ki gece ile oradan işler, gelirler..

— .....

— Levendin kimi mahbubunu yahud ki nigârını kendi getirir.. olmayana mahbubu ve nigârı Değirmenci Ahmed tedârik eder.. Ahmed'in kardeşi Ali derler bir hayırsız hîz oğlan vardır, hem de dâmâdı Mehmed vardır, ikisi de eşkiyâ kılıklı yiğitlerdir ki yapmadıkları mel'anet ve şenâat ve fuhşiyat yokdur..

— .....

— Ahmed ile Mehmed dağda gezer eşkiyânın Bursa şehri içinde elleridir.. onlardan akçe alıp oğlan av-

ret ne ki isterlerse Bursa şehrinde bıçakla kaldırıp dağa gönderirler.. nice afife ehli nâmuslarını pâyümâl edip ya dağlara yollamışlar ya başka kasabalarda levendlere satmışlar, fâhişe etmişlerdir..

— .....

— Şekerci Güzeli Câfer oğlan da şu gece eve düşürülüp elini ayağını bağlayıp üç nefer levendlerin bıçakları altında Kirmasti dağında Kara Softa dedikleri hayduda gönderilmişdir ki bu madde için Kara Softa' dan yüz altın almışlardır.

— .....

Kendisi de asılacak bir şakî olan Tızmantırıl Mustafa'nın bu müdhiş itirâfı Safer Çavuş'un önüne müteaffin bir yara koymuşdu. Timarı cerrah bıçağı ile değil, ancak cellâd satırı ile mümkündü.

Değirmenci Ahmed'in uşağı Fıştırık mahallesindeki batakhâneyi zâbıtaya ihbar ederken bu fuhuş batağında geçen hâdiseleri, şenâat ve mel'anet sahnelerini bütün tafsilâtı ile anlatamazdı, bilmediği, görmediği şeyler pek çokdu.

Değirmenci Abdullahoğlu Ahmed ve kardeşi Ali bir fâhişenin çocukları idi. Anaları dağda eşkiyâ meclisinde oynatılırken katledilmişdi. Künyelerindeki Abdullah adı baba ismi değil, o zamanlar meçhul babalar kütüklere «Allahın Kulu» mânâsında bu isimle yazılırdı. Ahmed'in de bir kapatma karıdan bir kızı olmuş, kızını hayta gürûhundan Sinanoğlu Mehmed adında bir gence vermiş, o kadınla kız ölmüşler, fakat dâmat Mehmed kaynatasından ayrılmamış, ayrılamamışdı... Bunun da sebebi, Değirmenci Ahmed'in yeni karısı Abdullah kızı Mihriban'dı. 1622 yılında otuz yaşında bulunan Mihriban, uzun boylu koca elli ayaklı, erkek yapılı bir kadındı, ama çok güzeldi. Saçlarını kesib dudaklarının üstüne bir burma bıyık taksa eşkiyâ güzeliyim diye dağa çıkabilirdi. Beli bıçaksız gezmezdi. Ba-

takhânenin asıl kurucusu ve idârecisi o idi, gelir gider onun elinde idi.

Mihriban da tüysüz, yahud bıyıkları duman duman yeni terlemiş esnaf çıraklarına düşkündü...

«Mihriban, uzun boylu, koca elli ayaklı, erkek yapılı...»

Mihriban her gün şehri dolaşır ve Fıştırık mahallesindeki eve kaldırılacak civanları kendisi seçerdi. Ökse olarak da o biçârelerin hallerine göre ya para, yahud güzel bir kadın ileri sürülürdü. Ve her yeni düşürülen mahbubu önce Mihriban Hâtun âguuşi muhabbete çekerdi. Tızmantırıl Mustafa bu kadından hiç bahsetmemişdi.

Pırpırı oğlanın bir kanadını açdığı esrar perdesinin öbür kanadı da o akşam açıldı. Safer Çavuş'un şehre saldığı hafiyelerden biri: «Duduyeşili ferâcelileri buldum..» müjdesiyle geldi. Bütün gün şehirde baldırıçıplak bir levend kılığında dolaşmış olan bu adam gayet yakışıklı, püskül püskül sırma bıyıklı ve şâhin bakışlı genç bir yeniçeriydi.

Kadınlara Irgandı köprüsü çarşısında rastlamışdı. Evvelâ göz göze gelmişler, yeşillilerden doğan burunlusu kırıtmış, yanağı benlisi de gülümsemişdi. Bıçkın levend de bu çifte dâvet üzerine rahat rahat, gizlenmeye lüzum kalmadan peşlerine takılmışdı. Genç kadınlar iki üç evin kapusunu çalmışlar, fakat dükkânları için satılık kavun çekirdeği sormamışlar, seslerini peşlerindeki delikanlıya işittirerek:

— Kirâ ile ev ararız.. Irz ehli dul hâtunlarız.. Kefilimiz dahi vardır!.. demişlerdi.

Her çaldıkları kapudan: «Evimiz kiralık değildir, odamız dahi yoktur..» cevâbı ile içeriye alınmamışlardı. Yalnız bir evden: «Kefiliniz kimdir?» diye sorulunca: «Değirmenci İskender Ağa'dır..» demişlerdi. O kapudan kadınları içeri almışlardı.

Değirmenci İskender Ağa'yı Bursa'da tanımayan yok gibiydi. On yıl kadar evvel bir paşanın bölükbaşısı olarak Bursa'ya gelip yerleşmiş, paşasının sâyesinde az bir para ile eline vakıf bir değirmen geçirmiş, tüyünü

düzmüş, çıkmışdı. Bir defa bir vesile ile Yozgatlı olduğunu söylemişdi, güyâ oranın eşrâfındanmış. En çok kırkbeş yaşında, arab sanılacak kadar esmer, sakalı matruş, pala bıyıklı, gür kara kaşlı, uzun boylu, iri kemikli, âyan ve eşraf oğlundan ziyâde hayduda benzeyen bir adamdı. Kimse ile yakın ülfeti yokdu. Namazlarını da değirmende kılar, camie, mescide gitmezdi. Kahvehâneye, bozahâneye de çıkmazdı. Bekârdı. Irgandı köprüsü civarında, bir yüzü dereye nâzır bir evde Aydın ve İlyas adında iki genç uşağı ile oturuyordu. Bu uşaklar da iri yarı, pençeli, yüzleri hiç gülmeyen zehir gibi delikanlılardı. Onlar da uşakdan ziyâde hayduda benziyorlardı ve ağaları gibi kimse ile temas etmiyor, konuşmuyorlardı. Gözleri dâimâ kanlı kanlı olan İskender Ağa'nın her gece işret ettiği belliydi. Bu vahşi adamın garib tarafı hayır severliği idi, her ne için olursa olsun kendisinden para isteyenleri boş çevirmezdi. On isteyene beş verir, beş isteyene üç, ama muhakkak verirdi ve «Başın daralınca beni yine unutma..» derdi. Onun içindir ki halk arasında büyük itibarı vardı. Genç yeniçeri haklı olarak, «İskender Ağa gibi bir adam bu yosmalara nasıl kefil olur,» diye düşündü ve yine düşündü ki İskender Ağa bekârdır, gülümsedi, «Olur,» dedi.

Kadınlar girdikleri evden çıkıncaya kadar yeniçeri de bir ağacın gölgesine çömelerek bekledi. Nâzeninler evden çıkıp önünden geçerken bonuşdular :

— Erimiz vefâkâr imiş.. Beklemiş..
— Aceb ırz ehli olduğumuzu duymamış mıdır?
— Şehbazın ırz ehli aradığı âşikârdır...
— Hangimize dildâdedir?
— Birimiz öbürümüze ortak oluruz...
— Vallah gayet civelek şehbazdır...
— Erimiz olmaya lâyıkdır...

Duduyeşili ferâceli iki genç kadın Hacıabdülhalim mahallesinde bir eve, kapusuna anahtarla açarak girdiler, evleriydi. Yeniçeri de o evi gören bir kahvehâneye girdi ve bir dedikodunun üstüne geldi :

— Çifte yosmalar döndü...

— Son gelişleridir inşallah...

Yeniçeri çakdırmadan sordu, kahveci hinoğlu hin, pırpırı levendin karıların peşine takılıp geldiğini sezdi:

— Yanağı benlisi Abdullah kızı Râziye'dir, öbürü de Abdullah kızı Müşerref.. İkisi de fâhişelerdir, ama şehbazım sen ayağınıdenk al, dâveti kabul etme ve gece eve geleyim deme.. zirâ İmam hüccetini yazdı, mahalleli imzâladı mahallemizin cümle şehbazları göz kulak olmuşdur, biz kahbeleri yarınki gün mahallemizden atmadan sen kendini bu gece ateşe atarsın, dedi.

İkindi üzeri iki kadın yine sokağa çıkdılar. Pırpırı levend yine peşlerinde idi. Bu sefer lâf attı :

— Gece gelsem yârim beni alır mı?.. dedi.

Doğan burunlu Müşerref :

— Ayağına pabuç alamaz, yalın taban dolaşır, aceb bize nasıl bakar?..

Yanağı benli Râziye de :

— Er değil mi, çalar çırpar, keser biçer elbet bakar!.. dedi.

Kadınlar Fıştırık mahallesinde Değirmenci Ahmed'in evine gittiler.

Râziye ile Müşerref batakhâneci Erkek Mihriban'ın iki yosma öksesiydi. Ama vazifeleri dilber oğlanla şehbaz yiğit ayartmakdan ibâret değildi.

Sübaşı Safer Çavuş zincirleme cinayetler ve soygunlar karşısında mutlak karanlık içindeyken bir günde hayli ışığa kavuşmuşdu.

İki genç ve güzel fâhişenin gündüz girib çıkdıkla-

rı evi gece haydutlar basmış, adam kesmişlerdi. Yine o Râziye ile Müşerref'in dükkânı önünden cilveli cilveli geçdikleri Şekerci Güzeli Câfer de gece batakhâneye kaldırılmış, oradan da dağda bir şakiye gönderilmişdi.

Bir batakhâne işletilmektedir, mâhud kadınlar da buraya girip çıkmaktadır ve kanlı haydutlarla bu batakhânenin sıkı alâkası olduğu meydandadır. Değirmenci İskender Ağa'nın da iki yosma ile yakın âşinâlık ettiği öğrenilmişdir. Artık yapılacak iş, hemen o gece, Fıştık mahallesindeki batakhâne ile çifte yosmaların ve Değirmenci İskender'in evlerini basmakdır.

Sübaşı Safer Çavuş o gün öğrendiklerini birer birer anlatarak Bursa Yeniçeri Ağası'ndan baskın için izin istedi. Yeniçeri Ağası iki genç fâhişenin evi ile bir batakhâne olarak işletildiği ihbar edilen Değirmenci Ahmed'in evinin basılmasına, her evde yakalanacak olanların tevkifine izin verdi, yalnız Değirmenci İskender Ağa için:

— Fâhişeye kefâlet maddesi suç değildir.. o bir hayırperver adamdır, o avretler de Değirmenci İskender kefilimizdir demekle bunu kasdetmişlerdir.. Kendi hâlinde ve âleminde olan adamın haysiyetiyle oynamak hakkımız değildir... dedi.

Müşerref'le Râziye'yi evden atmak için Hacıabdülhalim mahallesinin imamı zâten bir hüccet hazırlamış, mahalle halkından da şu kadar adam parmak basmış, mühür basmış, imzâ atmışdı. Gece yarısından sonra otuz kadar yeniçeri ile baskına gelen bir odabaşı (Yeniçerilerde bir küçük zâbit unvanıdır) mahalleliyi ayakda buldu; imam:

— Ağa hoş geldin!.. kahbeler eve levend almışdır, siz gelmeseniz evi biz basacak idik, bu avretler levend bıçağına güvenip bilâ-pervâ icrâyi fuhuş ile mahallemiz nâmusunu pâyümâl etmişlerdir!.. dedi.

Ev sarıldıkdan sonra curcunalı bir baskın yapıldı. Müşerref'le Râziye şehbaz ve şehlevend birer bekâr u-

şağının koyunlarından, erkekleriyle beraber hemen çırılçıplak çıkarıldı. Ağakapusuna alayla ve türlü hakaretle o kılık ve kıyâfetde götürüldüler. Pek temiz, pek güzel döşenmiş dayanmış olan evlerinde başkaca nazarı dikkati çekecek bir şey yokdu. Yalnız yarısına kadar altınla dolu bir küçük küp bulundu ki geceleri eve aldıkları bekâr uşaklarının bırakdıkları beşer onar akçe ile biriktirilecek para değildi. Ev mühürlendi...

CÂNİLER ÇETESİNİN SONU

Fıştırık mahallesindeki batakhâneye gelince, oraya yüz yeniçeri ile bizzat Sübaşı Ağa gitmişti. Baskını o kadar şiddet süratle yaptı ki kimse yerinden kıpırdayamadı.

Hepsi kocalı, batakhâneye yeni düşürülmüş üç taze kadını birer levendin koynunda buldular. Değirmenci Ahmed giyimli, âdetâ sokağa çıkmaya hazır gibi kahve içiyordu. Kardeşi Ali yataktan yeni kalkmış, giyinirken yakalandı. Mihriban, koynunda bıyıkları yeni terlemiş bir hallaç civanı ile tutuldu. Ahmed'in dâmâdı Sinanoğlu Mehmed, çıplak gövdesi sargı içinde yatıyordu, yanında en çok yirmi yaşında bir taze kadın vardı. Fakat asıl mühim tesadüf, Değirmenci İskender Ağa'nın da Fıştırık'taki evde bulunması oldu. Batakhanenin diğer iki odasında da yere serilmiş yataklarda ikişer üçer koyun koyuna yatırılmış delikanlılar ve taze kadınlar bulundu, fakat kadınlar kadınla, oğlanlar oğlanla yatıyorlardı. Bunlar, batakhane müşterilerine peşkeş çekilecek biçârelerdi.

O sabah Bursa'da kıyamet koptu. Koca şehir halkı işini gücünü bıraktı. Kahvehânelerde, cami avlularında, yol kavuşakları köşe başlarında toplandı, her ağızda tek konu Fıştırık batakhanesiydi. Herkes, şurada

bir işittiğine beş adım ötede, başka bir kümede on kat arak anlatıyordu. Dedikodu ağacı durmadan dalbudak salarak büyüyordu.

Ağakapusunda da soruşturma başlanmış, Yeniçeri Ağası Sübaşı Hayranoğlu'na geniş yetki vermişti. Safer Çavuş da işe Müşerref'le Râziye'den başlamıştı. Birer iç donu ile, başlarına bir örtü bile attırmadan getirilen yarı çıplak âşifteler sorulan şeylerin hiç birine cevap vermediler. Meselâ: «Gündüz bir eve gider, dükkânınız için kavun çekirdeği sorarsınız, o gece de o eve baltalı haydutlar girer, evi soyar adam keser, hayli tesadüftür diyelim ama sizin kavun çekirdeği işler dükkânınız yoktur... Hergün kapı kapı dolaşmanız ne mânâdır?...» denildiğinde put gibi durdular. Kıyasıya dayak atıldı, düşüp bayıldılar, yine sustular.

Fakat Mihriban elinde zincirli kırbaçla cellâtı görünce bülbül gibi konuştu :

— Hepimizin başı Değirmenci İskender'dir, bir muğlim kaatil hayduttur... geceleri başlarında kırmızı külâh ve yüzlerine çevre bağlayarak evlere giren ve balta ile adam kesen o İskender ile kocamın kardeşi Ali, damadımız Mehmed, Ali'nin dostu Levent Hasan, İskender'in uşakları Aydın ile İlyas'tır.. Mehmed'in sırtındaki yara kılıç yarasıdır ki Elmalık mahallesinde İshakoğlu'nun evini soydukları gece o beyin taze oğlu eliyle yaralanmıştır.. Çaldıkları malları İskender otuz kırk nefer leventlerle Anadolu'nun sair kasabalarına gönderip sattırır.. dağda olan eşkiyaya da taze kadın ve oğlan satar.. Kara Softa'ya Şekerci Güzeli'ni gönderen de İskender'dir... Şuraya buraya cesetleri atılmış delikanlıları da gayetle muglim olan bu İskender kendisine râm olmadıkları için öldürmüştür.. Yine şuraya buraya cesetleri atılmış taze avratlar da Levent ile yatmayıp teslim olmadıkları için levent elinde katledilmişlerdir, ama kimlerdir bilemem, eve girip çıkmış bin ki-

şiden fazladır.. Râziye ile Müşerref'in üç vazifesi vardır. Biri toy ve gafil dilber oğlan uşak iğfal ederek İskender'in pençesine düşürürler; biri evlere girip güzelce dulları ve kocalı toy tazeleri kandırarak falan yerde düğün, filan yerde gelin hamamı vardır, diye Fışkırık'taki evimize getirirler. Biz de hemen bekâr uşağı ile kapatırız.. Biri de her gün dolaşıp bir yolunu bulup bir eve girerler, evi içinden gözetip nereden kolay girileceğini, merdiven nerededir, kapular ne taraftadır, sandık odası hangisidir nakış alıp İskender'e söylemektedir... Kocam Ahmed bir çatal boynuzlu gibidir, ama eli kanlı değildir; bu gece de İskender, Ali ve Hasan buradan çıkıp Aydın ve İlyas ile buluşup soyguna gideceklerdi..

Bu itiraf karşısında akar sular durdu. Mihriban diğer mevkuflarla yüzleştirildi, hiçbiri «Yalandır!..» diyemedi. Yalnız Ağakapısında hayret edilen bir vaka oldu. Haydut Ali ile Hasan, o kadar muhafız yeniçerinin arasından sıyrılarak kendilerini üç adam boyu bir set üstünden atarak kaçmaya muvaffak oldular. İrgandı köprüsündeki ev basıldığı zaman da Aydın ile İlyas'ın kaçmış oldukları görüldü. Bir ay kadar süren ve yüzlerce şahit dinlenen mahkeme sonunda Bursa Kadısı Efendi, Değirmenci İskender'i, Ali'yi, Hasan'ı, Aydın'ı ve İlyas'ı idama, Değirmenci Ahmed ile Mihriban'ı, Râziye'yi ve Müşerref'i müebbed hapse mahkûm etti. Muhbir Tızmantırıl Mustafa beraat etti. Batakhanede ve Müşerref'le Râziye'nin evinde yakalanan beş nefer yüzer değnek ile altışar ay hapse mahkûm oldular. Batakhane'de fuhşa âlet olmuş taze kadınlarla oğlanlar da yüzer değnek ile birer sene hapis cezası yediler, ayrıca baldırlarına «fahişedir» ve «hîzoğlandır» diye damga vuruldu. İdam mahkûmu haydutlardan dördü kaçmıştı. İskender ile Mehmed çarşı başında asıldılar.

Şekerci Güzeli'nin peşinden çıkarılmış atlılar, gü-

zel çocuğu Kara Softa'ya götüren üç hayduta Atranos çayını geçerken yetiştiler ve Câfer kılına hatâ gelmeden kurtarıldı.

Üç aşifte artık zindanda çürüyeceklerdi...

Haydut Mekkâreci Mustafa ile Paşa Kızı

EDİRNE'DE GÜREŞCİLER TEKKESİ

Onyedinci yüzyılm ikinci yarısında Dördüncü Sultan Mehmed devrinde Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa' nın sadrâzamlığı zamanında, bu büyük Türk vezirinin Girid Adası'nda Kandiye Kalesi'ni fethederek yirmibeş yıldanberi devam edegelen kanlı bir harbe bir zafer ile son verdiği sıralarda idi. 1669 ile 1672 arasında Edirne' de bir Mekkâreci Ahmed Ağa vardı. Ayak takımından, fakat nâmus erbâbından, nice yıllar mihnet ve meşakkatle çalışarak, ömrü yaz ve kış o zamanların tehlikelerle dolu kervan yollarında geçerek bir az dünyalık yapmış, Edirne'de Hızırlık mahallesindeki evinde inzivâya çekilmişti.

Bu Ahmed Ağa'nın üç oğlu vardı. Büyüğü Mürsel, saraçtı; yukarda tespit ettiğimiz tarihlerde otuz yaşında, çoluk çocuk sâhibi ayrı ev açmışdı. En küçükleri Feyzullah; onbeş yaşlarında, hem güzel hem de cin gibi bir oğlandı, fakat ne okumuş ne de bu sanata bağlanmış; babasının bir dostunun himmet ve delâleti ile yeniçeri ocağında nefer yazılmıştı ve yeniçerilik bıçkın yaradılışına biçilmiş kaftan gelmişdi. Ortancaları Mustafa'ya gelince 19 - 20 yaşlarında; babasının en itaatlı evlâdı idi, Ahmed Ağa mekkâreciliği ona bırakmışdı.

Mustafa şehbaz ve şehlevend, pençeli delikanlıydı. Esrarengiz bir güzelliğe sâhib idi; kaşlarını çattığı zaman, alnına bir tutam perçem döküldüğünde; gözlerini bir şeye hayretle açsa; gamzeleri, istihfaf ile gülüşü,

bir dudak büküşü onu birden binlerce nevcivan içinde bir dâne yapardı.

Mekkâreci Mustafa baba işine canla başla sarılmıştı. Bir haftası Edirne'de geçerse üç haftası ayrı yollarda, gurbet illerinde geçiyordu. Edirne'ye geldiği zamanlarda da haftanın iki gecesi evinde kalırsa beş gecesinde Güreşçiler tekkesinde idi. Bu tekkenin de Mekkâreci Mustafa'nın esrârengiz güzelliğine benzeyen esrarengiz bir câzibesi vardı.

Güreşçiler tekkesi, Edirne'nin hemen fethinden sonra Gazi Sultan Murad Hüdâvendigâr'ın eliyle gürbüz tuvânâ, zorâver, dilâver, server, hünerver yiğitler için kurulmuşdu, «burada toplansınlar ve sonra askeri İslâma revnak versinler» diye.

Alipaşa Çarşısının yanında Balıkpazarı kapusunun iç yüzünde üçyüz senelik eski bir ahşab yapı idi, fakat bakımlı, mâmurdu. Küçük bir bahçenin etrafında müteaddid derviş odaları; mutfağı, biri zikir için ve biri de güreş için iki meydanı vardı. Güreş meydanında da geçmiş namlı pehlivanların demirden yayları, okları, gürzleri, türlü türlü kemankeşlik âletleri, zerdestlere, matraklar, kırkar ellişer okka gelen manda derisinden yağlı kisbetler asılı dururdu.

Her hafta Cuma günleri bu tekkede âli meclisler olurdu. Rumeli dilâverleri evvelâ zikir halkasına girerek ve «Allah!..» diyerek öyle aşk ile muhabbetle kendilerinden geçerlerdi ki meclisin heybeti seyredenleri ağlatırdı. Oradan güreş meydanına geçilir yetmiş seksen çift şehbaz ve şehlevend fetâlar soyunurlar, kisbetlerini giyip yağlanırlar; «kimi Rüstemî zaman, kimi Zâli devran, şecî ve tüvânâ pehlivanlar apul apul yürüyerek» birbirleriyle kucaklaşır; öpüşür; sonra koç misâli baş tokuşturup gülbangi Muhammedî çekilip güreşe başlarlardı, bunu görenler de «hayran ve dembeste ve sergerdan» olurlardı.

Onyedinşi yüzyılın ortasında yaşamış ve büyük

vezir Fâzıl Ahmed Paşa ile şahsen tanışmış Evliya Çelebi anlatıyor: «... bu tekkenin güreş meydanının zemini kara taş gibi yağ ile mülemmâ idi. Ehli olmayan adam basmış olsa o saat kafası yere gelir. Ama tekkenin o iki meydanının şecaat erleri yalın ayak bu meydanda iki saat elleşirler, üçyüz altmış bend pehlivan oyunları gösterirler; ya kesebend hânesinden, ya künde atmasından, ya şirâziden, ya kesmeden ya ters kepçeden, ya kavak dikmeden, ya taşlamadan ya Cezâyir sarmasından; ya karakuşdan, ya havalamadan, ya kerteden, ya boğmadan, ya kapan atmadan; elhasıl hasmının gaafil yerini bulup sırtını yere getirir. Bâzû zoru erliktir; ama erlikden de erlik hünerdir, oyundur...»

Bu Edirne Güreşçiler Tekkesi'nde yaz ve kış yüzden artık dervişler pir âyini üzerine gençleri tâlim ederlerdi. Genç Mekkâreci Mustafa bu yiğitlik, serbazlık havası içinde yaşıyordu..

Kervanlarla konup göçerken, başı göğe varmış dağlardan, o dağlardaki belâ berzahı korkunç derbendlerden; ruhuna bu tekkeden sinmiş pervâsızlıkla aşıp geçiyordu. Bıyıkları henüz duman duman terlemiş bu delikanlı kısa bir zaman içinde bir şöhret olmuş idi. Onun katıldığı kervanda herkese bir güven, cesâret gelirdi.

GENÇ ZÂKİR

Güreşçiler Tekkesinin zikir meydanının kadınlar için kafesli bir sofası vardı. Bir cuma günü devrin namlı vezirlerinden Kaplân Mustafa Paşa'nın kızı, henüz onbeş yaşında «bir duhteri pâkize», nasılsa tekkeye getirildi ve «İsmi Celâl» zikrinde iken Mekkâreci Mustafa'yı gördü. Sahneyi geçen asırda yaşamış Aşcıdede İbrahim Bey adında bir dervişin kalemi ile tasvir ede-

lim: İbrahim Bey aşağıdaki satırları yine bir mekkârecinin oğlu olan Erzurumlu Aziz adında bir genç hakkında yazmışdır, ben Mekkâreci Mustafa'ya yakışdıracağım :

«... Çocuk başını aşağı indirip yukarı kaldırınca, biraz uzunca olan saçları, perişan, perâkende bir hâle girmişdi; başını aşağı indirdiği zaman, saçları yüzünü örtüyor, yukarı kaldırdığı zaman da yüzü bir güneş gibi doğuyordu. Gözleri koyun gözü idi...»

Şu gazel ise Mekkâreci Mustafa'nın çağdaşıdır diyebileceğimiz Hayreti'nindir :

Be bu Rumillerdir, bunda sühandanlar olur.
Bu İrem gülşenidir, mürgi hoş elhanlar olur.
Altun üsküflü, yalın yüzlü güzel şâkiler
Sohbeti rüşen ider şem'i şebistanlar olur.
Şâkî sâkın sığayub nâz ile sâkilik ider,
Be bu yerlerde ne hoş servi hâramanlar olur.
Bir iki cur'a ile aklın alırlar kişinin.
Cânü dil gaaret ider âfeti devranlar olur.

Kaplanpaşa kızı kara kâküllü, koyun gözlü, çıplak ayaklı Mekkâreci Mustafa'nın elinden aşk şerbetini dolu dolu içdi.

Bu kızın adını bilmiyoruz, onun içindir ki «bir duhteri pâkize» dedik. Mekkâreci Mustafa'ya o anda âşık olan güzel kız elbet ki gönül sırrını kimseye açamazdı. Zikir meydanında âyin bitince genç pehlivanlar bu arada Mekkâreci Mustafa da güreş meydanına geçdiler. Oraya kadınlar giremezdi. Kara kâküllü ve koyun gözlü delikanlının zikri kadar acaba güreşi de güzel miydi? Onu, kisbetini giymiş, yağlanmış, kayağan meydanda çıplak ayakla koşarak, dönerek, hasmını pençesine geçirmeye çalışırken görmek imkânsızdı. Kaplanpaşa kızı o gün Güreşçiler Tekkesinden sevdâlı döndü. Adını dahi bilmediği delikanlı muhakkak ki gece kızın rü-

yâsına girmişdi yahud ki kız, Mustafa'yı düşünerek tâ besabah uyumamışdı.

O eski paşa konaklarında her kızın bir sırdaşı vardır, bunlar, saçları hizmet yolunda ağarmış emekdar bacılar, dadılar, kâhya kadınlardır. Kaplan Paşa' nın kızı da gün görmüş, tecrübeli bir dâye hatun buldu; «Derdini söylemeyen derman bulamaz» derler :

— Meleğim, gonca gülüm!.. niçin sararıp solarsın ve gizli gizli âhü vah eylersin? Güldükçe yüzünden güller saçılırken şimdi niçin ağlayub nerkis gözlerinden inciler dökersin?.. diye soran bu kadına içini açdı.

Dâye hâtun :

— Ne gam çekersin kızım... dedi, soralım, öğrenelim, o nevcivan kimin nesidir... eğer helâl süt emmiş biriyse elbet ki yolunu bulur, hanım annene açarız, o dahi paşa babanıza söyler, oğlanı çeker saraya alırlar, damad edinirler, oğlana mansıb verilir, sürer çıkar bir gün paşa olur, vezir olur.. olanlar nasıl olmuşdur?... İşte İstanbul'da kaymakam olan Kara Mustafa Paşa!.. bir sipâhinin oğlu olup Koca Köprülü Paşa'nın uşağı değil miydi?. Koca Paşa kolundan tuttu, içeri aldı, kızını verdi.. Bugün pâdişahımızın adına tura çeker veziri âlişandır.

Ertesi hafta cuma günü dâye hâtun velinimetinin sevdâlı kızını yine Güreşçiler Tekkesine götürdü. Mekkâreci Mustafa da yine zikir halkasında idi; yüz, o kaybolup kaybolup görünen güneş parçası; kâkül, o güzel yüzü kâh örtüp kâh açan sihirli bulut, nikab gözler «Allah!..» dedikçe semâya hayran hayran açılan ve «Allah!..» dedikçe yere teslimiyetle çevrilen o koyun gözleri, kalem kalem parmaklı eller iman kuvvetiyle kavuşmuş, ve kalem kalem parmaklı ayaklar yere iman celâdetiyle basmışdı. Dâye hâtun da kabul etti bu Mekkâreci Mustafa bin, onbin, yüzbin nevcivan içinde bir tânedir. Kimseye sezdirmeden kafes sofadan çıkdı ve tekke canlarından birine sordu :

— Halka zikirde şu şehbaza kim derler?

— Mekkâreci Mustafa'dır.. gök yüzünde nokta vardır, onda yoktur. İffet ve ismet sâhibi edebde ve güzellikde birinci nevcivandır..

CADI ÜVEYANA

Dâye hatun ile paşa kızı bir hafta boyunca Mekkâreci Mustafa üzerine konuşdular. Yaşlı kadın boş durmadı, her gün bir behâne buldu, sokağa çıkdı, gezdi, dolaşdı, aradı sordu. Hızırlık Mahallesine kadar gitti, gördü ki Mustafa'nın baba evi, kendi âleminde yaşayan namuslu bir âile çatısıdır.

Üçüncü cuma yine Güreşçiler Tekkesine gittiler, fakat zikir halkasında Mustafa'yı göremediler. Kız meraklandı. Dâye hâtun tekkenin canlarından birine sordu :

— Halkai zikirdeki Mekkâreci Mustafa kandedir?.. dedi.

— Mekkâreci Mustafa kervanla yola gitmişdir.

— Aceb ne zaman döner?

— Belgrad kervanıdır.. iki aydan evvel dönemez.

Oğlan, Kaplan Paşa kızının kendisine gönül verdiğini Belgrad dönüşünde öğrendi. Haytalık yoluna sapıp kendisini naza çekmedi. Yine bir cuma günü zikirden evvel önüne çıkıp kendisini bir köşeye çeken ve bu sırrı açan dâye hâtuna :

— O paşa baba benim gibi mekkâreci parçasını damadlığa lâyık görürse başıma konan devlet kuşunu elbetki kaçırmam, ammâ velâkin ben de gencim, o paşanın kızı özürlü ise bana yazık olur!.. dedi.

Şüphesiz ki haklı idi, Dâye hatun : «Kız buradadır şehbazım..» dedi. Bir merdivenin üst başında o duhteri pâkize, alt başında bu mahbubu zıbâ, Leylâ ile

Mecnun misâli bakışdılar. Yaşları uygun, güzellikleri denk, yalnız biri paşa kızı, öbürü mekkâreciydi.. Evvelâ kızın kalbinde parlayan aşk şûlesi ondan oğlana atlamıştı. Mekkâreci Mustafa o cuma bu hâl ile zikir halkasına girmişdi, güreş meydanına çıkmışdı.

Tesâdüfler cilvelidir. İstanbul'u yarı terketmiş, Edirne'de yerleşmiş olan devrin pâdişahı Dördüncü Sultan Mehmed havâi meşreb ve çılgın bir av meraklısı idi, tarihimizde «Avcı Sultan Mehmed» diye anılır. Bir gün sarayının muhâfızları olan Bostancılar arasındaki pehlivanlara Edirne Sarayı'nın has bağçesinde «Çimen Sofa» denilen çayırda bir er meydanı açdı. Üç gün sürecek olan bu güreşleri seyretmek üzere, pek saydığı anası Turhan Sultan'ın isteği üzerine haremi hümâyûn ve vezir haremleri için de kafesli bir yer ayrıldı. Dâvetliler arasında Kaplan Paşa'nın da harem takımı bulundu. Güreş Bostancı pehlivanlarla şehir uşağı pehlivanlar arasında idi.

O gün Kaplan Paşa kızı, aşkı ateşine yandığı oğlanı ilk defa olarak bir kisbet ile çıplak gördü. Mekkâreci Mustafa peşrevde, en önde, bir hârika idi, uçmaya hazırlanan kartala benziyordu.

Sevdâlı kızın anası kızın yanında : «Şöyle bir oğlum olsaydı!..» dedi. Dâye hâtun bu iltifatı, takdiri ilk fırsat bildi, hanımının kulağına eğildi, bir benzerinin değil, delikanlının aslının oğul olabileceğini söyledi.

Kaplan Paşa'nın karısı yaman kadındı, «Kaplan» lakabını taşıyan paşasını pençesine almış, üstüne ortak getirtmemişdi, bir kızının yüzüne bir de Dâye hâtunun gözlerinin içine bakdı, derhal nakış aldı ve kaşlarını çattı : «Bu lâfı bir daha işitmemeliyim!» dedi.

Hiç tereddüd etmemelidir, bu kadında dişilik hırsı, ana şefkatini boğmuşdu. Kızının Mekkâreci Mustafa gibi bir nevcivanın safâsını sürmesine tahammülü yokdu. Saray güreşi dönüşünde Dâye hâtunu şiddetle azarladı, hatta tokatladı. Kızını, tabanı yarık bostancı

neferi ile elleşip öpüşen meydan çıplağı oğlana veremezdi. İki gün sonra tehlikeli bulduğu Dâye hatunu İstanbul'a yolladı.

Kaplanpaşa karısı hanım Dâye hâtunun bir küçük imâsı üzerine «Olmaz!..» demekle kalmamış, Dâye hatunu İstanbul'a yolladıktan sonra öyle bir telâşa, korkuya, dehşete kapılmışdı ki, meselenin aslı nedir sorup soruşdurmadan bir çanak suda fırtına koparmışdı.. Güreşçiler Tekkesinde yatar kalkar hayta güruhundan yalın ayaklı yarım pabuçlu mekkâreci oğlan koca Kaplan paşanın kızını ayartmaya kalkmışdı! Kasdı âşikâr idi, kız değil, para idi, mansıb idi. Hanımın vezir karıları arasına çıkacak yüzü kalmamıştı. Elinde olsa Güreşçiler Tekkesini kapatacak, temelinden yıktırıp kaldıracakdı. Mekkâreci Mustafa'yı da asdıracakdı. Öyle küstah oğlana asılmakda azdı, çengele attıracak, kazığa vurduracakdı.

Bir yandan da kızına saldırdı, ağzına geleni söyledi, «başı açık sokak fâhişesi olup» çıplak oğlan seyretmek için Güreşçiler Tekkesine giden kızının saçlarını bileğine dolayarak azgın vahşetle dayak attı, ve bir odaya kapayarak üstüne kilid vurdu. Ana değil, canavardı.

O sırada bir devlet işi için İstanbul'da bulunan kocasına da bir mektup yazdırtarak acele Edirne'ye çağırdı.

ZİNDAN

Mekkâreci Mustafa'nın ise Kaplanpaşa sarayında kopan kıyametten haberi yoktu, yalnız Dâye hâtun, apar topar İstanbul'a gönderilirken kısacık ve müphem bir ağız haberi yollamaya muvaffak olmuştu: «Mustafa Edirne'de durmasın, kalkacak ilk kervana katılıp

hemen bir uzakça yere gitsin ve altı aydan evvel dönmesin!» demişti. Delikanlı ciddî bir telâşa düştü, neler olduğunu anlayamadı, ama Dâye Hâtunun meseleyi kızın anasına açtığını ve hanımın da kendisini damatlığa kabul etmediğini sezdi. Gönül evi, temelinden çatısına ateş sarmış harıl harıl yanıyordu. Tekkede kadınlar kafesine çıkan ahşap merdivenin üst başında kendisine hayran hayran bakan küçük güzel şeyin hayali her an gözünün önünde idi. Dâye hâtunun tenbihini tuttu, onun İstanbul'a gönderilmesinden iki üç gün sonra da Mekkâreci Mustafa yine bir Belgrad kervanı ile Edirne'den ayrıldı; yalnız, Edirne'den ayrılırken küçük kardeşi Yeniçeri Feyzullah'ı bir köşeye çekerek meseleyi azıcık açtı, Dâye Hâtun İstanbul'dan muhakkak ki bir haber yollıyacaktı, ona göz kulak olmasını tenbih etti. Yeniçeri Feyzullah deli fişek bir oğlandı, ama mert ve cesurdu, Mustafa'nın bir müddet için Edirne'den uzaklaşmasını o da uygun buldu ve kardeşini habersiz bırakmıyacağını vadetti.

Mekkâreci Mustafa daima olduğu gibi Belgrad'da Sokullu Mehmed Paşa Kervansarayı'na indi. Altlı üstlü ve her biri ocaklı yüz altmış oda at, katır, deve ahırları ayrı ayrı kâgir bir şeddâdî bina olan bu kervansarayın kapısı sabah akşam davullar çalınarak açılır, kapanırdı, kapısının üstünde :

Bu kârvansarâya konan
oldu hep revân!...

yazılıydı. Konup geçenlerden oda parası alınmaz, aylarca barınıldıktan sonra verilen ücret Sokollu'nun ruhuna bir Fâtiha hediyesinden ibaretti.

Mevsim kış ağzı idi; Edirneli âşık delikanlı o kışı Belgrad'da geçirmeye karar verdi. Belgrad'da âyandan baba dostu bir Şit Efendi vardı, Çinili Hamam yanında İmâret Camiinin imamı idi; çalışmaya, aylığa, gündeli-

ğe muhtaç olmıyan zengin adamdı, imamlığı sadece şerefli bir vazife olarak yapıyordu ve Mekkâreci Mustafa'yı öz evlâdıymış gibi severdi.

Belgrad nimetleri bol ganimet şehirdi; kışları katı olurdu. Şehrin iki yanından geçerek birleşen Tuna donar, Sava donar, evlerin saçaklarından kol kol buzlar sallanır. Belgradlılar kış aylarını ocakları gürül gürül yanan odalarda, kahvehânelerde sazla sözle, can sohbetleri ile geçirirlerdi. Garip dost, âşıkı sâdık kimselerdi. Mekkâreci Mustafa hemen her gün Şit Efendi'nin konağına uğruyordu, bunu efendi ısrar ile istemişti. Bu sefer gelişinde delikanlıyı çok durgun ve düşünceli bulmuştu. Mustafa namuslu çocuktu, uygunsuz yollara, hovardalık âlemlerine sapmadığı için bu durgunluğun sebebi bekârlık kasveti olsa gerekti. Bir gün bir yolunu buldu :

— Mustafa seni evlendireyim.. Belgrad'da sana münasip bir kız bulayım.. bizim kızlarımız güzeldir, Râbiayı Adeviye misâli ismet ve iffet sahibi olurlar!.. dedi...

Mekkâreci Mustafa yaşlı gözleri yerde, yüzü hicâbından kızarmış, derdini bu baba dostuna da açtı, daha adını bile bilmediği Kaplan Paşa kızına âşık olduğunu söyledi, ve bu sefer Belgrad'a niçin geldiğini anlattı...

Şit Efendi'nin bir kızı, hattâ torunu olsaydı, o kızın elinden tutar, gözlerini yumar, ve Mustafa'ya tam bir güvenle verirdi. Fakat devrin pek tantanalı bir veziri olan Kaplan Mustafa Paşa'nın bir mekkâreciyi damat olarak alacağını asla ummadı. Mustafa'nın bu sevdadan vazgeçmesi gerekirdi. Gönül ateşini ancak gurbet, uzak diyarlara seyahat küllendirebilirdi :

— Öyleyse burada da durma oğlum.. Kış yolları kapamadan develerine iş bul, daha uzaklara, Budin'e git.. dedi.

Delikanlı Belgrad'a geleli iki ay olmuştu ki, Bel-

grad Yeniçeri Ağası'na Edirne'den bir ulak geldi, elinde Sadrâzam Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa'nın bir emirnâmesi vardı, büyük vezir Belgrad Yeniçeri Ağası'na: «Orada bulunan Edirneli Mekkâreci Mustafa namındaki şakiyi hemen yakalayıp zindana koy ve muhkem zapteyle!..» diyordu.

HAYDUDA KAÇAN KİZ

Belgrad Yeniçeri Ağası adâleti ile tanınmış bir vezirden böyle bir ferman alınca şaşırdı. Edirneli Mekkâreci Mustafa'yı tanıyordu, yakın bir münâsebeti yokdu ama herkes gibi o da bu delikanlıyı merd ve namuslu biliyordu. İşin içinde muhakkak ki büyük bir yanlışlık olacaktı, fakat emir açıkdı, karşı gelemezdi, yanına yirmi kadar yeniçeri olarak bir sabah erkenden bizzat kervansaraya gitti. Mekkâreci Mustafa'yı, uykusuz geçmiş bir geceden sonra, kervansaray kahvehânesinde hazin hazin saz çalarken buldu, kahvehâneden kaldırıp Belgrad Kalesi'ne götürdü ve zindana attı.

O devrin adamı Evliyâ Çelebi bu zindan için: «Kanlı Kule dedikleri zindana kanlı mücrimleri atarlar. Cehennemde Gayyâ Kuyusu yahud Bâbil'de Kahkahâ Kalesi'dir, içi üçbin adam alır, kesme çakmak kayasıdır. Mücrimleri bellerinden iple bağlayıp kuyu dolabı ile sallarlar...» diyor. Bir kere içine girenin diri çıkması imkânsızdı.

Mustafa'nın tevkif edilerek zindana atıldığını öğrendiği zaman Şit Efendi çok üzüldü. Fakat delikanlıya bu darbenin nereden geldiğini de tahmin etti. Sadrazam meselenin aslını tahkik ettirmeden Kaplan Mustafa Paşa'nm isteği üzerine bu emri vermiş olacakdı. Ne bahâsma olursa olsun Mekkâreci Mustafa'yı zindandan kaçırtıp kurtarmaya ahdetti.

Mekkâreciyi kahvehânede saz çalarken buldular...

Mekkâreci Mustafa, içi üçbin mücrim alan kesme çakmak taşından o zindan kuyusunda ancak bir ay yattı, ve baba dostu Şît Efendi'nin fedakârlığına lüzum kalmadan garib bir şekilde kurtuldu.

Belgrad Yeniçeri Ağası bir gün zindancı yeniçerilerden birini sarhoş yakalamış ve bu neferi meydan dayağına yatırmışdı. Yeniçerilikde meydan dayağına yatmak çok ağır hakaret bilinirdi. Neter Ağaya kin bağlamışdı: «Bir bıçakda gebertirim ama elimi kana bularım, bana da siyâset olur.. İntikam için yapılacak iş zindandaki şu delikanlıyı kaçırmakdır, ağayı vezir gazabına getirir, kellesini alırlar..» dedi. Ve zindanda nöbetçi kaldığı bir gece dediğini yapdı, Mekkâreci Mustafa'yı sırtına bir kat yeniçeri esvabı giydirerek ertesi sabah ellerini kollarını sallayarak kaleden çıkardı, hattâ birlikde çıktılar ve kaçdılar.

Bir, seneye varmadı. Mekkâreci Mustafa'nın adı namlı bir haydut olarak dillere destan oldu. Belgrad zindanından kaçışı akılların alamayacağı şekillerde anlatılıyordu; kimi: «Zindan dibinde Tuna nehrine çıkan bir yol bulmuşdur..», kimi: «Kesme kayaları Ferhad misâli elleriyle oymuşdur.» diyordu. Kimi de: «Mekkâreci Mustafa'yı o cehennem kuyusundan Hızır Aleyhisselâm gelip çıkarmıştır, zirâki mâsum idi..» diye anlatıyordu.

Haydutluğu için de çok şey söyleniyordu :

— Olduğu dağ mâlum değildir.. Bugün burada görünürse yarın on konak ötede yol keser...

— Bir sene içinde şu kadar adam kesmişdir..

— Mekkâreci Mustafa melek sîyret bir nevcivan iken bir duhteri pâkîzenin âteşi aşkı ile kara sevdâ getirmişdir, bu işleri o sevdâ ile yapar..

— Yanında Ümmühan adında bir çengisi vardır, bir nigârı nâzenin, gûyâ peri pâdişahının kızıdır..

Yok.. O nigârı nâzenin çengi değil paşa kızıdır..

Bir gün Edirne'de beklenmedik bir vak'a duyuldu, Kaplan Mustafa Paşa'nın kızı kayboldu. Zâlim anası-

nın amansız cevrü cefâsı altında inleyen güzel kız canına kıymış olsaydı şaşılmazdı, fakat bir gece, kapısı dışardan kilidli bir odanın içinde, en küçük bir iz bırakmayarak yok oluşu herkesi şaşırtmışdı. Kaplan Paşa sarayında en azdan bin kişi yaşıyordu. Belli idi ki kız ,babasının bendegânından gördüğü yardım ile kaçmışdı. Aşk mâcerâsı artık halk ağzına düşdü, yine belli idi ki paşa kızı her şeyi göze almış, dağa, Mekkâreci Mustafa'ya kaçmışdı...

TÜRKÜ

Kaplan Paşa kızının Mekkâreci Mustafa'ya kaçması vak'ası mutlak bir karanlık içinde kaldı. Mekkâreci Mustafa'nın yaşlı babası, büyük ve küçük kardeşleri yakalandılar, türlü işkence, tazyik gördüler. Kaplan Paşa bilhassa Yeniçeri Feyzullah üzerinde durdu. Bu işde olsa olsa, ocakta haşarılığı ile tanınmış bu oğlanın parmağı olabilirdi. Babasının sarayından kaçtıktan sonra kızı hayduda ancak o götürebilirdi. Yeniçeri Feyzullah Kaplan Paşa'nın ayaklarına kapanarak hiçbir şeyden haberi olmadığını söyledi ve izin istedi :

— Gideyim, dağlarda dolaşayım, Mustafa'yı arayıp bulayım, meselenin aslını yerinden öğreneyim, dedi, izin vermediler, oğlanı hapse attılar.

Fakat mesele bir ay sonra, Mekkâreci Mustafa'nın Kaplan Paşa'ya gönderdiği bir mektupla gereği gibi aydınlandı. Delikanlı bu mektubunda şunları yazıyordu :

«Paşa Baba; kızın benim yanıma kaçmış, gelmiştir. Bir takım adamların kanına girmemek için kız ne suretle kaçmıştır söyleyemem. Amma bilmiş ol ki, bunda benim sun'um yoktur, bir gün o duhteri karşımda buldum. Şu kadar zamandır yanımdadır. Yüzündeki

nikâbı dahi açmadım, elim eline değmek değil, parmağının ucunu dahi görmedim. Dağa başımın kaygusu ile çıkmışımdır, ırza, namusa el uzatır şakî değilim. Senin kızını falan gün falan derbende getirip sana teslim ederim, ben dahi pâdişahımdan aman dileyerek teslim olurum...»

Bu bir haydut mektubu değildi. O yola zorla sürüklenmiş merd bir gencin mektubu idi. Fakat karşılığı kahbelik oldu.

Bildirdiği yere Kaplan Mustafa Paşa bin kişilik bir kuvvet gönderdi. Oğlan, örtü altındaki kızla tek başına bekliyordu. Kızı elinden aldılar ve Mekkâreci Mustafa'yı hemen zincire vurdular. Ertesi günü de, Edirne' de, yalın ayak, elleri arkadan bağlanmış, bir ata bindirerek : «İşte şakî mel'un Mekkâreci Mustafa budur!.» diye sokak sokak dolaştırıp halka teşhir ettiler ve sonra Alipaşa Çarşısı civarında Güreşçiler Tekkesi önünde astılar. Mekkâreci Mustafa güzel başı ipin halkasına geçirilinceye kadar metânetini kaybetmedi. Ölümü, âdeta arzulayan bir hali vardı.

Mekkâreci Mustafa'nın idamına, tabaka tabaka bütün Edirne şehri halkı ağladı. Onu darağacında görmeye tek kişi gitmedi. Bu Vakanın tezinedir ki, adı meçhul kalmış bir halk şâiri, Mekkâreci Mustafa'nın ağzından bir türkü düzdü. Bu türkü kısa bir zaman içinde bütün Rumeli'nde yayıldı :

Çifte kuburlarımı ağalar
Çakdım almadı, çakdım almadı..
Dört yanıma bakdım ağalar
Kimse kalmadı, kimse kalmadı..
En küçük kardeşten be ağalar
İmdad olmadı, imdad olmadı..
Aman veziroğlu vezir, yazık şânına
Bu gençlikde nasıl kıydın tatlı canıma
Aman aman tatlı canıma...

✦

Evimin önünde be ağalar
Bir biriek taşı, bir binek taşı..
Durmayub akıyor be ağalar
Gözümün yaşı gözümün yaşı.
O yârin uğruna ben ağalar
Koymuşum başı, koymuşum başı..
Aman veziroğlu vezir, yazık şânına
Bu gençlikte nasıl kıydın tatlı canıma...

Türküdeki Veziroğlu vezir Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa'dır...

Kadın Korsan Despina ve Oğlanları

GALATA'DA LAVİRENTOS MEYHÂNESİ

Bu dram sahnesine 1839 ile 1841 arasında bir meyhâne kapusundan gireceğiz.

Galata'da en eski gedikli meyhânelerden Lavirentos, etrafındaki bir kaç bina ile son zamanlarda yokolmuştur ve yerlerinde Necatibey Caddesi'ndeki ikiz maliye binaları yapılmıştır.

Temeli Cenevizliler'den kalma idi. Yüzyıllar boyunca sîmâsı muhakkak ki çok değişmişdi; yelkenli gemiler devrinin sonuna kadar Lavirentos'un değişmeyen tarafı dâimâ bir gemici meyhânesi olagelmesiydi. Galata'nın kaldırım kabadayıları, kopukları, eli bıçaklı haytaları ve onların kanadları altında bir sürü pırpırı uygunsuz oğlan da müşterileri arasında idi.

Bu meyhanenin içinde en az konuşulan dil Türkçe idi, Lavirentos bir Bâbil Kulesi idi.

Türk olarak, ayak takımının beli bıçaklı, eli sakar boyundan kayıkçı, mavunacı, salapuryacı yalı uşakları uğrardı. Müşterilerinin büyük çoğunluğu Rum, İtalyan, Maltız, Fransız, İngiliz, İspanyol gemicileriydi... Meyhâneci ile aşçıları, çırakları Rum, mahbub sâkileri de Sakız Adası'ndan sureti mahsusada getirilmiş Rum civanlarıydı.

Zemini de döşeli alan gibi bir yerdi. Kapudan girilince sağda oymalı nakışlı ve mermer sütunlu tezgâh vardı. Dip duvar boyunca da üst üste, ağız taraflarındaki çapı bir adam boyunda dev fıçılar dizilmişdi. Çeşitli isimler altında on onbeş, hattâ kırk yıllık şarablar-

la dolu bu fıçıların kocaman ağaç lülelerine boy boy merdivenlerle çıkılır ve şarab oradan evvelâ tahta kovalar, çömleklerle ahnır, sonra destilere doldurulurdu. Rakı da kocaman hasırlı damacanlarla mahzende durardu, dinlenirdi.

Lavirentos'da masa yokdu. Açılır kapanır bodur sofra iskemlesi üstünde kalaylı büyük bakır sinilerle sofra kurulurdu ve sofra başında yine bodur iskemlelerde oturulurdu. Lavirentos'da sofra kurdurmak ve tek başına, yahud bir kaç ayakdaşla o sofrada işret etmek her kişinin kârı değildi, hem dolgun bir keseye, hem de zağlı bir bıçağa sâhib olmak lâzımdı.

Tezgâh üstünde, ayakda bir iki tek atıp gidecek olanlar için hazırlanmış rakı kadefleri, şarab bardakları içinde fasulya piyazı, lahana, biber turşusu, leblebi gibi mezeler bulunan tabaklar dizilmiş dururdu. Tezgâhbaşı müşterileri henüz sofra kurduracak kadar tüyünü düzmemişler veya bıçaklarına şöhret verecek kanı dökmemişler, çoğu da demir gülle topuklu, bâzulu, pençeli, fakat bıyıkları henüz duman duman terlemiş «Çârebrû», dört kaşlı denilen bıçkın delikanlılardı.

O alan gibi meyhânenin tavanının ortası, tıpkı hamam câmekânları gibi açık ve bu açık kısmın etrafı fırdolayı bir tahta parmaklıkla çevrilmişdi. Tavanın o açık kısmının üstü de câmekânlı bir çatı feneri ile örtülmüşdü. Üst katda, kapuları o parmaklı korkulukla korunmuş çep çevre balkon koridora açılan dört büyük oda vardı. O odalar, yanına bir sîne bülbülü alıp ağyardan uzak gizli işret eden namlı zorbaların, korsan kaptanların halvethâneleriydi. O odaların müşterileri, her biri zehri kaatil fedâileriyle gelirler, meyhânenin iki sâzendesi ile bir namlı köçeği olduğu halde dışardan beğendikleri çalgıcıları ve köçek oğlanları da peşlerine takıp getirirlerdi.

Yukardaki cünbüşün velvelesi altdaki tezgâh alanına akseder, tezgâh başındakiler, eğer meyhâneci bar-

banın güvendiklerinden ise, kaşla gözle «Yukardaki kimdir?» diye sordukları zaman barbadan:

— Maltız Marko!

— Manyalı Dimirâki Kaptan!

— Deli Fransız!

Gibi bir cevab alırdı...

Lavirentos'un tezgâhbaşı müşterilerinden demir gülle topuklu, bâzulu, pençeli kaldırım şıkırdımı tâze gençler, haydud rezâletleri pervâsız yaşayışları ayak takımının ağzını sulandıran Maltız Marko'nun, Manyal Dimirâki'nin veya bir Deli Fransız'ın baldırı çıplak haytaları arasına giremediğine üzülür ve barbaya, kendisini o müdhiş adamlardan birine peşkeş çekmesi için yalvarırdı.

Lavirentos'un bilhassa balık ve et yemeklerinde usta aşçıları vardı. Meselâ, mürekkeb balığından yapılmış kapkara bir yahninin şöhreti Napoli'ye, Marsilya'ya, Kadis'e kadar gitmişdi: «İstanbul'a gittin mi Lavirentos'da Avşa şarabı içeceksin ve mürekkeb balığı yahnisi yiyeceksin.» denilirdi.

Bu namlı gemici meyhânesinin üç nefer palabıyıklı haydud kırması uşağı, üç nefer de tüysüz, kâküllü, perçemli, kaşı gözü yerinde Sakız mahbubu sâkîsi, iki nefer de yine kaşlı gözlü, eli ayağı düzgün çubukçu ateş oğlanı vardı.

1820 ile 1840 arası İstanbul'da meyhâne köçeklerinin çorum devridir. O tarihler arasında yer yüzünde hiç bir belde bu kadar çok ve hepsi de hünerli ve gayetle dilber oyuncu oğlana sâhib değildi:

Büyük Âfet, Küçük Âfet, Sakızlı Tavşan Pandeli, Tavşan Andon, Kıbti Yasemin İbrahim, Mısırlıgüzeli Kıbtî Şevki, Kıbti Lâtif, Sakızlı Tavşan Hilâlkaş, Altıntop, Rub'iye Altını, Tâzefidan, Zernişan, Zîbâ, Yıldız, Kanarya, Kız Mehmed, Rum Ali, Sakızlı Tavşan, Yenidünyâ, Âhu, Fıstık Vasil, Elmaspâre, Kalitaryalı Kız İstavri, Kalikratyalı Kız Mihal, Yahudi Kıvırcık, Cey-

lan, Âfitab, Mehtab, Kıbti Filiz Ahmed, Kıbti Fidan İsmail, Kıbti Bülbül Şâkir, Gazab, Pamuk, Ablasındangüzel Todori, Hançerigüzel Mustafa, Gümüştopu Mustafa, Çıplak Mustafa, Tilki, Kuzu, Karagöz, Petek Kişmir, kimi lakapları ve kimi has isimleri ile o devrin namlı köçek oğlanları ki, hepsi istisnâsız, çağdaşları kalender şâirler tarafından manzûmelerle övülmüşlerdir, bilekleri altın halhallı ve parmakları kınalı ayaklarını Lavirentos'un eşiğinden içeri atamazlardı; ırz ve nâmus kayguları olmadığı halde korkarlardı. Bu gemici meyhânesinin havasında öylesine garib bir vahşet vardı.

1839 ile 1840 arasında Saçlı Panayot 18 - 19 yaşlarında idi. El ayak iri kıyım sırım gibi bir oğlandı. Fakat, bir rakkasdan, köçekden aranan kıvraklığı yokdu; oynar iken emsâli gibi pervâne olup uçmaz, fırıl fırıl dönmez, ama, kendine has bir câzibe ile levendâne yürürdü. Ve sesi, bir hârika idi. Dinleyenlerin yüreğine işleyen çok tatlı dâvudî bir ses vardı. Dâimâ rumca okurdu, hafızasında türkçe, belki tek mısrâ bile yokdu.

Bir gece, son müşterilerini de savmış, Lavirentos kapanmak üzere idi, meyhâneye iri yarı iki nefer gemicisi ile Despina Kaptan geldi.

Yaşı henüz kırkın üstünde, fakat ömrü mihnetle geçmiş, çok daha yaşlı görünür, uzun boylu, iri kemikli, erkek yapılı vücuduna erkek esvabı giymiş, perişan, kir saçlı, gözleri içkiden kan çanağı hâlinde, kocası ile babasından kalmış bir «Perkende» ile deryâda dolaşır esrârengiz bir kadındı. Girdiği yere, bir fırtınanın açdığı kapu gibi, dehşet havası ile girerdi.

Despina Kaptan'ın hemşehrisi olup kendisini kızlığından tanıyan ve Galata'da Yağ İskelesi'nde fermene terzisi olan Toma Tomaidis, Giridli bir Rum mühtedisi Ömer Efendi'ye bu yaman kadının geçmişi hakkında çok şeyler anlatmışdır. Aslı Rum olduğu için Ömerâki lakabı ile de tanınmış, Giridli Ömer Efendi, Fermeneci Toma'dan dinlediklerine, Despina'nın son mâcerâlarını da ilâve ederek «*Korsan Despina Kaptan nâm avretin serencâmıdır,*» adlı bir risâle yazmışdır. Bu risâlenin baş tarafında Fermeneci Toma'nın ağzından şunları anlatıyor:

«Despina Kaptan Eğribozlu'dur, kapu karşı komşumuz Petrâki Kaptan'ın kızıdır. Vaftizlerimiz bir hafta ara ile olduğu için işbu 1840 senesinde tam 42 yaşındadır.

«Onbeş yaşında çocukdum; babam fakir bir balıkçı idi, çok arzû ettiğim halde beni balıkcı yapmamış, deniz oğlumu da pençesine alıp kahretmesin, diyerek beni terzi yanına çırak vermişdi.

«Petrâki Kaptan zengin adamdı; üç gemisi vardı. Onbeş yaşında olan kızı Despina da dünyâ güzeliydi. Erkek evlâdı olmadığı için bu güzel kızı gayet serbest bırakmışdı, bütün kızlar ev işleriyle uğraşırken Despina sokakda oğlan çocukları ile haşir neşir olur, fakat hepsini kırar geçirir, döverdi.

«Petrâki Kaptan'a felâket üstüne felâket geldi. Gemilerden ikisi bir ay ara ile fırtınada battılar. Bir uşağı da bir gece çekmecesini kırarak şu kadar bin altınını kaldırıp kaçdı. İstanbul'da havyarcılık yapan bir ortağı da oradaki sermâyesini alıp Avrupa'ya kaçdı. Adamcağızın elinde tek gemisi kalmışdı. Bu geminin kaptanı, zannediyorum ki Kefalonyalı'ydı; iri yarı,

korsan kılıklı, fakat kaşı gözü yerinde erkek güzeli, pek yakışıklı adamdı, adı Pavilli idi; Petrâki güzel kızını bu Pavli Kaptan'a verdi, onun kullandığı tek gemisi ki, kızının dırahuması olmuşdu.

«Petrâki'den kızı ve gemiyi aldığı zaman Pavli 45 yaşında idi. Güzel kız kendisinden otuz yaş büyük gemiciye âdetâ âşıkmış gibi koşa koşa gitti.. ve herif kızı yerinde genç karısını kimseye emânet edemediğinden gemide yanında dolaştırmaya başladı.

«Hiç unutmam, Despina gemiye beyaz gelin entârisi ve gelin duvağı ile binmişdi ve hemen o gün Eğriboz'dan demir alıp sefere çıkmışlardı; tam altı ay sonra döndüler. Despina beyaz gelin esvabı ve beyaz duvakla bindiği gemiden, ayaklarında çizme, şalvar, belinde kuşak, kuşağında tabanca, bıçak, sırtında fermene çebken ve başında mâvi püsküllü fesle erkek kıyâfetinde çıkmışdı. Gül penbe yüzü yanmış, kızıl esmer bir gemici oğlana dönmüşdü. Bin şâhid isterdi ki kadın demeye, ama bin güzel oğlanın içine girse onların şâhı olurdu.

«Adada bir ay kaldılar. Karı koca her akşam meyhânede etraflarına gemicileri, balıkçıları topladılar; çalgı, oyun, nârâlar atarak eğlendiler, ve kör kütük sarhoş olup eve de çalgı ve türkülerle, alayla gideflerdi. Petrâki asla ağzını açmazdı, «Bir tek kızımdır, madem ki hayatından memnun ve kocasını da seviyor, dilediklari gibi yaşasınlar...» derdi.

«Despina'nın evlilik hayatı ancak üç sene sürdü. Pavli Kaptan seretan illetinden (kanserden) öldü, dırahuma olarak aldığı gemi miras olarak Despina'ya kaldı ki o zaman 18 - 19 yaşlarında erkekleşmiş genç bir dul karı idi, artık gemiden karaya çıkmadı, Eğriboz'daki baba evini de sattı, hiç bir yerde evi yokdu, evi, gemisiydi. O sıralarda ben de İstanbul'a geldim. İki üç yılda bir memleketim olan Eğriboz'a gittikçe muhakkak

Despina'dan bir haber alırdım. Biğim Eğribozlular onun için :

— Ayyaş bir fâhişe olmuşdur, gemisindeki tayfalarla yaşıyor.. derlerdi.

«Bir seferinde bizim adadan 19 yaşında çok güzel bir balıkçıyı gemisine tayfa olarak alıp gittiğini söylediler; delikanlının adı Angeli Dimitri idi :

— Azgın karı onu yavuklu tuttu, yazık oldu Angeli'ye, ama kabahat oğlanın babasındadır, üçyüz altına sattı o güzelim çocuğu fâhişeye.. diyorlardı.

«Körpe güzel balıkçıyı gemisine aldığı zaman Despina 28 yaşında idi. Bu dediğim 1826 yılındadır. Yeniçerilerin kaldırıldığı sıra, Mora'daki büyük isyan zamanında. Despina Mora'daki ihtilâlcilerle sıkı iş birliği yapmışdır. Osmanlılar'ın aleyhine çalışmışdır. Güzel bir oğlanı koynuna çekmek için bir tahtada üçyüz altın saymak kolay değildir, Despina'nın çok zengin olduğu söyleniyordu. Gemisinin adı Kalyopi idi, iki direkli küçük bir perkende idi, ya üç ya dört tayfası olacakdır ki, on iki sene içinde böyle bir gemi ile büyük para kazanılmaz. Mora ihtilâlcilerinden para aldığı da söylenemez, çünki ihtilâlciler kendileri paraya muhtaçtı...»

KÖÇEK OĞLANIN KAÇIRILMASI

Giridli Kâtib Ömer Efendi, (Ömerâki) şöylece anlatıyor :

«Bana Despina Kaptan'ın ahvâlini anlatan Fermeneci Toma ile tanışdığım 1840 yılında henüz İslâm ile müşerref olamamışdım, daha bıyıkları terlememiş bir genç idim, 17 yaşlarında idim; beni hidâyet yoluna sevkedecek olan Sivaslı Hacı Abdullah Efendi'nin İs-

tanbul'da Yemiş İskelesi'ndeki mağazasına kâtib olarak yeni girmişdim. Velînimetim zeytinyağı ve sabun işi ile meşguldü. Malların çoğu Rum kaptanların gemileri ile gelirdi ve o kaptanların çoğu da Türkçe bilmezlerdi. Hacı Efendi beni Rumca okuyup yazma bildiğim için, hem de o kaptanlarla arasmda tercümanlık için yanına almışdı. Sadâkatle hizmetimden memnun oldu, evlâd muamelesi yapdı, bana da hidâyet geldi, Müslüman oldum. Her ne ise, o ayrı ve uzun bir meseleyi vicdâniyedir; biz gelelim Despina Kaptan'a...

«Fermeneci Toma'nın bana Despina'dan bahsetmesinin sebebi, 1840 senesi Temmuz'unun sonlarında o yaman kadının Galata'da Lavirentos Meyhânesi'nden köçek oğlan Sakızlı Saçlı Panayot'u bir gece gemisine kaldırması ve İstanbul'dan kaçırmasıdır ki bilhassa Galata'da uzunca bir zaman unutulmamış olan vak'a şöyle olmuşdur :

«Despina'nın ahvâli gemiciler arasında konuşulduğu, Lavirentos da bir gemici meyhânesi olduğu cihetle kadının adı meyhâneciler tarafından bilinmekte idi, fakat o geceye kadar kendisini şahsen görmemişlerdi. Paydostur denilerek son müşterilerin de çıkmasından sonra meyhâne kapanmak üzereyken Despina, yanında iki nefer yalın ayaklı ve korsan kılıklı gemici ile gelmiş, Barba :

— Kaptan, yarın akşam buyur, meyhâneyi artık kapatıyoruz, vakit geldi, yasakdır!. demiş.

«Despina tezgâha altın dolu bir kese fırlatıp :

— Sen yine kapuyu kapat... Biz kendi âlemimizde içeriz!. demiş.

«Altının yüzü sıcakdır, dediği gibi yapmışlar.

«Kapuyu kapatıp kaptana bir sofra kurmuşlar, bir sofra da iki tayfasına kurmuşlar. Çalgıcılar torbalarına koydukları sazlarını çıkarıp hafiften âhenk başlamış, Köçek Panayot da muhabbet meydanına çıkıp oynamış.

Despina Kaptan Lavirentos'da...

«Meyhâneciler altmışının üstünde tahmin ettikleri bu hovarda kaptanı önce köse zannetmişler. Gemicilerinden meşhur Despina Kaptan olduğunu öğrenince hizmetde itibarı kat kat arttırmışlar. Despina da Saçlı Panayot'u bir müddet oynattıkdan sonra onu dizinin dibine oturtmuş ve oğlana meşhur olan dâvudî sesi ile rumca murabbâlar okutmuş; oğlan okurken o da hem içer, hem ağlarmış. Vakit gece yarısını hayli geçmiş. Kaptan tezgâha attığı keseyi olduğu gibi meyhânecilere bırakarak çalgıcılarla Saçlı Panayot'a :

Gemiye gidelim, sabaha kadar da âhengimize orada devam edelim!.. demiş.

«Çalgıcılarla köçek oğlan evvelâ râzı olmuşlar. Fakat altı kişi meyhâneden çıkıp yakında olan iskeleye vardıklarında Panayot her nedense korkmuş, caymış. Despina çalgıcılara bir kaç altın vererek : — Siz gidin!.. demiş; kaptan çalgıcıları başından savarken iki gemici Panayot'un ağzını tıkayarak kıskıvrak yakalamışlar ve geminin kayığına atmışlar. O sırada oğlanın ayaklarından şıpıdık yemenisinin biri fırlamış ve iskelede kalmıştır ki ertesi gün bulunmuşdur, ve ökçesi gümüş nalçalı olan bu yemeni teki bir zamanlar Lavirentos'da bir direkde asılı dururdu, hâtıra olarak.

«Şimdi sorulur ki ya çalgıcılar niçin karakola gidip de haber vermemişdir diye. O boydan adamlar karakoldan ve zabtiyeden o kadar korkarlar ki şikâyet için bile eşiğinden içeri adım atmak istemezler. Yaşlı kadının Panayot'u bir kaç gece gemide kapatacağını sanmışlardır belki; bundan da ne zarar gelebilirdi? Gemide haydud kılıklı iki tayfa da olsa Panayot her türlü ülfet ve muhabbete alışık bir fetâna idi.

«Ertesi günü Despina Kaptan'ın Kalyopi adındaki gemisinin sabahın çok erken saatinde, belki de oğlanı gemiye atar atmaz lenger alıp İstanbul'dan ayrılmış olduğu öğrenildi.

Panayoti'nin ağzını bağlayıp kollarından tutarak kayığa attılar...

«Yine sorulabilir ki Despina Kaptan Panayot'u niçin kaçırmışdır?. Ben derim ki Despina'nın teselliye ihtiyacı vardı, ve o teselliyi Panayot'un sesinde, aşk üzerine okuduğu murabbâlarında bulacakdı...»

KANLI GEMİ

Giridli Kâtib Ömerâki Efendi Despina Kaptan'ın ahvâlinin hikâyesine şöyle devam ediyor :

«Velinîmetim Abdullah Efendi'nin Kâşif Efendi adında bir oğlu vardı. Ticarethânemizin işleri icâbı Kâşif Efendi Eğriboz'a gidecek oldu, tercümana ihtiyâcı olduğu için beni de yanına aldı (Bu Kâşif Efendi Yemen ve Sivas defterdarlıklarında bulunmuş ve İstanbul Şehremâneti Muhasebecisi iken vefat etmiş Abdullah Reşad Beyin babasıdır, Reşad Bey de R. E. Koçu' nun dedesidir).

«O fırsatla Eğribozlular'dan Despina hakkında ben de pek çok şey dinledim. Bizim oraya vardığımızda, Despina'nın tayfa adı altında alıp götürdüğü Eğribozlu güzel balıkçı Angeli Dimitri'nin, kadın kaptanın diğer bir tayfası tarafından kıskançlık yüzünden öldürüldüğü, Despina'nın da o kaatil tayfayı gemisinin direğine asarak idam ettiği söyleniyordu. Despina'nın İstanbul'dan da bir köçek oğlan kaldırıp kaçırdığını Eğribozlular'a ben haber verdim; Despina'nın hemşehrileri : — O çocuğa da yazık olacak, karının yanındaki haydudlar onu da kıskanacaklar, ya denize atarlar ya bıçaklanır, dediler.

«Rum milleti arasında biz Giridliler kadar eski Yunancaya hevesli yokdur, onun için bizler Rumcayı pek tantanalı konuşuruz. Kâşif Efendi ile Eğriboz'da onbeş gün kaldık. O genç yaşımda bir hatip edâsı ile konuşurken etrafımda çok geniş bir alâka toplamışdım, beni

hemen her akşam bir ziyâfete dâvet ettiler. Kâşif Efendi izin verir, ben de dâvetleri kabul ederdim, tatlı tatlı sohbetler olurdu, bu aradadır ki Despina hakkında hayli mâlûmat edindim ve onlardan ilerde, Avrupalılar'ın roman dedikleri hikâyelerden birini yazmak üzere bir deftere kaydettim.

«Evvelâ öyle gördüm ki Eğribozlular Despina'dan nefret ediyor, hem de korkuyordu. Biz orada iken Despina denizde rastladığı bir balıkçı ile Eğriboz kilisesine yüz altın gönderdi. Papazın parayı aldığına dâir teşekkür mektubunu ben yazdım. Fakat aynı papaz ertesi gün bana, bu fâhişenin vücudunun ortadan kalkması için kilisede dua ettiklerini söyledi.

«Kâşif Efendi Eğriboz'da Giridli Çavuşoğlu Mehmed Kaptan'ın Hecini Bahri adında sandal denilen ve ancak bir tayfası bulunan küçük yelkenli gemisini kiraladı ve biz o küçücük gemi ile Kiklad ve Sporad takım adaları arasında iki ay kadar dolaşdık. Bu adalarda da son derece mühim bir şey öğrendim: Despina Kaptan sık sık gemisinin hem boyasını, hem de adını ve bayrağını değiştiriyordu. Sarı renkli ve Osmanlı bayrağını taşıyan «Kalyopi», Yunan bayrağı altında çivit mâvisi «Volâri» olmuşdu, sonra yine sarıya dönmüş, eski adını almış Osmanlı bayrağı çekmişdi. Fakat birkaç ay sonra teknesi siyaha boyanmış «Santa Maria» isminde bir Sardunya gemisi olmuş, aradan bir ay geçmemiş tekrar «Kalyopi»; iki ay sonra pembe beyaz İspanyol gemisi «La Dona Katerina», sonra tekrar Osmanlı gemisi «Kalyopi», İstanbul'dan Köçek Panayot'u kaçırdığımn tezine de Yunan bandıralı «Miloris» olmuşdu. Bundan açık şekilde anlaşılıyordu ki bu kadın kaptan bir korsandı ve haydudluklarını Yunan, Sardunya, İspanya gibi yabancı bayraklar, teknesi ayrı bir renk ve isim altında yapıyor, sonra «Kalyopi» ve Osmanlı bayrağını çekerek namuslu bir tüccar gemisi

gibi bir limana giriyordu. Bunları Despina Kaptan'la sıkı münâsebeti olan, ve yalnız ona değil, bütün korsanlara gözcülük, ulaklık, yataklık yapan adalı balıkçılardan öğrendim. Hattâ onlardan Nikoli adında bir balıkçı : — Sizi denizde yakalarsa hâliniz kötü olur, çünki Despina Türkleri hiç sevmez, sana belki dokunmaz ama efendini ve Türk kaptanla tayfayı aman vermeden keser!.. dedi.

«Hakikatde de bizim küçücük bir gemi ile Adalar Denizi'nde dolaşmamız büyük cesâret idi. Despina'ya rastlamasak bile o küçük adalar arasında sık sık âni fırtınalar çıkarmış. Nitekim usta bir gemici olan Mehmed Kaptan bir gün bulutların uçuşunu beğenmedi, hemen bir adada ıssız bir koya sığındık, biz koya girdikten az sonra öyle müthiş bir fırtına patladı ki ortalık zifirî karanlık oldu ve deniz bir katran kazanı gibi kaynadı...»

SELİME VAK'ASI VE ÖBÜR CİNAYETLER

«Biz Adalar Denizi'ndeki seyahata 1814 senesi milâdîsinin Mayıs ayı ortalarında çıkmıştık. Temmuz ortalarında idi ki küçük Gaydaronisi (Eşek) adasına geldik ki, oradan Bodrum'a geçecek. Bodrum'dan da büyük bir gemiye binip İstanbul'a dönecek idik. İşte Gaydaronisi adasında Despina Kaptan'ın Donanmayı Hümayûn tarafından yakalandığını haber aldık; mübhem bir şekilde : — Sömbeki Adası sularında yakalanmış galiba üç gün evvel, geçenki fırtınada... diyorlardı...

«Şu anlatacağım vak'anın tafsilâtını kısmen Bodrum'da dinledim ve aynı zamanda hiç umulmaz birşey ile de karşılaştık. Lavirentos Meyhânesi'nin köçeği Saç-

lı Panayot'u da orada bulduk. Despina'nın yanında tam bir sene kalmıştı, oğlan dehşet içinde idi ve mütemadiyen ağlıyordu. Yanında Selime isminde ve tahminen 16 yaşlarında çok güzel bir kız ile bir sabah sahil kolcuları tarafından kayalıklar arasında bulunmuş idi. Kızın hali ise oğlandan kat kat perişandı.

«Bizim Kâşif Efendi'nin iş münasebeti ile tanıdıkları çok ve hepsi de oranın itibar sahibi zenginleriydi. Onların delâleti ile Panayot'u ve Selimeyi gördüm ve her ikisi ile de konuştum. Kız Bodrum Kadısı efendinin evinde, köçek oğlan da zabtiyede idi.

«Burada evvelâ Selime'nin marecâsını ve müthiş bir cinayeti anlatacağım.

«Küçük güzel Selime Despina gibi Eğribozlu'dur ve zengin bir Türk ağasının kızıdır. Rodos'un namlı tüccarlarından Hacı Mevlûd Efendi kızın babası Hacı Mustafa Ağa ile Hacda tanışmış ve birbirlerini pek sevmişler; biri çok yakışıklı ve namuslu bir oğlum var demiş, öbürü de gayet dilber ve açılmamış gül goncesi bir kızı olduğundan bahsetmiş, iki baba oğlanla kızı baş göz etmek için Hicaz'da söz kesişmişler. Memleketine döndükten az sonra da Hacı Mevlûd, genç ve yakışıklı oğlu Yahya'yı alarak Eğriboz'a gelmiş, orada bir müddet kalmışlar, oğlanla kızı gerdeğe koymuşlar, ve Hacı Mevlûd Efendi oğlunu, gelinini ve kızın on sandık çeyizini alarak Rodos'a dönmek üzere Eğriboz'dan Despina'nın gemisine binmişler. Ertesi günü de üç tayfası bulunan Kalyopi müthiş bir cinayete sahne olmuş. Hacı Mevlûd denizi seyrediyormuş. Ondan az ötede yeni evliler, Yahya ile Selime sohbet ve muhabbetde, her üçü de mutlak gaflet içinde imiş. Tayfalardan Andon, Hacı Mevlûd'u bacaklarından tuttuğu gibi denize atmış, Apostol adındaki diğer korsan tayfa da tabancasını Yahya'nın göğsüne boşaltmış ve biçare genci karısının yanında, gözleri önünde şehid etmiş. Kaynatası-

«Hacı Mevlûd'u denize atmış, oğlunu da tabanca ile vurmuşlar...»

nın denize atıldığını ve kocasının tabanca ile vurularak öldürüldüğüü gören Selime bayılmış, çocuk sanılacak kadar genç kadını ayıltmışlar. Selime kocasının kanlı cesedi üzerine kapanmış, çırpınmış ve o da kendisini denize atmak istemiş ise de haydutlar tutmuşlar :

— Nereye?... nereye?... Sen bize lâzımsın güzel kız! diye bağırmışlar.

«Despina bu müthiş sahneyi uzaktan seyrediyormuş. Türkçe bilmediği için Rumca :

— Tayfalarım demir pençeli, arslan gibi gençlerdir, sana kocanı pek çabuk unuttururlar yosma hanım! diyerek güler, alay edermiş. Bu cinayete köçek Saçlı Panayot ile henüz onbeş yaşında tüysüz bir oğlan olan üçüncü tayfa Tiryandafil iştirak etmemiş. Ben bunları Selime'den dinledim.

«Despina'nın yanında bir yıl kalmış olan Panayot da bu vakayı şöylece anlattı :

— Bir korsan olan Despina Kaptan gemilere saldırmazdı, topu tüfeği yoktu, gemiye aldıkları yolcuları kesiyorlardı, para ve eşyasını alarak cesetlerini denize atıyorlardı. Ben geldikten sonra çok altını olan bir papazı, bir zeytinciyi, bir de adalarda define bulmuş bir İngiliz'i kestiler. Sonra gemiye Selime ile kaynatası ve kocası bindi. Türkler iki erkekti; baba oğul ve silâhlı idiler, on sandık eşyaları ve birçok çıkın ve sepetleri vardı. Güvertede eşyalarının yanında yolculuk yapacaklardı. O baba oğul uyumadılar, ihtiyarın : — Ben bu köse kaptan ile tayfalarının bakışını beğenmedim, hata ettik, ilk iskelede bir bahane bulup gemiden çıkalım, dediğini duydum. Gece uyumadıkları, kızarıp sönen çubuklarının ateşinden belliydi, ama ertesi sabah ikisini de öldürdüler, ihtiyarı denize attılar ve oğlunu tabanca ile vurdular, Selimi'ye de Andon ile Apostol gözlerimizin önünde tecavüz ettiler. Bir çocuk olan öbür tayfa Tiryandafil onlara katılmadı. Sonra kızı perişan bir halde geminin başaltındaki koğuşlarına götürdüler...»

Köçek Panayot için Giridli Ömerâki: «Deli deli bakıyor, akıllı gibi konuşuyordu; sanki aradan uzun yıllar geçmiş gibi, konuşurken bâzı şeyleri hatırlamak için çok düşünüyordu, söylediklerini oğlanın ağzından çıktığı gibi yazdım...» diyor.

Panayot sözlerine şöyle devam etmiştir :

«Despina beni bir yol gündüzleri dizinin dibinden ayırmadı.. Bazı geceler beni koynuna da aldı. Ona sevdiği şarkıları söylerdim, içki içerken de beni oynatırdı. Kamarasında üç büyük sandık vardı, içlerinde altın ve gümüş paralarla altından ve gümüşten yapılmış bâzı eşya, küpeler, bilezikler, yüzükler, saatler, türlü türlü, güzel güzel şeyler vardı. Despina'nın üç tayfasından Andon ile Apostol birer kanlı korsandı, adam kesmek onların yanında hiçtir, onbeş yaşında olan üçüncü tayfa Tiryandafil çok güzel bir oğlandı, bundan ötürü öbür iki haydut ona Tiryandafilâ diye hitab ederdi. (Tiryandafil Rumca «Gül» demektir, bu sâde şekli ile erkek ismi olur, kadın ismi olarak kullanıldığı zaman (Tiryandafilâ denilir)... Bu güzel oğlan kendisine kötülük etmek isteyen bir adamı öldürmüş ve korsan gemisine sığınmıştı, fakat sığındığı gemide, Andon'la Apostol'un nefis eğlencesi olmaktan kurtulamamıştı. Andon ile Apostol, Tiryandâfil ile bana sık sık Angeli Dimitri adındaki bir gençten bahsediyorlardı :

— O çocuk ikinizden de güzeldi, Despina'nın sevgilisi idi, kanya güvendi, bize itaat etmedi, bir gün de Sava Kukuli'nin sabrı tükendi, Angeli Dimitri'yi bıçakladı.. Despina'nın emri ile biz de Sava'yı astık.. Ama şimdi bizi asacak kimse yok!. diyorlardı. Bu tehdit karşısında, hattâ ilk seferinde bıçak altında biz de onların emirlerine itaat ediyorduk. Bana karşı nâzik, fakat Tir-

yandafil'e karşı çok kaba davranıyorlardı, geminin en ağır ve pis işlerinde onu kullanıyorlardı. Korsanların baş altındaki koğuşunda da sandıkları vardı, içleri öldürülen yolcuların esvabları ile dolu idi. Despina bir gece Apostol'u, bir gece de Andon'u alıp yatıyordu, haftada bir gece de kaptan kamarasına Tiryandafil çağırılıyordu.

«Angeli Dimitri'yi unutamıyordu, bir gün, beni ona benzettiği için kaçırdığını söyledi. Bâzı geceler hep beraber içerdik, o zaman beni ve Tiryandafil'i oynatırlardı. Fırsat buldukça o çocukla başbaşa verdik, ve korsanların elinden kaçmayı düşündük. Fakat bir limana girerken bizi daima baş altına kapatıyorlardı, ellerimizi ve ayaklarımızı da bağlıyorlardı.

«Andon ile Apostol Selime'nin kaynatası ile kocasını öldürdükten ve genç kadına gözümüzün önünde tecavüz ettikten sonra onu sürükleyerek baş altındaki koğuşlarına götürdüler. Despina bana :

— Gel Panayot!.. İçelim, kanı silip temizleyen sünger şarabıdır, dedi.

«Gemînin kıç tarafındaki kaptan kamarasına girdik. Dehşet içinde titriyordum. Bana çok sevdiği «Esmer Delikanlı» türküsünü söyletti. Madem ki, Despina hakkında bütün bildiklerimi öğrenmek istiyorsunuz, onun sevdiği bu türküyü de yazınız Kâtip Efendi :

Adalı kızlar,
Adalı kızlar,
Ben bir fakir balıkçıyım.
Ayaklarım çıplak,
Güneşde yanmış,
Denizde tuzlanmış,
Esmer bir oğlanım,
Denizden çıkardığım balıklar gibi çıplak
Ama denizden çıkardığım balıklar gibi

Telli pullu süslüyüm.

Saçlarım da kara yeşil yosundur..

Seslenin bana Adalı kızlar
Ey esmer çıplak balıkçı,
Ey gözleri yakamozlu oğlan,
Nerdesin nerdesin?
Ağlarını hangi koyda atıyorsun?
Kayığını hangi kumsala çekiyorsun?
Hangi zeytin ağacının altında yatıyorsun
Çırıl çıplak?...

Panayot şöylece devam ediyor : «Sonra beni oynattı. O kadar çok ve çabuk içdi ki, zâten ayık değildi, kör kütük oldu. Angeli!.. Angeli!... diye göğsünü yumruklamaya başladı. Bana : — Gel!.. diye bağırıyordu, gidiyordum, kucağına alıyor, öpüyor, saçlarımı, yanaklarımı, ellerimi okşuyor, bir bardak şarab içirip : — Kalk, oyna!.. diyordu. Böylece belki on defa kucağa alındım, sevildim, kalkdım, oynadım, türkü söyledim. Ben de sarhoş olmuşdum. Kaç saat geçdi bilemem, kamaranın içi birden karardı. Despina'nın gözleri dehşetle açılarak yerinden fırladı. Dışarda bir kıyamet kopdu, gemi sanki dağılıyormuş gibi çatırdadı, sarsıldı.

Âni patlayan müthiş bir fırtınaya bütün yelkenler açık iken tutulmuştuk, batıyor idik. İki haydut baş altında Selime ile, Despina da kaptan kamarasında benimle meşgul idi. Gemi küçük Tiryandafil'e bırakılmıştı. O ne ile meşgul idi ki sür'atle gelen fırtınayı haber vermemişdi?.. Oğlanın ne ile meşgul olduğunu sonra öğrendik.

«Kamaradan dışarıya fırladığımız zaman Tiryandafil'i yelken toplamaya tırmanırken gördük. Despina kör kütük sarhoş olduğu halde Tiryandafil'le beraber, onun kadar çevik direğe tırmandı, bir taraftan da iki hayduda sesleniyordu. Gemi bir kaç defa kapaklanma tehlikesi atlattı. Fakat Despina ile Tiryandafil ön direkteki yelkenleri süratle toplamaya muvaffak oldular. Tam aşağı inmek üzereydiler ki arka direk çatır-

«Despina, Tiryandafil ile beraber direğe tırmandı...»

dayarak kırıldı ve ön direğin ipleri üstüne düştü, geminin muvazenesinde çok tehlikeli bir vaziyet oldu. Despina ile Tiryandafil baltalarını kullanarak ipleri kesdiler ve o tehlikeyi de atlattılar. Aşağı indikleri zaman öbür iki haydud yine meydanda yok idi. Despina tüysüz oğlana :

— Bu gece seni koynuma alacağım Tiryandafil... Sen cesur bir delikanlı imişsin... dedi ve çocuğu öpdü, sonra :

— Keratalar nerede?.. Gemi batıyor, onlar hâlâ karı ile mi uğraşıyorlar?!.. dedi.

Kasırga gelmiş, geçmişdi. Gemi yüksek dalgalara gömülüp gömülüp çıkıyordu. Başaltının kapak kapusu önünde evvelâ Andon, sonra Apostol göründü. Sağ ellerinde tabancaları ve sol ellerinde baltaları vardı.

Despina :

— Ne yapmak istiyorlar?.. diye sorunca, Tiryandafil :

— Seni ve beni öldürecekler.. Ama buna dokunmayacaklar!.. diye beni gösterdi; onlar iki kişi, ellerinde bir kadınları var, Panayot da lâzım... dedi

«Apostol bana bağırdı :

— Sen çekim!... Sen çekim!... dedi ve çekilmemi beklemeden Andon'la beraber tabancalarını Despina ile Tiryandafil'in üzerine boşalttılar. Kurşunların ikisi de boşa gitti. (O zamanın tabancaları bir el atışdan sonra ikinci bir atışa doldurmak için uzun zaman isteyen bir silâhdır.)

«Haydutların ikisi de sarhoşdu, fakat Despina onlardan çok sarhoşdu, üstelik Tiryandafil ile beraber çok yorgundu. Aralarında yirmi adımdan fazla mesafe vardı. Haydutlar nişancılıklarına güvenerek uzakdan

ateş etmekle hatâ ettiklerini anlamışlardı. Fakat baltalarına güveniyorlardı. Pençeleri altında eze geldikleri Tiryandafil'e hiç ehemmiyet vermiyorlardı. Despina ise tabanca ile baltayı bir korsan gemisinin kaptanının süsü olarak taşımakta idi.

«Hareketden kalmış gemi bir sağa, bir sola büyük yalpalar yapıyordu. Dalgaların geldiği tarafa eğilince ilk dalga güvertenin üstüne atılıyordu ve su, dize kadar çıkıyordu. Despina ile Tiryandafil tabancalarını çekmişler, Andon ile Apostol'un yaklaşmasını bekliyorlardı. Eğer tabanca ile onları vuramazlarsa, birden parlamış ve kaptanlarına isyan etmiş olan iki kaatil tayfa tarafından balta ile kesileceklerdi...»

Köçek Panayot sözlerine şöyle devam ediyor :

«Andon önde, Apostol onun bir adım arkasında, yalpalayan gemide düşmemeye çalışarak, ve çıplak ayaklarını su içindeki güverteye kuvvetle basarak ağır ağır ilerliyorlardı. Despina ile Tiryandafil kıç tarafda kamara kapusuna tutunarak ayakda zor duruyorlardı. Ben kırık direğin parçalanmış yelkenlerinin arkasına sinmişdim, onları defşet içinde seyrediyordum.

«İki haydud Despina kaptana on adım kadar yaklaşmışlardı ki gemi dalgaların geldiği tarafa yattı, ve büyük bir dalga bütün ağırlığı ve kuvvetiyle onların üstüne çöküp dağıldı ve ikisini de yere serdi; toparlanıp kalkmak isterken gemi öbür yana yattı ve kuvvetli su, onları tekrar yere atarak sürükledi. O zaman Tiryandafil, tabancası ile nişan almaya çalışan ve eli titreyen Despina'ya : — Ver onu bana!... diye bağırdı.

«Despina hiç düşünmeden tabancasını oğlana verdi. Tiryandafil, iki elinde birer tabanca ile sıçradı, ve yerde yatan, ellerindeki baltalarla kalkmak için güçlük çeken haydutlara iki adım kalıncaya kadar yaklaşdı. Sağ elindeki tabancayı, Apostol'un tam alnına nişan alarak boşalttı, haydud cansız olarak serildi. O sırada Andon baltasını Tiryandafil'e fırlattı, rastgetiremedi. Oğlan bu sefer de yine sağ eline aldığı Despina'nın tabancası ile onun başını nişanladı. Andon :

— Vurma pedâkimu.. teslim, teslim... diye bağırdı. Ama Tiryandafil ateş etti, o da cansız olarak yere yıkıldı.

«Gemi beri tarafa yatarken iki kişi öldürmüş yorgun oğlan düşmemek için güçlükle bir ipe tutundu. İki cesed, güverte üstünde bir karışdan fazla suyu kanları ile boyayarak oğlanın çıplak ayaklarının yanından kaydı geçdi.

«Despina ile Tiryandafil bir müddet haydudların ölülerinin sularla gidip gelişini seyrettiler. Tiryandafil kaptanın yanına geldiği zaman Despina onu bileğinden tutup :

— Benim kahraman güzel erkeğim!... diye bağırdı, ve oğlanı göğsüne çekerek yüzünün her tarafını öpmeye başladı.

Önce beni unutmuşlar sandım. Despina : — Panayot!.. diye bağırınca sindiğim yerden güçlükle çıkarak yanına gitmeye çalışdım. Bana istihkâr ile bakdı :

— Yazık ki Angeli'ye çok benziyorsun!.. dedi.

— Bana hakaret etme.. ben meyhâne köçeğiyim, silah kullanmasını bilmem, oyun oynamasını bilirim.. Beni köçek olduğumu bilerek kaçırdın, senin yanına kendi ayağım ile de gelmedim!.. dedim.

«Tiryandafil bana elini uzattı :

— Bu yerde yatanların elinden aynı işkenceleri çekdik, seninle kardeşiz!.. dedi.

«Tiryandafil bize o zaman fırtınayı niçin haber veremediğini anlattı. Selime'yi sürükleyerek götüren haydudların açık bırakdıkları başaltı koğuş kapağından içerisini dinliyormuş. Kızın acı acı feryadlarından aşağıda çok fecî şeyler olduğunu anlamış. Feryadları iniltiler tâkib etmiş. Haydudlar vahşiyâne mel'anetlerinden sonra şarab içmeye başlamışlar. Apostol : — Bize artık bu genç ve güzel kadın yeter!.. demiş. Andon

da : — Elbet yeter.. bir de köçek oğlanımız var.. demiş. Ve çok uzun konuşmuşlar :

— Despina bizim bu kadınla eğlenmemizi istemez!

— Ama biz de artık ondan bıkdık.

— Bizim hissemize hep çul çaput, onun hissesine altın gümüş...

— Kukuli'yi bize asdırdı, bir gün de ya seni bana, yahud beni sana asdıracak!

— Biz kardeş kalacağız ve onu geberteceğiz...

— Altın sandıkları bizim olacak

— Ya Tiryandafil?

— Onu da keseceğiz, o bize yaramaz...

— Ama çok güzel oğlan...

— Güzel ama içi düşman...

«Haydudları dinlerken dehşet içinde kalan Tiryandafil, duyduklarını Despina'ya söylediği zaman kaptanın kendisine inanmayacağını düşünmüş ve işte o sıralarda fırtına kopmuş.

PÂDİŞAHIN GEMİLERİ

Köçek Panayot anlatıyor :

«Güneşin batmasına bir saat kalmışdı. Dalgalar artık iyice ölüyordu. Geminin yalpaları çok hafiflemişdi ve çok yakınlarımızda kayalık, ıssız bir kara vardı. O kara Sömbeki Adası imiş.

«Tiryandafil iki haydudun cesedini denize atmak istedi, Despina mâni oldu :

— Her iş yarın sabah!.. Bu gece içeceğiz eğleneceğiz... Panayot bize şarkı söyleyecek ve oynayacak. Sen de Tiryandafil, ben de, içeceğiz ve oynayacağız... dedi.

«Bu sözleri söyler söylemez Despina Kaptan'ın yüzü değişdi. Denizin üstünde çok uzakda bir şeyler görmüşdü. Tiryandafil'e dürbünü getirmesini söyledi ve oğlanın getirdiği dürbünle dikkatle bakdıkdan sonra :

— İşte şimdi herşey bitti, mahvoldum!.. dedi.

— Ne var?.. diye sorduk.

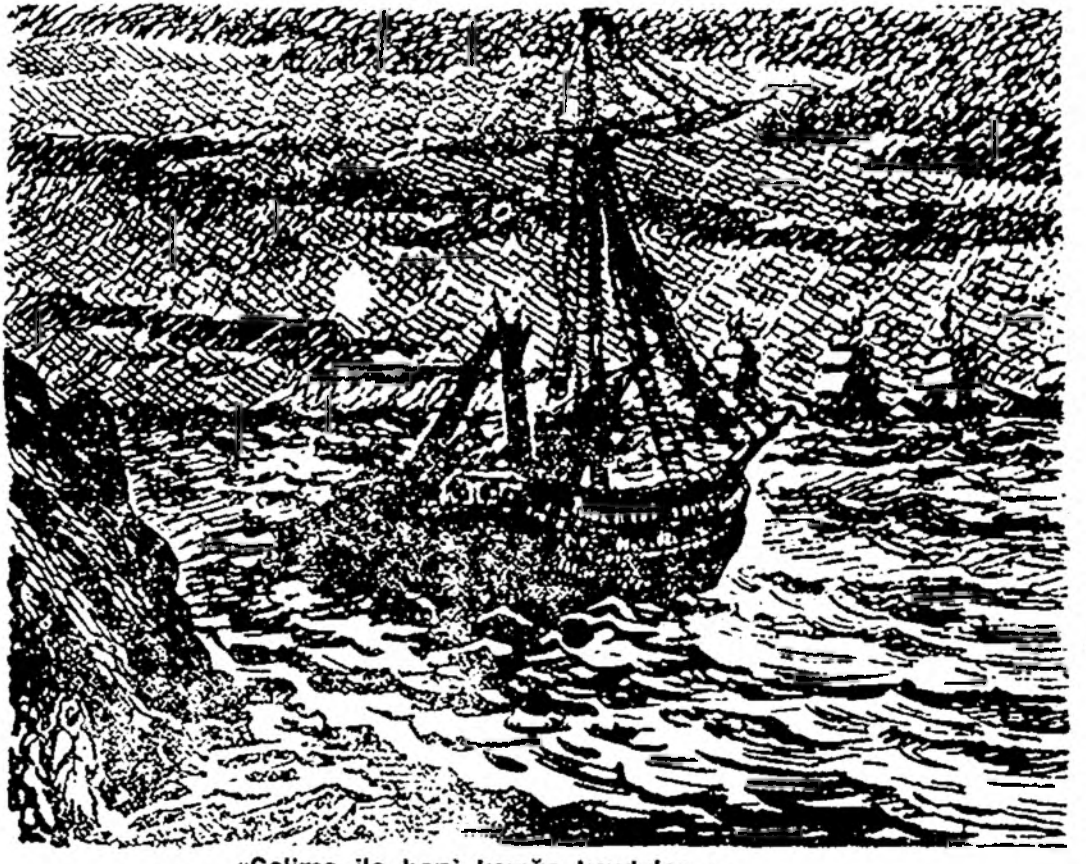
— Pâdişahın donanması.. Onlar da elbet ki beni gördüler...

— Gece kaçarız...

— Bu gemi ile mi?.. Kalyopim benden evvel öldü..

«Bir mucize eseri idi, müdhiş fırtma geminin kayığını alıp götürmemişdi. Despina Tiryandafil'in yardımı ile kayığı denize indirdi, ve bize :

— Başaltındaki kıza bakın ne halde?.. dedi.

«Selime ile beni kayığa kaydular...»

«Ferâcesi, entârisi ve bütün çamaşırları yırtılarak soyulmuş genç kadını çırıl çıplak ve baygın bulduk. Güçlükle kendine getirdik ve sırtına bir entâri giydirdik. Despina :

— Haydi... dedi, bu karıyı alın ve siz karaya çıkın!...

«Tiryandafil :

— Ben de seninle beraber gemide kalacağım Despina!... dedi, bu gece beraber içeceğiz ve ben sana oynayacağım, seninle beraber oynayacağız...

«Selime ile beni kayığa koydular. Onlar gemide kaldı. İlk defa güçlükle kürek çekiyordum. Biz o kayalık sâhile güçlükle çıkdığımız zaman Kalyopi karanlığa gömülmüş, kaybolmuşdu. Tâ uzakda donanmanın ışıkları görünüyordu...»

Mühtedî Kâtib Giridli Ömer Efendi Despina Kaptan için yazdığı risâlesini şu satırlarla bitiriyor :

«Gördüğümüz ve duyduğumuz bâzı vekaayii tarih ilmi üzere kaydederek veya ahlâk üzerine ibret ve nasihat bâbında bir lâtif hikâyecik kaleme almak, yahud seyahatlarımızda gördüğümüz memleketlerin ahvâlinden ve ahâlisinden, onların âdetlerinden bahsetmek var iken bir korsan fahişenin ahvâlini nakletmemizin elbet ki bir hikmet ve sebebi vardır, işte o da Eğribozlu Selime Hanım'dır.

«Bodrum Kadısı efendinin hânesinde gördüğüm ve konuşduğum o genç ve güzel hanımın hâli, hakikatde gayetle müşkil idi. «Geri Eğriboz'a dönmek, ölmekden beterdir» gece ve gündüz ağlar, görenlerin yüreğini dağlar, ve «artık bana ölüm paklıkdır» derdi. Bodrum'da dahi keşke o şakîler pençesinde şehid olsa idi derlerdi. Ben ki bir kaç zamandanberi zihnime dîni mübîni islâmı kabul etmeyi koymuşdum, bir gece Bodrum'da velinimetzâdem Kâşif Efendi'ye bu arzumu be-

yan eylediğimde gayetle haz edip sefâsından Cenabı Hakka hamdü şükür için hemen iki rekât namaz kıldıktan sonra :

— Kosti, bunu İstanbul'a avdetimize bırakmayub hemen muamelei şer'iyesini yarın burada Kadı Efendi'ye gidip ikmâl edelim... dedi ve bana misâfir olduğumuz handa o gece kelimei tevhidi ve şahâdeti sıdk ile söyletip iman telkin etti. Ertesi gün Bodrum Kadısı efendiye gidip muamelesini tescil ettirip sonra hana bir cerrah celbi ile sünnet cemiyetimiz dahi olup Bodrum Müslümanları gayetle mesrur ve şâdan oldular. Kafile kafile kaldığımız hana gelip yüzümüzden gözümüzden öperlerdi. İşte o günlerde refiki şefikim velînimetzâdem Kâşif Efendi'ye bir sırrımı daha açdım ve dedim ki :

— Ey benim halden anlar mürüvvetli şefkatli efendim, işte ben şu anda müslümanım.. Şimdi iki ellerinizden öperek senden niyâzım şudur ki Bodrum Kadısı Efendi hazretlerine giderek Allahın emri ve Peygamberin kavli üzere Eğribozlu Selime Hanım denilen o mağdure ve mazlumenin desti izdivâcına tâlib olduğumu söyliyesin, o bîçârenin başından geçenler benim için asla özür olmayub Selime Hanım makbulümdür ve başımın tâcıdır, dedim.

«Kâşif Efendi hemen boynuma sarılıp iki gözlerimden öpüp : — Ömer Efendi.. Bu senin yapdığın kırk hac sevabıdır... dedi.

«Selime Hanım'ı da hele iknâ ettiler. Bodrum Kadısı efendi nikâhımızı kıyıp o hanım helâlim olmuşdur. Allaha ahdim olsun onun üstüne gül koklamamaya...

«Amma biz yine gelelim Despina Kaptan'ın serencâmına...»

DESPİNA'NIN SONU

Giridli Kâtib Ömer Efendi şöyle anlatıyor:

«Despina'nın ne olduğunu gayetle merak etmekde idim. Bize Bodrum'da onbeş gün ikamet nasib olunca bir sabah gördük ki selâm topları atarak Donanmayı Hümâyun gemileri Bodrum limanına gelip lenger attılar. Kalyopi adındaki kanlı korsan gemisini de yedeğe alıp getirmişlerdi. Kalyon çavuşu Bartınlı Hacı Memiş oğlu Ahmed Çavuş'dan dinlediğim şudur ki, kırk nefer silâhendaz kalyoncu ile korsan gemisini bu Ahmed Çavuş gidip zaptetmişdir.

«Bir sene evvel Değirmenlik adasından Despina Kaptan'ın gemisine binip gaiblere karışan defineci bir İngiliz (bir arkeoloğ olacak) hangi iskeleye indirdiğini sormak için Despina'yı arar idik. Bir akşam güneşin batmasına yakın Sömbeki Adası önünde mâhud gemiyi gördük. O günkü fırtınada arka direği kırılmış durur du. Hem uzaklık hem zaman darlığından işi ertesi güne bırakdık. Gece ağır ağır seyrederek sabahın alaca aydınlığında filikalara kırk nefer silâhendaz bindirip korsan gemisine gittim ki, çıplak göz ile gemiyi görecek kadar yaklaştığımızda bir vahşetengiz manzara ile karşılaşdık, ön direkde bir avreti asmışlar, sallanırdı, ve geminin içinde hayatdan eser görünmezdi. Filikalarla gemiyi sardık, seslenip cevap alınca evvelâ yanıma iki nefer asker alıp gemiye çıkdım, gördük ki güvertede dahi iki korsan ölüsü yatar, ikisi de alınlarından kurşunla vurulup katledilmişlerdir. Gemiye 8 - 10

«... ön direkte bir kadını asmışlar...»

asker daha çıkarıp her tarafı aramaya başladım. Başaltı koğuşda yere serilmiş ve karmakarışık pis bir döşek gördüm. Döşeğin bir kenarında bir yeşil ferâce, bindallı bir kadın entârisi, ve kadın çamaşırları dururdu, cümlesi yırtılmış, param parça idi. İşret edilip bir Müslüman hâtuna cebren tecavüz edildiği âşikâr idi.

«Kıç tarafdaki kaptan kamarasına girdiğimizde şunu gördük ki yerde yine bir döşek serilmiş ve orada dahi işret edilmişdir, döşekde tüm uryan şâbıemred bir oğlan yatar, gayri müslimdir; ellerini ayaklarını bağlamışlar, ölü müdür diri midir dediğimizde diri olup kendini bilmeyecek derecede sarhoş olduğunu anladık, neferler el ve ayak bağlarını çözüp koltuklarından ip geçirip zâten uryan olduğu için denize salıp birkaç sefer daldırıp çıkardılar, hele oğlanın aklım başına getirdiler. Bizi görüp dehşete düşdü, rumca :

— Despina kaptan nerededir?.. diye sordu.

Rumca bilir efraddan biri :

— Biz de onu ararız!.. diyerek direkde asılmış kırçıl saçlı karıyı gösterdi. Çıplak mahbub delikanlı asılmış karıyı gördükde yüzünü elleriyle kapayıp ve olduğu yere çömelip ağlamaya başladı :

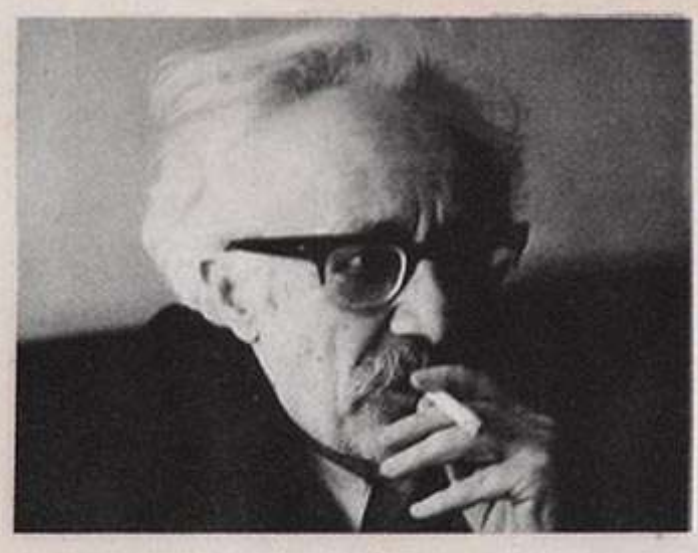
— Despina kaptan odur!... dedi...»

Giridli Ömerâkî devam ile şöyle anlatıyor: «Çavuşun bahsettiği delikanlı Tiryandafil'dir. Despina o gece oğlan ile gemide yalnız kaldığında onunla tâbe sabah iyşü işret ve muhabbet edip Tiryandafil sızmışdır. Korsan karı da sabaha karşı güzel oğlanın ellerini ayaklarını muhkem bağlamış, sonra kendisi kadın esvabı giyerek kamaradan çıkmış, cezasını kendi eliyle vererek kendisini direğe asmışdır. Tiryandafil'in ellerini ve ayaklarını bağlamasının sebebi, sarhoş oğlan kendisine geldiğinde teessürle canına kıymaması içindir.

«Tiryandafil'i donanmada prangaya vurup İstanbul'a götürdüler. Ama biz, yani helâlim Selime Hanım donanmadan tahkikî madde için gelen zâbite o oğlan hakkında hüsnü şahâdetde bulunduk, kâğıda yazılıp tarafımızdan mühürlendi. Köçek Panayot dahi hüsnü şahâdetde bulundu. Donanmadan gelen zâbit efendi: «Zannımca bu hüccetler o mahbub oğlanı kurtarır.» dedi. Tiryandafil'in âkıbeti ne olmuşdur, mâlumum değildir...»

Ömerâki, Köçek Saçlı Panayot'un da ne olduğunu yazmıyor. Lavirentos'a dönmüş olacağını zannetmiyoruz...

— *S O N* —

— Ege kıyılarında, Bergama'da bir Yörük delikanlısı ile Voyvoda Koca Araboğlu Elhac İsmail Ağa'nın kızı Cemile'nin hazin aşk hikâyesi.

— Eski Zağralı Uzun Pertev Efendi'nin «Tarihçe-i Pertevî Tavîl be nâm-ı Güldeste-i Ravza-i Halil» isimli vekâyinâmesinden aktartılan Şıpkalı Bulgar Balaban'in aşkları ve cinayetleri...

— 1622'de Bursa'yı kasıp kavuran haydud çetesi: Değirmenci İskender ve feci sonu...

— IV. Sultan Mehmed devrinde, Edirne'de Güreşçiler Tekkesi'nde başlayan ve yanık bir türkü ile noktalanan bir aşk hikâyesi...

— Bir kadın korsan: Despina. Giridli Rum mühtedi Ömer Efendi (Ömeraki)nin: «Korsan Despina kaptan nâm avretin serencâmıdır» adlı risâlesinde anlatılan bir kadın kaptan-korsan'ın mâceraları.

Sabiha Bozcâlı'nın orijinal resimleri ile süslü

— Bir aşk romanı kadar hazin, hisli,
— Bir mâcera romanı kadar heyecanlı,
— Ve sıkılmadan, zevkle okuyacağınız bir kitap...